

İZMİR BAKIRÇAY ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ A.B.D.

EBEVEYNİN DUYGU SOSYALLEŞTİRMESİ VE ERGENİN DIŞSALLAŞTIRMA
PROBLEMLERİ İLİŞKİSİ: PSİKOLOJİK İHTİYAÇLARIN ARACI VE ÖZ
ŞEFKATİN DÜZENLEYİCİ ROLÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Rana Ezgi KALELİOĞLU

Tez Danışmanları

Dr. Öğr. Üyesi Derya KARANFİL

Doç. Dr. Kerim SELVİ

Temmuz, 2024

**EBEVEYNİN DUYGU SOSYALLEŞTİRMESİ VE ERGENİN
DIŞSALLAŞTIRMA PROBLEMLERİ İLİŐKİŐİ: PSİKOLOJİK
İHTİYAÇLARIN ARACI VE ÖZ ŞEFKATİN DÜZENLEYİCİ ROLÜ**

Yüksek Lisans Tezi

Rana Ezgi KALELİOĞLU İzmir 2024

**EBEVEYNİN DUYGU SOSYALLEŞTİRMESİ VE ERGENİN
DIŞSALLAŞTIRMA PROBLEMLERİ İLİŐKİŐİ: PSİKOLOJİK
İHTİYAÇLARIN ARACI VE ÖZ ŞEFKATİN DÜZENLEYİCİ ROLÜ**

Rana Ezgi KALELİOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Klinik Psikolojik Yüksek Lisans Programı/ Psikoloji Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Derya KARANFİL

İkinci Danışman: Doç. Dr. Kerim SELVİ

İzmir

İzmir Bakırçay Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Temmuz, 2024

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

İzmir Bakırçay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Psikoloji Anabilim dalında öğrenim görmekte olan Rana Ezgi Kalelioğlu'nun "Ebeveynin Duygu Sosyalleştirme ve Ergenin Dışsallaştırma Problemleri İlişkisi: Psikolojik İhtiyaçların Aracı ve Öz Şefkatin Düzenleyici Rolü" başlıklı tezi 04/07/2024 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "İzmir Bakırçay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca, Psikoloji Anabilim dalında Yüksek Lisans olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri	Unvanı Adı Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı)	Dr. Öğr. Üyesi Derya KARANFİL	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Pelin BİNTAŞ ZÖRER	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Gamze ER VARGÜN	
Üye		
Üye		

.....

(Unvanı, Adı ve SOYADI)

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

FINAL APPROVAL FOR THESIS

This thesis titled “The Relationship Between Parental Emotion Socialization and Adolescent Externalizing Problems: Mediating Role of Psychological Needs and Moderating Role of Self-Compassion” has been prepared and submitted by Rana Ezgi Kalelioğlu in partial fulfilment of the requirements in “İzmir Bakırçay University Directive on Graduate Education and Examination” for the Degree of Master of Science in Psychology Department has been examined and approved on 04/07/2024.

Committee Members	Title, Name and Surname	Signature
Member (Supervisor)	Asst. Prof. Dr. Derya KARANFİL	
Member	Asst. Prof. Dr. Pelin BİNTAŞ ZÖRER	
Member	Asst. Prof. Dr. Gamze ER VARGÜN	
Member		
Member		

.....

(Title, Name and SURNAME)

Director of Graduate Education Institute

ÖZET

EBEVEYNİN DUYGU SOSYALLEŞTİRMESİ VE ERGENİN DIŞSALLAŞTIRMA PROBLEMLERİ İLİŞKİSİ: PSİKOLOJİK İHTİYAÇLARIN ARACI VE ÖZ ŞEFKATİN DÜZENLEYİCİ ROLÜ

Rana Ezgi KALELİOĞLU

Psikoloji Anabilim Dalı

İzmir Bakırçay Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Temmuz 2024

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Derya KARANFİL

İkinci Danışman: Doç. Dr. Kerim SELVİ

Mevcut çalışmanın amacı ebeveynlerin duygu sosyalleştirme tepkileri ve ergenlerin dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaçların aracı, öz şefkatin düzenleyici rolünü incelemektir. Çalışma 11-18 yaş aralığında bulunan 326 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar Güçler Güçlükler Anketi, Temel Psikolojik İhtiyaçların Tatmini ve Engellenmesi Ölçeği, Çocuklukta Duygular Ölçeği ve Öz Şefkat Ölçeği Kısa Formunu doldurmuştur. Araştırmanın hipotezlerini test etmek amacıyla aracılık, düzenleyicilik ve düzenlenmiş aracılık testleri Hayes Process macro (Hayes, 2018) ile yürütülmüştür. Bulgular incelendiğinde hem annenin hem de babanın destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ve ergenlerin dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaç engellenmesinin aracı rol oynadığı görülmüştür. Benzer biçimde hem annenin hem de babanın destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ve ergenlerin dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaç tatmini aracı olmuştur. Annenin ve babanın destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri ile dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide ise psikolojik ihtiyaç tatmini aracı olmuştur. Psikolojik ihtiyaç engellenmesi ve dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide öz şefkatin düzenleyici rolü bulunmamıştır. Hem annenin hem de babanın destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinin psikolojik ihtiyaç engellenmesi aracılığı ile dışsallaştırma problemleri ile olan dolaylı ilişkisinde öz şefkatin düzenleyicilik etkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür. Bulgular alanyazın çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Ebeveynin duygu sosyalleştirmesi; psikolojik ihtiyaçlar; dışsallaştırma problemleri; öz şefkat; ergenlik

ABSTRACT

THE RELATIONSHIP BETWEEN PARENTAL EMOTIONAL SOCIALIZATION AND ADOLESCENT EXTERNALIZING PROBLEMS: THE MEDIATING ROLE OF PSYCHOLOGICAL NEEDS AND THE MODERATING ROLE OF SELF COMPASSION

Rana Ezgi KALELİOĞLU

Department of Psychology

İzmir Bakırçay University, Graduate Education Institute, July, 2024

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Derya KARANFİL

Co-Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Kerim SELVİ

The aim of the current study was to examine the mediating role of psychological needs and the moderating role of self-compassion in the relationship between parents' emotion socialization reactions and adolescents' externalizing problems. The study was conducted with 326 participants between the ages of 11-18. Participants completed the Strengths and Difficulties Questionnaire, the Basic Psychological Needs Satisfaction and Frustration Scale, the Emotions as a Child Scale, and the Self-Compassion Scale–Short Form. In order to test the hypotheses of the study, mediation, moderation and moderated mediation tests were conducted with Hayes Process macro (Hayes, 2018). The findings revealed that psychological need frustration played a mediating role in the relationship between both mother's and father's unsupportive emotional socialization and externalizing problems. Similarly, psychological need satisfaction mediated the relationship between both mothers' and fathers' unsupportive emotion socialization and externalizing problems. Psychological need satisfaction mediated the relationship between supportive emotional socialization of both mother and father and externalizing problems. The moderating role of self-compassion in the relationship between psychological need frustration and externalizing problems was not found. The moderating effect of self-compassion on the indirect relationship of both mother's and father's unsupportive emotion socialization reactions with externalizing problems through psychological need frustration was not significant. The findings were discussed within the framework of the literature.

Keywords: Parental emotion socialization; psychological needs; externalizing problems; self-compassion; adolescence

TEŞEKKÜR

Bütün tez sürecim boyunca desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen ve akademik rehberliği ile yoluma ışık tutan tez danışmanlarım Dr. Öğr. Üyesi Derya KARANFİLe ve Doç. Dr. Kerim SELVİ'ye bütün emekleri için çok teşekkür ederim. Aynı zamanda tez jürisindeki değerli katkı ve önerileri için Dr. Öğr. Üyesi Gamze ER VARGÜN ve Dr. Öğr. Üyesi Pelin BİNTAŞ ZÖRER'e teşekkürlerimi sunarım.

Bütün eğitim öğretim hayatım boyunca beni maddi ve manevi destekleyen, her koşulda yanımda olan hem heyecanımı hem stresimi paylaşan çok sevgili annem ve babam Fatma KALELİOĞLU ve Ahmet KALELİOĞLU'na her zaman destekçim oldukları için çok teşekkür ederim.

Tez sürecim boyunca fikirleri olsun olmasın daima beni anlamaya gayret eden ve yapabileceğime inanan bütün arkadaşlarıma en çok da beni uzun uzun dinledikleri ve daima inandıkları için çok teşekkür ederim.

Son olarak, yüksek lisans sürecim boyunca yaşamımdaki bütün değişimlere rağmen denemeyi bırakmayan ve yoluna devam eden kendime teşekkür ediyorum.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın İzmir Bakırçay Üniversitesi tarafından kullanılan “Turnitin” bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Rana Ezgi KALELİOĞLU

STATEMENT OF COMPLIANCE WITH ETHICAL PRINCIPLES AND RULES

I hereby truthfully declare that this thesis is an original work prepared by me; that I have behaved in accordance with the scientific ethical principles and rules throughout the stages of preparation, data collection, analysis and presentation of my work; that I have cited the sources of all the data and information that could be obtained within the scope of this study, and included these sources in the references section; and that this study has been scanned for plagiarism with “Turnitin” scientific plagiarism detection program used by İzmir Bakırçay University, and that “it does not have any plagiarism” whatsoever. I also declare that, if a case contrary to my declaration is detected in my work at any time, I hereby express my consent to all the ethical and legal consequences that are involved.

Rana Ezgi KALELİOĞLU

İÇİNDEKİLER

BAŞLIK SAYFASI.....	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
FINAL APPROVAL FOR THESIS.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR	vi
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	vii
STATEMENT OF COMPLIANCE WITH ETHICAL PRINCIPLES AND RULES	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar DİZİNİ.....	xii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1. Dışsallaştırma Problemleri.....	4
1.1.1. Dışsallaştırma problemleri ile ilişkili faktörler	5
1.2. Ebeveynin Duygu Sosyalleştirme.....	7
1.2.1. Ebeveynin duygu sosyalleştirme tepkileri ve dışsallaştırma problemleri.....	13
1.3. Öz Belirleme Kuramı Çerçevesinde Dışsallaştırma Problemleri	16
1.3.1 Ebeveynin duygu sosyalleştirme tepkileri ve psikolojik ihtiyaçlar	18
1.3.2. Ebeveynin duygu sosyalleştirme tepkileri ve dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaçların aracı rolü.....	19
1.4. Öz Şefkat.....	20
1.4.1. Öz şefkat ve dışsallaştırma problemleri.....	21

1.4.2. Öz şefkatin koruyucu rolü	23
1.5. Mevcut Çalışma.....	26
2.YÖNTEM	29
2.1. Katılımcılar.....	29
2.2. Veri Toplama Araçları	31
2.2.1. Demografik bilgi formu.....	31
2.2.2. Çocuklukta Duygular Ölçeği	31
2.2.3.Temel Psikolojik İhtiyaçların Tatmini ve Engellenmesi Ölçeği	32
2.2.4. Güçler ve Güçlükler Anketi	32
2.2.5. Öz Şefkat Ölçeği Kısa Formu	33
2.3. İşlem	33
2.4. Verilerin Analizi.....	34
3.BULGULAR.....	36
3.1. Araştırmanın Değişkenleri Arasındaki Korelasyon Analizi Sonuçları	36
3.2.Ebeveynin Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi.....	38
3.3.Ebeveynin Duygu Sosyalleştirme Tepkileri ve Dışsallaştırma Problemleri Arasındaki İlişkide Psikolojik İhtiyaçların Aracı Rolü.....	38
3.4. Öz Şefkatin Düzenleyici Rolü	45
4. TARTIŞMA.....	47
4.1. Ebeveynin Duygu Sosyalleştirme Tepkileri ve Dışsallaştırma Problemleri İlişkisi	47
4.2. Ebeveynin Duygu Sosyalleştirme Tepkileri ve Psikolojik İhtiyaçların İlişkisi	49
4.3. Ebeveynin Duygu Sosyalleştirme Tepkileri ve Dışsallaştırma Problemleri Arasındaki İlişkide Psikolojik İhtiyaçların Aracı Rolü.....	50

4.4. Öz Şefkatin Düzenleyici Rolü	54
4.5.Klinik Doğurgular.....	56
4.6.Araştırmanın Sınırlılıkları ve Gelecek Araştırmalar için Önerileri	57
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	59
KAYNAKÇA.....	61
EKLER	84
ÖZGEÇMİŞ	100

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 1. Katılımcıların demografik bilgileri.....	30
Tablo2. Değişkenler arası korelasyon.....	36
Tablo 3. Değişkenlere ilişkin betimleyici istatistikler.....	37

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil1. Ebeveynin duygu sosyalleştirmesinin sezgisel modeli.....	9
Şekil 2. Öz şefkatin düzenleyici rolü.....	28
Şekil 3. Annenin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirmesi ile dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaç engellenmesini aracı rolü.....	40
Şekil 4. Babanın destekleyici olmayan duygu sosyalleştirmesi ile dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaç engellenmesini aracı rolü.....	41
Şekil 5. Annenin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirmesi ile dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaç tatminin aracı rolü.....	42
Şekil 6. Babanın destekleyici olmayan duygu sosyalleştirmesi ile dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaç tatminin aracı rolü.....	43
Şekil 7. Annenin destekleyici duygu sosyalleştirmesi ile dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaç tatminin aracı rolü.....	44
Şekil 8. Babanın destekleyici duygu sosyalleştirmesi ile dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaç tatminin aracı rolü.....	45

1. GİRİŞ

Dışsallaştırma problemleri saldırganlık, karşı gelme ve uyumsuzluk (Rothbaum ve Weisz, 1994) gibi yetersiz kontrol edilen davranışları (ör. dürtüsellik) (Achenbach ve Edelbrock, 1978) kapsayan şemsiye bir terimdir. Yaşamın her döneminde olumsuz sonuçları olmakla birlikte özellikle ergenler dışsallaştırma problemleri açısından risk altındadır (Moffitt, 2006). Hem çevre hem de birey için olumsuz sonuçları (ör. Ang ve ark., 2015; Bierman ve ark., 2013; Chen ve Simons-Morton, 2009; Modecki ve ark., 2017) düşünüldüğünde dışsallaştırma problemleri ile ilişkili olan faktörleri anlamak önemlidir. Ergenlik döneminde dışsallaştırma problemlerinin risk faktörleri incelendiğinde bireysel ve çevresel faktörlerin yanı sıra ergenlerin ebeveynleri ile ilişkileri ve ebeveynlerin davranışları dışsallaştırma problemlerini açıklayan önemli bir faktör olmuştur (ör. Korkmaz ve Erden, 2010). Ergenlik döneminde ebeveynler, ergenlerin iyilik hali için önemli olmaktadır (Flouri ve Buchanan, 2003; Villarreal ve Nelson, 2018). Ergenlik döneminin duygusal iniş çıkışlı doğası (Guyer ve ark., 2016; Larson ve ark., 2002) ve yine bu dönemde olumsuz duyguların daha yoğun yaşanması (Casey ve ark., 2008) ile birlikte hala gelişmeye ve değişmeye devam eden duygu düzenleme becerileri (Zeman ve ark., 2006) bağlamında ebeveynlerin ergenlerin duygularına yaklaşımının önemli olduğu düşünülmüştür.

Ergenlerin duygu düzenleme becerileri uyumsuz davranışlarla ilişkili olmaktadır (Thompson ve Goodman, 2010). Örneğin, günlük olarak ergenlerin duyguları (öfke, üzüntü ve kaygı) ve duygu düzenleme becerileri ile depresif semptomlar ve problem davranışların ilişkisi incelendiğinde daha yoğun ve değişken duygular yaşayan ve bu duygularını daha az etkili şekilde düzenleyen ergenler daha fazla depresif belirti ve problem davranış bildirmiştir (Silk ve ark., 2003). Bu açıdan mevcut çalışmada ebeveynlerin ergenlerin duygularına yaklaşımını kapsayan ebeveynin duygu sosyalleştirme tepkileri ve dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkileri incelemenin önemli olduğu düşünülmüştür.

Ebeveynin duygu sosyalleştirmesi, ebeveynlerin çocukların duygularına verdikleri tepkiler, ebeveynin kendi duygu ifadesi ve ebeveyn ile çocuğun duygular üzerine yaptıkları tartışmaları kapsamaktadır (Eisenberg ve ark., 1998). Diğer bir ifade ile ebeveynin duygu sosyalleştirmesi hem ebeveynin kendi duygu ifadesini hem de çocuğun

o andaki ya da geçmiş anılarındaki duygusunu ebeveynin nasıl (destekleyici veya destekleyici olmayan) ele aldığını ifade etmektedir (Morris ve ark., 2007). Eisenberg ve arkadaşları (1998) ebeveynin duygu sosyalleştirmesinin sezgisel modelinde [*heuristic model*] ebeveynlerin duyguları sosyalleştirmesinin, çocuk ve ergenlerin sosyal davranışları ve sosyal yeterlilikleri ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Ebeveynleri tarafından duyguları onaylanmayan, desteklenmeyen ya da görmezden gelinen çocuklarda sosyal becerilerde eksikliklerle (Eisenberg ve ark., 1998) birlikte sosyal olarak uyumsuz davranışlar kapsamında saldırgan davranışların ortaya çıkma ihtimalinde artış olabileceği düşünülmektedir (Soydan ve Akalın, 2023). Benzer biçimde ebeveynin duygu sosyalleştirmesi ve olumsuz sosyal davranışlar (ör. saldırganlık) arasındaki ilişkiler incelendiğinde, ebeveyn tarafından sağlanan destekleyici duygu sosyalleştirme, dışsallaştırma problemleri ile negatif yönde ilişkili; destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme ise dışsallaştırma problemleri ile pozitif yönde ilişkili bulunmaktadır (ör. Klimes-Dougan ve ark., 2007).

Diğer yandan öz belirleme kuramı [*self determination theory*], dışsallaştırma problemlerini ergenlerin engellenen psikolojik ihtiyaçlarını telafi etmenin yollarından biri olarak değerlendirmektedir (Ryan ve ark., 2006). Bu kuram psikolojik sağlık ve psikopatolojiyi temel psikolojik ihtiyaçların (özerklik, yeterlilik ve ilişkisellik) tatmini ve engellenmesi ile açıklamaktadır (Vansteenkiste ve Ryan, 2013). Ebeveynler ergenlerin psikolojik ihtiyaç tatmini ve engellenmesi için önemli aktörler olup (Joussemet ve ark., 2008) ergenlerin psikolojik ihtiyaçlarının tatmini ve engellenmesi, ebeveynlerle kurulan ilişki ve ebeveynlerin davranışları ile açıklanabilmektedir (Soenens ve ark., 2017). Örneğin, özerkliği destekleyen ve psikolojik kontrol uygulayan ebeveynliğin sırasıyla çocuk ve ergenlerin ihtiyaç tatmini ve engellenmesi deneyimlerinin önemli gelişimsel öncülleri olduğu bilinmektedir (Mabbe ve ark., 2018). Ancak araştırmacının bilgisi dahilinde alanyazında ebeveynlerin duygu sosyalleştirmesi ve psikolojik ihtiyaçlar arasındaki ilişki daha önce incelenmediği görülmüştür. Mevcut çalışmada ebeveynlerin, duyguyu fark etme ya da rahatlatma gibi destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerinin (O'Neal ve Magai, 2005) ve duyguları görmezden gelen ya da duyguları cezalandırma gibi destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinin (Fabes ve ark., 2002) ergenlerin psikolojik ihtiyaç tatmini ve engellenmesi ile olan ilişkisi incelenmiştir.

İşlevsel olmayan ebeveyn davranışları ya da ebeveyn-çocuk ilişkisi çocuk ve ergenlerin dışsallaştırma problemleri ile ilişkili olmaktadır (Havighurst ve ark., 2010). Çocuk ve ergenlerin duygu, düşünce ve davranışlarını suçlayan, utandıran, yargılayan, duyarsız olan ya da ihmal eden, kısaca destekleyici olmayan ebeveyn davranışları ve ilişki kurma biçimleri işlevsiz olarak ifade edilmektedir (Güven ve Erden, 2017). Birçok çalışma destekleyici olmayan ebeveyn tepki ve tutumlarının çocuk ve ergenlerin psikolojik sağlığı ve dışsallaştırma problemleri ile olan ilişkisini ortaya koymuştur (Pinquart, 2017). Söz konusu destekleyici olmayan tutum ve tepkiler aynı zamanda çocuk ve ergenlerin psikolojik ihtiyaçlarını da tehdit etmektedir (Soenens ve ark., 2017). Örneğin, ebeveynin psikolojik kontrolü ergenlerin dışsallaştırma problemleri ile ergenlerin psikolojik ihtiyaç engellenmesi aracılığı ile ilişkili olmuştur (Flamant ve ark., 2022). Bu kapsamda birçok çalışma ebeveynle kurulan ilişki ve ebeveyn davranışlarının ergenlerin psikolojik ihtiyaç tatmini ve engellenmesi ile olan ilişkisini ve dışsallaştırma problemlerindeki aracılık rolünü incelemiştir (ör. Ahmad ve ark., 2012; Flamant ve ark., 2022). Ancak araştırmacının bilgisi dahilinde daha önce hiçbir çalışma ebeveynlerin duygu sosyalleştirme tepkileri ile dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaçların aracı rolünü incelememiştir. Mevcut çalışmada, hem ebeveynin duygu sosyalleştirmesinin sezgisel modeli (Eisenberg ve ark., 1998) hem de öz belirleme kuramı (Ryan ve Deci, 2000) kapsamında ergenlik döneminde ebeveynin duygu sosyalleştirme tepkileri, psikolojik ihtiyaç tatmini ve engellenmesi ile dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkilerin incelenmesinin ergenlerin dışsallaştırma problemlerini açıklamak için önemli olduğu düşünülmüştür. Bu açıdan mevcut çalışmada özellikle olumsuz duyguların yoğun yaşandığı ergenlik döneminde (Casey ve ark., 2008) ebeveynin duygu sosyalleştirme tepkileri ve dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkileri ve bu ilişkileri açıklayan aracı ve düzenleyici mekanizmalara odaklanılmıştır.

Öz belirleme kuramına göre bireyler, ihtiyaçlarının engellenmesine yönelik olası tehditleri değerlendirir ve bu tehditlerle çeşitli şekillerde başa çıkma girişimlerinde bulunur (Soenens ve Vansteenkiste, 2020). Bu kurama göre bireyler ihtiyaç engellenmesini ya da düşük ihtiyaç tatminini pasif bir şekilde deneyimlemez; uyumlu ya da uyumsuz yollarla (ör. telafi edici davranışlar) bu deneyimlerle aktif şekilde başa çıkmaya çalışır (Vansteenkiste ve Ryan, 2013). Örneğin, ergenlerin ebeveynlerinin ihtiyaç engellemesi ile başa çıkmasını içeren bir dizi başa çıkma stratejisi tanımlanmıştır (Skinner ve ark., 2003). Söz konusu başa çıkma stratejilerinin (karşı gelme, uyum,

müzakere, zorlayıcı uyum) ebeveynin psikolojik kontrolü ve psikolojik ihtiyaç engellenmesi ilişkisindeki düzenleyici rolü incelendiğinde ebeveynin taleplerine boyun eğmeyi içeren zorlayıcı uyum [*compulsive compliance*] ve ergenlerin ebeveyn talebini isteyerek ve gönüllü olarak kabul etmesini ifade eden uyum [*accommodation*] ebeveynin psikolojik kontrolü ve psikolojik ihtiyaç engellenmesi arasındaki ilişkiyi zayıflatmıştır (Flamant ve ark., 2022). Ebeveynin psikolojik kontrolü ile başa çıkmada stratejileri psikolojik ihtiyaç engellenmesi için sınırlı bir koruyuculuğa sahip olmuştur (Flamant ve ark., 2022). Psikolojik ihtiyaç engellenmesi ergenlerin psikopatoloji riskini artıran (Ryan ve Deci, 2000) ya da uyumsuz telafi edici davranışlara yönelten zorlayıcı bir deneyimdir (Vansteenkiste ve Ryan, 2013). Bu açıdan mevcut çalışmada psikolojik ihtiyaç engellenmesi ve olumsuz davranışlar arasındaki ilişkide koruyucu olabilecek faktörleri anlamak olumsuz davranışları azaltmak veya önlemek için önemli görülmüştür.

Öz şefkat, acı verici ya da zorlayıcı durumlar karşısında bireyin kendi acılarından kaçınmaması, acılarına açık olması ve kendi acılarını şefkatle iyileştirme arzusunu ifade etmektedir (Neff, 2003). Yüksek öz şefkat, zorlu veya acı verici durumlarda daha yüksek uyumlu ve daha az uyumsuz başa çıkma kullanımı ile ilişkilidir (Ewert, 2021). Aynı zamanda yüksek öz şefkat psikolojik ihtiyaç engellenmesi ile ilişkili olan dışsallaştırma problemlerini (Bai ve ark., 2020) negatif şekilde yordamaktadır (Hofmann ve Jeffries, 2022). Bu kapsamda mevcut çalışmada psikolojik ihtiyaç engellenmesi ve dışsallaştırma problemleri arasındaki dolaylı ilişkide ergenlerin öz şefkatinin koruyucu rolü incelenmiştir.

Kısaca, mevcut çalışmanın amacı ergenlik döneminde ebeveynlerin duygu sosyalleştirme tepkileri ve dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaçların aracı, öz şefkatin ise düzenleyici rolünü incelemektir.

1.1. Dışsallaştırma Problemleri

Dışsallaştırma problemleri alanyazında eşyaya zarar vermekten madde kullanımı, yalan söyleme, insana zarar verme ve suça karışmaya kadar birçok dışa yönelen davranışı tanımlamak için kullanılmış bir kavramdır (ör. Achenbach, 1991; Achenbach ve Edelbrock, 1978; Bongers ve ark., 2011). Yine alanyazında dışsallaştırma problemleri, yıkıcı davranışlar, problem davranışlar ve dışa yönelim problemleri olarak da ifade edilmektedir (ör. Donovan ve Jessor, 1985; Frick ve ark., 1991; Mabbe ve ark., 2016; Van

Petegem ve ark., 2015). Dışsallaştırma problemleri, Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı'nda (Amerkian Psikiyatri Birliği, 2013) ise “Yıkıcı Bozukluklar, Dürtü Denetimi ve Davranım Bozuklukları” başlığı altında sınıflandırılmaktadır. Bu başlık altında karşıt olma karşı gelme bozukluğu, aralıklı patlayıcı bozukluk, davranım bozukluğu, toplum dışı (antisosyal kişilik bozukluğu) kişilik bozukluğu, piromani ve kleptomani yer almaktadır.

Dışsallaştırma problemleri kapsamında değerlendirilen riskli davranışlar ergenlik döneminde artmaktadır (Duell ve ark., 2018). Ergenler daha küçük çocuklara kıyasla dışsallaştırma problemleri açısından daha fazla risk altında olmaktadır (ör. Franken ve ark. 2016; Moffitt, 2006; Steinberg ve Morris, 2001; Stone ve ark. 2013). Çocukluk ve ergenlik dönemi dışsallaştırma problemlerinin eş zamanlı ve boylamsal olarak olumsuz sonuçlarla ilişkili olduğu görülmektedir (Campbell ve ark., 2000). Örneğin, ergenlik döneminde dışsallaştırma problemleri düşük akademik başarı (Bierman ve ark., 2013; Hinshaw, 1992), sosyal ilişkilerin bozulması (Modecki ve ark., 2017; Sturaro ve ark., 2011;), madde kullanımı (Chen ve Simons-Morton, 2009), suça karışma (Ang ve ark., 2015) ve diğer psikolojik problemlerle (Bubier ve Drabick, 2009; Chen ve Simons-Morton, 2009; Detullio ve ark., 2021; Wolff ve Ollendick, 2006) ilişkilidir. Bu nedenle ergenlerin dışsallaştırma problemleri ile ilişkili olabilecek faktörleri anlamak önemlidir.

1.1.1. Dışsallaştırma problemleri ile ilişkili faktörler

Dışsallaştırma problemleri ile ilişkili faktörler bireysel, çevresel ve ailesel olarak incelenebilmektedir (ör. Korkmaz ve Erden, 2010). Bireysel faktörler arasında duygu düzenleme güçlüğü (Brenning ve ark, 2022), akran baskısına yatkınlık (Stalker, 2020), madde kullanımı (Ford, 2005) ve akademik durum (Hinshaw, 1992); çevresel faktörler arasında yaşam koşulları (Mrug, ve Windle, 2009), sosyoekonomik düzey (McNeilly ve ark., 2021) ve akran grubunun suça karışması (Stalker, 2020) sayılabilmektedir. Ergenlik döneminde dışsallaştırma problemleri bireysel ve çevresel faktörlerle ilişkili olmakla birlikte ebeveynlerin de önemli bir faktör olduğu görülmektedir (ör. Korkmaz ve Erden, 2010). Birçok kuram (ör. sosyal öğrenme, bağlanma, suç kuramı) dışsallaştırma problemleri ve ebeveynleri ilişkilendirmiştir. Sosyal öğrenme kuramı çocukların ve ergenlerin saldırgan davranışlarını ebeveynlerden model alma ve dolaylı pekiştirme ile açıklamaktadır (Bandura, 1973). Bu kurama göre ebeveynler çocuklarına uygun şekilde

model olamadıklarında ya da olumsuz davranışlar için uygun sınırlar koyamadıklarında (olumsuz davranış için yaptırımın yokluğu ya da övgü) çocuklarda saldırgan davranışlarda bulunma riski artmaktadır (Bandura, 1989). Suç kuramı ise ebeveynlerin kural koyma ve izleme gibi davranışsal kontrol uygulamalarının çocukların öz denetimlerini destekleyerek dışsallaştırma problemlerini azaltacağını öne sürmüştür (Gottfredson ve Hirschi, 1990). Bağlanma kuramı temel alınarak yapılan birçok araştırma ise duyarsız, tepkisiz ve reddedici ebeveyn davranışlarının güvenli bağlanmayı azaltarak dışsallaştırma problemlerini artırabileceğini ileri sürmüştür (ör. Fearon ve ark. 2010; Michiels ve ark., 2008). Dışsallaştırma davranışlarını açıklamada yararlanılan bir diğer kuram, öz belirleme kuramı olmuştur (Vansteenkiste ve Ryan, 2013). Öz belirleme kuramı çerçevesinde yapılan çalışmalarda ise ebeveyn davranışlarının, çocuklarının psikolojik ihtiyaç tatmini ve engellenmesi ile ilişkili olduğu görülen kontrol davranışlarına odaklanılmıştır (ör. Flamant ve ark., 2022; Mabbe ve ark., 2016; Van Der Kaap-Deeder ve ark., 2017).

Her bir kuram ebeveynliğin farklı bir noktasına (ör. ilişkinin güvenliği, ebeveynlerin davranışları) işaret etmekle birlikte hepsinin ebeveynlik ile dışsallaştırma problemlerini ilişkilendirdiği görülmektedir. İlgili kuramlardan hareketle ebeveyn-çocuk ilişkisinin niteliğini yansıtan ebeveyn güvensiz bağlanma (Allen ve ark., 2007), aile içi çatışma (Tanaka ve ark., 2010), düşük ebeveyn-çocuk ilişki kalitesi (Parker ve Benson, 2004), algılanan ebeveyn reddi (Hale ve ark., 2008; Huang ve ark., 2022; Uludağlı ve Sayıl 2013) dışsallaştırma problemleri ile pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Bunun yanında izin verici, otoriter ve ihmalkar ebeveynlik tutumları, psikolojik kontrol içeren ebeveynlik uygulamaları, sert disiplin yöntemlerini içeren ebeveyn davranışları dışsallaştırma problemleri ile pozitif yönde ilişkili olurken demokratik ebeveyn tutumu, özerkliği destekleyen ebeveynlik uygulamaları dışsallaştırma problemleri ile negatif yönde ilişkili olmuştur (Pinquart, 2017).

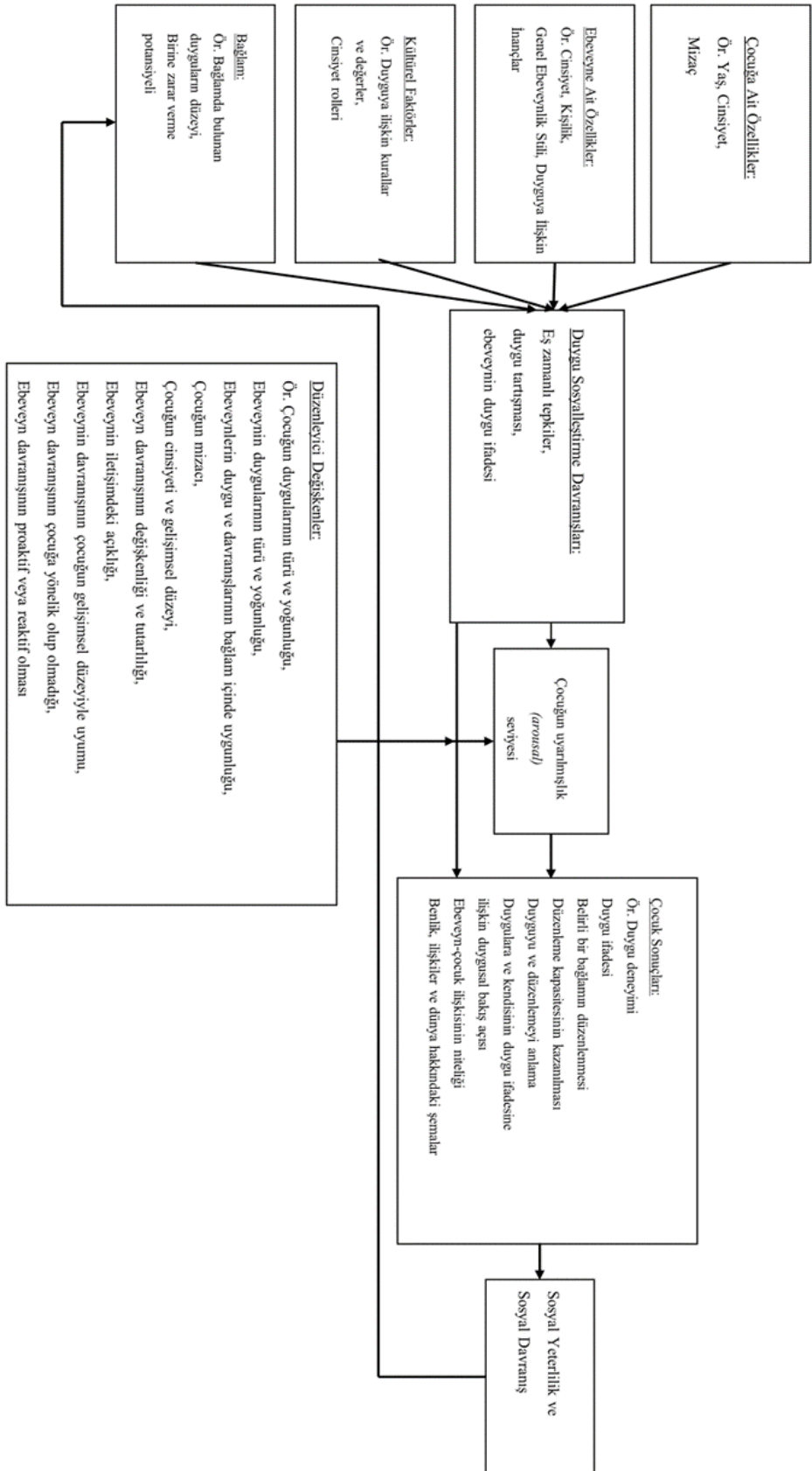
Alanyazındaki bu bulgular ebeveynliğin çeşitli yönleri ile ergenlerin dışsallaştırma problemlerinin ilişkili olduğunu göstermektedir. Ergenlik dönemi akran ilişkilerinin arttığı (Laursen ve Collins, 2009) ve romantik ilişkilerin (Giordano ve ark., 2010) başladığı bir dönemdir. Bu açıdan ergenler bu dönemde birçok yeni ve daha karmaşık duygusal deneyimle karşı karşıyadır (Santrock, 2016). Yine bu dönemde duygusal tepkiselliğin artması (Dahl ve Gunnar, 2009), duygusal iniş çıkışların daha sık

yaşanması (Guyer ve ark., 2016; Larson ve ark., 2002) ve beraberinde olumsuz duyguların daha yoğun deneyimlenmesi (Casey ve ark., 2008) ergenlerin duygu düzenleme becerilerini kritik hale getirmektedir (Riediger ve Klipker, 2014). Duygu düzenleme becerilerinin önemli hale geldiği bu gelişimsel dönemde ergenlerin öfke, korku, üzüntü gibi duygularda uyumu kolaylaştırıcı duygu düzenleme stratejileri yerine daha uyumsuz duygu düzenleme stratejileri (ör. saldırganlık) kullandıkları ve duygu düzenleme dağarcığının en aza indiği (orta ergenlik) görülmüştür (Zimmermann ve Iwanski, 2018). Çocuk ve ergenlerin duyguları ile başa çıkma konusunda yeterli beceriye sahip olmamaları daha zayıf sosyal beceriler (Aneesh ve ark., 2024; Hamaidi ve ark., 2021) ve daha fazla psikolojik problem yaşamaları ile ilişkili olmaktadır (Halligan ve ark., 2013). Duygu düzenleme becerilerinin gelişmiş olması dışsallaştırma problemlerindeki azalma ile ilişkilendirilmiştir (Kraft ve ark., 2023; Modecki ve ark., 2017). Ergenlik dönemi özerkliğin ve ebeveyn gözetimi olmadan geçirilen zamanın arttığı (Steinberg ve Silk, 2002), akranların önem kazandığı (Laursen ve Collins, 2009) bir dönem olsa da ebeveynlerle kurulan ilişki ve ebeveyn davranışları ergenlerin hayatlarında önemli olmaya (Flouri ve Buchanan, 2003; Villarreal ve Nelson, 2018) devam etmektedir. Benzer biçimde ergenler duygularını düzenleme konusunda da ebeveyn rehberliğine ihtiyaç duymaya devam etmektedir (Zeman ve ark., 2006). Örneğin, ergenlerin kendileri için önemli bir konuda duygularını ebeveynleri ile paylaşmasının akranları ile paylaşmaya kıyasla ergenlere daha fazla rehberlik ve duygusal katılım sağladığı bulunmuştur (Miller-Slough ve Dunsmore, 2016). Bu noktada mevcut çalışmada ergenlik döneminde ebeveynlerin duygu sosyalleştirme tepkilerinin incelenmesinin önemli olduğu düşünülmüştür.

1.2. Ebeveynin Duygu Sosyalleştirmesi

Duygu sosyalleştirme, çocukların duyguları deneyimleme, anlama, tanımlama, ifade etme ve baş edebilme becerilerini sosyal etkileşimle edinme süreçlerini ifade etmektedir (Gottman ve ark., 1996). Duygu sosyalleştirmenin ilk aktörlerinden olan ebeveynler doğrudan ve dolaylı olarak bu süreçte çocuk ve ergenlerin duygu sosyalleştirmelerinde rol oynamaktadır (Miller-Slough ve Dunsmore, 2016). Eisenberg ve arkadaşları (1998) ebeveynin duygu sosyalleştirmesini açıklamada sezgisel modeli ileri sürmüştür. Bu modelde (bkz. Şekil 1) ebeveynin duygu sosyalleştirmesini; duygu

tartışma [*discussion of emotion*], ebeveynin duygu ifadesi [*parental expressivity*] ve eş zamanlı tepkiler [*parental reactions to children's emotions*] olmak üzere üç kategoride incelemiştir. Duygu tartışma, günlük hayatlarında ebeveynlerin çocukları ile duygular hakkında ne kadar konuştuğunu, duyguları açıklayıp açıklamadığı ve hangi duyguları vurguladığını ifade etmektedir (Eisenberg ve ark., 1998). Ebeveynin duygu tartışması dışsallaştırma problemleri ile negatif yönde ilişkiliyken; ebeveynin duygu tartışması aynı zamanda ebeveynin tutarsız disiplini ve içselleştirme problemleri arasındaki ilişkiyi yumuşatmıştır (Cheung ve ark., 2018). Ebeveynin duygu ifadesi ise ebeveynlerin kendi duygularını ifade etme ya da etmeme biçimleri ile çocuklarına model olmalarını ifade etmektedir (Eisenberg ve ark., 2010). Çocukları ile olan etkileşimlerinde ebeveynin öfke duygusunu daha sık ifade etmesi, zaman içinde çocuğun daha fazla dışsallaştırma problemleri deneyimlemesi ile ilişkili bulunmuştur (Denham ve ark., 2000). Eş zamanlı tepkiler ise ebeveynin çocuğun yaşadığı duyguya o an da ya da hemen ardından verdiği tepkiyi ifade etmektedir (Eisenberg ve ark., 1998).

Şekil 1.Ebeveynin duygu sosyalleştirmesinin sezgisel modeli (Eisenberg ve ark., 1998).

Tomkins'in (1963) duygulanım teorisine dayanarak ebeveynin duygu sosyalleştirmesinde eş zamanlı tepkiler: ödüllendirme [*reward*], ceza [*punish*], ihmal [*neglect*], büyütme [*magnify*] ve uzaklaştırma [*distracting/override*] olarak sınıflandırılmıştır (Hunziker, 1995; O'Neal ve Magai, 2005). Ödüllendirme, ebeveynlerin çocuklarının duygularını kabul etmeyi ve başa çıkmaları için desteklemeyi ifade ederken; ceza, ebeveynlerin çocukların duygularını reddetmesini ifade etmektedir. İhmal, ebeveynlerin çocukların duygusunu fark etmemesine atıfta bulunurken; dikkat dağıtma, ebeveynlerin çocuklarının duygularını fark edip ardından dikkat dağıtarak duygu deneyimini azaltmaya yönelik çabalarını içermektedir (O'Neal ve Magai, 2005). Son olarak büyütme, ebeveynlerin çocukları ile aynı duyguyu paylaşarak sosyalleştirmesine işaret etmektedir. Bir diğer sınıflandırma da ise ebeveynlerin çocuklarının duygularına verdiği eş zamanlı tepkiler destekleyici ve destekleyici olmayan tepkiler olarak iki kategoriye ayrılmıştır (Fabes ve ark., 2002). Destekleyici tepkiler arasında problem odaklı tepkiler [*problem-focused responses*], duygu odaklı tepkiler [*emotion-focused responses*] ve duygusal ifadeyi teşvik etme [*expressive encouragement*] bulunmaktadır. Problem odaklı tepkiler ebeveynlerin çocuklarının problemlerinin çözümüne destek seviyesini (ör. iskele kurma) ifade ederken duygu odaklı tepkiler ebeveynlerin çocuklarını sözel veya fiziksel yollar ile rahatlatmasını içermektedir. Duygusal ifadeyi teşvik ise ebeveynlerin çocuklarının duygularını anlama, kabul etme ve çocuklarına duygularını uygun şekillerde ifade etmesine yönlendirmelerini ifade etmektedir. Destekleyici olmayan tepkiler çocukları duyguları için cezalandırma [*punitive reactions*], duygu deneyimini küçümseme [*minimization reactions*] ve çocuklarının duygu ifadeleri karşısında ebeveynlerin duygusal sıkıntı [*parental distress*] yaşamaları olarak sınıflandırılmıştır.

Söz konusu sınıflandırmaların yanı sıra ebeveynin duygu sosyalleştirme tepkileri destekleyici ve destekleyici olmayan tepkiler şeklinde sınıflandırılarak sıklıkla incelenmiştir (Eisenberg ve ark., 1998; Fabes ve ark., 2002; Gottman ve ark., 1996; O'Neal ve Magai, 2005). Bu çalışmalarda genel olarak destekleyici tepkiler çocukların duygularını kabul etme, olumsuz duygulara yol açan durumların çözümlerine destek olma, çocuğun yaşadığı duyguyla nasıl baş edeceği konusunda rehberlik sunma, aynı zamanda gerekli durumlarda çocukların dikkatlerini stresli uyarandan uzaklaştırabilme ve sakinleşebilmeyi içermektedir (Gentzler ve ark., 2005). Destekleyici duygu sosyalleştirme çocuğa hem duygusunun hem de kendisinin değerli olduğu mesajını vererek çocukların duygu anlama, tanıma (Cunningham ve ark., 2009), ifade etme (Morris

ve ark., 2013) ve düzenleme becerileri (Eisenberg ve ark., 1998; McDowell ve ark., 2002; Meyer ve ark., 2014; Ramsden ve Hubbard, 2002; Shewark ve Blandon, 2015) ile pozitif yönde ilişkilendirilmiştir. Diğer yandan destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme ise çocuğun duygusunu görmezden gelme, değersizleştirme ya da küçümseme ve çocuğun yaşadığı duyguyu kısıtlama veya cezalandırmayı ifade etmektedir (Fabes ve ark., 2002). Destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme duyguyu anlama, ifade etme (Denham ve ark., 1997) ve düzenlemede (Eisenberg ve Fabes, 1994; Morris ve ark., 2007) zorluklarla ilişkilendirilmektedir. Mevcut çalışmada, ebeveynlerin çocuklarının duygularına verdiği destekleyici ve destekleyici olmayan eş zamanlı (doğrudan) tepkiler incelenmiştir.

Eisenberg ve arkadaşları (1998) ebeveynin duygu sosyalleştirmesinin sezgisel modelinde, ebeveynin duygu sosyalleştirmesinin genel süreçlerini, sonuçlarını ve merkezi süreçlerin araçlarını bir modelde ortaya koymuştur. Bu modelden de hareketle çocuğun içinde bulunduğu gelişim dönemi ve ebeveynin duygu sosyalleştirmesi arasındaki ilişkinin anlaşılması önemli görülmüştür. Gelişimin erken dönemlerinde (bebeklik döneminde) başlayan duygu sosyalleştirme için ebeveynler ilk ve en önemli aktörlerdir (Miller-Slough ve Dunsmore, 2016). Bebeklik ve erken çocukluk dönemi bireyin hızlı gelişim ve değişim yaşadığı bir dönem olması ile ilişkili olarak ebeveynin duygu sosyalleştirmesinin bu dönem içinde sıklıkla araştırıldığı ancak ergenlik dönemini inceleyen daha az sayıda çalışma olduğu görülmüştür (O'Neal ve ark., 2017). Ancak, daha önce de vurgulandığı üzere ergenler ebeveynlerin duygusal desteğine ihtiyaç duymaya ve bu destekten fayda sağlamaya devam etmektedir (McRae ve ark., 2012; Miller-Slough ve Dunsmore, 2016; Zeman ve ark., 2006). Diğer yandan çocuklarının yaşları arttıkça ebeveynlerin destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri azalırken destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinin arttığı görülmektedir (Klimes-Dougan ve ark., 2007). Örneğin, Eisenberg ve arkadaşları (1999) destekleyici olmayan duygu sosyalleştirmenin (küçümseme ve cezalandırma) okul öncesi dönemden okul çağına kadar azaldığını ancak ergenlik döneminde artış gösterdiğini bulmuştur. Başka bir çalışmada 11-16 yaş arasındaki ergenlerde yaş arttıkça ebeveynin daha az destekleyici ve daha fazla destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme (cezalandırma) kullandığı görülmüştür (Klimes-Dougan ve ark., 2007). Bu açıdan Eisenberg ve arkadaşlarının (1998) ebeveynin duygu sosyalleştirmesinin sezgisel modeline de dayanarak farklı gelişimsel dönemlerde ebeveynlerin duygu sosyalleştirme tepkilerinin incelenmesinin

önemli olduğu düşünülmüş mevcut çalışmada ergenlik döneminde ebeveynlerin duygu sosyalleştirme tepkileri incelenmiştir.

Eisenberg ve arkadaşlarının (1998) ebeveynin duygu sosyalleştirmesinin sezgisel modeli incelendiğinde ebeveynin cinsiyetinin ebeveynin duygu sosyalleştirmesi ile ilişkili olduğu öne sürülmüştür. Alanyazında annenin ve babanın, duygu sosyalleştirme açısından farklılaşıp farklılaşmadığını inceleyen çalışmalar arasında farklılaşma bildiren ve bildirmeyen çalışmaların mevcut olduğu görülmüştür. Örneğin, erken çocukluk döneminde yapılan bir çalışmada, anne ve babaların çocuğun duygusal deneyime ilişkin konuşmaları incelenmiş annelerin duygusal deneyimlere ilişkin babalardan daha uzun konuştuğu bulunmuştur (Fivush ve ark., 2000). Orta ve geç çocukluk döneminde annenin ve babanın duygu sosyalleştirme tepkileri açısından farklılaşmadığı görülmektedir (McDowell ve ark., 2002). Dışsallaştırma problemleri yaşayan ergenlerde annelerin çocuklarının olumsuz duygularını (öfke, üzüntü ve korku) babalara göre daha fazla sosyalleştirdiği ve ebeveynler arası duygu sosyalleştirme tepkilerinin farklılaştığı tespit edilmiştir (Klimes-Dougan ve ark., 2007). Beliren yetişkinlik döneminde bulunan katılımcılarla çocukluk döneminde duygu sosyalleştirmeyi geriye dönük inceledikleri bir çalışmada annelerin çocuklarının olumsuz duygularını (öfke, üzüntü ve korku) babalara kıyasla daha fazla sosyalleştirdiği ve annelerin öfke duygusuna daha fazla destekleyici duygu sosyalleştirme (ör. ödüllendirme, uzaklaştırma) ile tepki verirken babaların daha fazla destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme (ör. ihmal) ile tepki verdiği görülmüştür (Garside ve Klimes-Dougan, 2002). Bunun yanında bu çalışmada anneler öfke duygusuna babalardan daha fazla büyütme (destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme) tepkisi vermiştir. Alanyazın incelendiğinde ebeveyn cinsiyetine göre ebeveynin duygu sosyalleştirme tepkilerinde farklılıklar olabileceği ve bu açıdan hem annenin hem de babanın duygu sosyalleştirmesinin ayrı ayrı incelenmesinin önemli olacağı düşünülmüştür. Bu düşünceden hareketle mevcut çalışmaya hem annenin hem de babanın duygu sosyalleştirme tepkileri dahil edilmiştir.

Ebeveynin duygu sosyalleştirmesi çocukların hem olumlu (ör. heyecan) hem de olumsuz (ör. öfke) duygularına verdikleri tepkileri kapsamaktadır. Alanyazında ebeveynin duygu sosyalleştirme tepkileri ele alınırken başlangıçta daha küresel bir yaklaşım benimsenmiş ve bu doğrultuda olumsuz duygular tek bir çatı altında incelenmiştir (O’Neal ve Magai, 2005). Ancak işlevci yaklaşım [*functionalist approach*],

duygulanım kuramı [*affect theory*] ve ayırık duygular teorisinden [*differential emotions theory*] hareketle ebeveynlerin çocuğun farklı duyguları için farklı duygu sosyalleştirme tepkileri kullanabileceğini öne sürülmüştür (O’Neal ve Magai, 2005). Örneğin, ebeveynin, öfke duygusuna destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme ile (ör. cezalandırma) tepki verirken üzüntü duygusuna destekleyici duygu sosyalleştirme ile (ör. rahatlatma) tepki verebileceği düşünülmektedir (Eisenberg ve ark., 1999). Nitekim, O’Neal ve Magai (2005) yürüttükleri bir çalışmada ergenlerin, ebeveynlerinin farklı duygulara farklı tepkiler verme olasılıklarının daha yüksek olduğunu belirttiğini bulmuştur. Aynı zamanda araştırmacılar, ergenlik döneminde öfke duygusunu düzenleme ile ilişkili bulunan prefrontal korteksin gelişimi için kilit bir dönem olduğunu ve bu açıdan ergenlik döneminin özellikle öfke duygusunun sosyalleştirilmesi için kritik bir dönem olabileceğini ileri sürmüştür (Bariola ve ark., 2011). Buradan hareketle, mevcut çalışmada ergenlik döneminde anne ve babaların olumsuz duygulardan öfke duygusuna ilişkin duygu sosyalleştirme tepkileri incelenmiştir.

1.2.1. Ebeveynin duygu sosyalleştirme tepkileri ve dışsallaştırma problemleri

Eisenberg ve arkadaşları (1998) ebeveynin duygu sosyalleştirmesinin sezgisel modelinde, ebeveynin duygu sosyalleştirmesinin çocuk ve ergenlerin deneyimlerini (ör. duyguları deneyimleme ve ifade etme, şemalar, sosyal davranışlar, benlik) açıklayabildiğini öne sürmüştür. Modelde, olumsuz duygulara verilen destekleyici olmayan ebeveyn tepkilerinin çocuk ve ergenlerin duygusal uyarılmışlığını artırabileceği, duygularını ve davranışlarını düzenleme kapasitesini olumsuz etkileyebileceği ve sosyal olarak uyumsuz davranışları artırabileceği belirtilmiştir. Bu model ile tutarlı olarak 6-8 yaşlarında olumsuz duygulara verilen destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri (cezalandırma) 8-10 yaşında dışsallaştırma problemlerini öngörmüştür (Eisenberg ve ark., 1999). Ebeveynlerin duygu sosyalleştirmelerinin çocukların gelecekteki uyum özellikleri ile olan ilişkisi incelendiğinde, çocukları 5 yaşında iken annelerin verdikleri duygu sosyalleştirme tepkilerinin çocukların 15 yaşındaki risk alma davranışları ile ilişkili olduğu ve bu ilişkide çocuklarının 10 yaşındaki duygu düzenleme becerilerinin aracı rolünün olduğu görülmüştür (Perry ve ark., 2020). Ebeveynlerin duygu sosyalleştirme tepkileri ile ergenlerdeki davranım bozukluğu arasındaki ilişkiyi inceleyen bir meta-analizde ise ebeveynin duygu sosyalleştirmesi ile davranım bozukluğu arasında

eş zamanlı ve ileriye dönük ilişkiler olduğu ve bu ilişkinin olumsuz duygular için daha güçlü olduğu görülmüştür (Johnson ve ark., 2017). Bu meta-analizde ergenlik döneminde ebeveynlerin destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri dışsallaştırma problemlerinde azalma; destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ise dışsallaştırma problemlerinde artış ile ilişkili bulunmuştur. Ergenlik döneminde annelerin öfke duygusuna yönelik destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerinin (duygu koçluğu) artmasının ergenlerin artan öfke düzenlemeleri ve azalan dışsallaştırma problemleri ile ilişkili olduğu görülmektedir (Shortt ve ark., 2010). Ergenlerin dışsallaştırma problemleri hem annenin hem de babanın destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri ile negatif, destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile pozitif yönde ilişkilidir (Klimes-Dougan ve ark., 2007). Aynı çalışmada ebeveynleri daha fazla destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkisi gösteren (cezalandırma ve ihmal) ergenlerde daha fazla dışsallaştırma problemi belirtisi görülmüştür. Ergenlerin dışsallaştırma problemleri (reaktif saldırganlık) ebeveynin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile pozitif yönde, destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri ile negatif yönde günlük, boylamsal ve kesitsel ilişkiler göstermiştir (Byrd ve ark., 2021).

Alanyazın incelendiğinde olumsuz duygularla ebeveynlerin destekleyici ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinin dışsallaştırma problemleri ile ilişkili olduğu görülmüştür (Johnson ve ark., 2017). Öfke duygusunun uyumsuz ifadelerinden birisinin de dışsallaştırma problemleri (ör. aralıklı patlayıcı bozukluk) olabileceği düşünülmektedir (Kassinove ve Tafrate, 2006). Öfke, bireyin yoğun bir şekilde istediği amacından fiziksel veya psikolojik olarak engellenmesi ile ortaya çıkabilen bir duygudur (Izard, 1977). Ergenlerin, 13 yaşından 14 yaşına kadar öfke, mutluluk, kaygı ve üzüntü duyguları ile saldırgan davranışları arasındaki ilişki incelendiğinde, öfke saldırgan davranışlar için en belirleyici rolü oynamıştır (Neumann ve ark., 2011). Her ne kadar saldırganlık ve öfke sıklıkla yan yana gelen iki kavram (Fahlgren ve ark., 2021) olsa da öfke duygusunun tek ifadesinin saldırganlık olmadığını ve her saldırganlık durumunda da öfke duygusunun yaşanmayabileceğini belirtmek önemlidir. Daha önce de belirtildiği gibi ergenlik dönemi olumsuz duyguların yoğunluğunun artması (Casey ve ark., 2008), duygu düzenleme becerilerindeki karmaşık değişimler (Zimmermann ve Iwanski, 2018), öfke duygusunu düzenleme ile ilişkili olan prefrontal korteksin gelişimi için kilit bir dönem olması (Bariola ve ark., 2011) ve öfke ile dışsallaştırma problemlerinin ilişkisi (Neumann ve ark., 2011) göz önünde

bulundurulduğunda mevcut çalışmada ebeveynlerin öfke duygusuna yönelik sosyalleştirme tepkileri özellikle önemli görülmüştür.

Alanyazın incelendiğinde ergenlerin dışsallaştırma problemleri ile hem anne hem de baba ile kurulan ilişki ve hem anne hem de babanın ebeveynlik davranışlarının incelendiği görülmüştür. Örneğin, erkek ergenlerde anne ve babadan algılanan destek ile akran zorbalığı ilişkisi incelendiğinde anneden algılanan desteğin zorbalığa maruz kalma ve zorbalık davranışı sergileme ile doğrudan bir ilişkisi bulunmamıştır (Yaban ve ark., 2013). Diğer yandan Pinquart (2017) ebeveynlik ve dışsallaştırma problemlerini incelediği meta-analizde anne ve babanın ebeveynlik davranışı ya da tutumları ile ergenlerin dışsallaştırma problemlerinin benzer şekilde ilişkili olduğunu göstermiştir. Babaların çocuklarının yaşamında en az anneler kadar önemli ve biricik bir role sahip olduğu belirtilmesine (Rohner ve Veneziano, 2001) rağmen yakın bir zamana kadar babaların çocukların yaşamındaki önemi ve babanın ebeveynlik davranışları daha az incelenmiştir (Zanoni ve ark., 2013). Benzer biçimde dışsallaştırma problemleri ile ebeveyn davranışları arasındaki ilişkilerde de annenin ebeveynliği daha sık incelenmiştir (Hoeve ve ark., 2009). Bu bağlamda, mevcut çalışma kapsamında hem annenin hem de babanın duygu sosyalleştirme tepkileri ile ergenlerin dışsallaştırma problemleri ilişkisinin incelenmesi amaçlanmış olup annenin ve babanın duygu sosyalleştirme tepkilerinin ergenlerin dışsallaştırma problemleri ile olan ilişkisinin benzer yönde olacağı öne sürülmüştür.

Mevcut çalışmada alanyazın doğrultusunda ergenlik döneminde dışsallaştırma problemleri ile ilişkili olabilecek faktörleri anlamak için ebeveynlerin duygu sosyalleştirme tepkileri önemli görülmüştür. Bu kapsamda hem annenin hem de babanın duygu sosyalleştirme tepkileri ve dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkiyi anlamak ve bu ilişkiyi açıklayabilecek olası faktörleri incelemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, temel psikolojik ihtiyaçların tatmini ve engellenmesi çalışmaya dahil edilmiştir.

1.3. Öz Belirleme Kuramı Çerçevesinde Dışsallaştırma Problemleri

Öz belirleme kuramı insan motivasyonunu, kişiliğini ve optimal işleyişini anlamak için çerçeve sağlayan bir meta teoridir (Deci ve Ryan, 1985). İnsan motivasyonunun kişilik ve bütünleşmenin temeli olan içsel büyüme eğilimlerini ve bunları besleyen ya da engelleyen çevresel koşulları incelemektedir (Deci ve Ryan, 2000). Temel psikolojik ihtiyaçlar kuramı [*basic psychological needs theory*] ise gelişim ve bütünleşmeye yönelik doğal eğilimlerin gerçekleşmesi, olumlu sosyal gelişim ve iyilik hali için doğuştan getirdiğimiz evrensel psikolojik ihtiyaçları vurgulamakta olup öz belirleme kuramının alt kuramlarından biridir (Ryan ve Deci, 2000). Bu kapsamda temel psikolojik ihtiyaçlar kuramına göre her insanın büyüme, gelişmeye ve bütünleşmeye yönelik doğal bir eğilimi vardır (Deci ve Vansteenkiste, 2003). Büyümeye, gelişmeye ve bütünleşmeye yönelik bu doğal eğilimin yanı sıra bireyler bu potansiyele ulaşma yolundaki engellere karşı da kırılgandır (Vansteenkiste ve Ryan, 2013). Kuram bu iki uç arasındaki farklılığı psikolojik ihtiyaçların tatmini ve engellenmesi ile açıklamaktadır (Deci ve Ryan, 2000). Söz konusu psikolojik ihtiyaçlar: özerklik [*autonomy*], yeterlilik [*competence*] ve ilişkisellik [*relatedness*] olarak tanımlanmıştır (Deci ve Ryan, 2000). Özerklik ihtiyacı kişinin eylemlerini başlatırken, sürdürürken ya da düzenlerken karar verebilmesi, iradeli olması, tercih yapabilmesi, kontrol sahibi olması ve eylemlerini dışsal kaynaklar yerine kendisinin düzenlemesini ifade etmektedir (Ryan ve Deci, 2000a). Kısaca kişinin özgür seçim yapabildiğini ve kendi davranışları üzerinde kontrol hissedebilmesi özerklik ihtiyacına karşılık gelmektedir (Ryan ve Deci, 2006). Yeterlilik ihtiyacı, bireylerin çevre ile etkileşimlerinde etkili hissetmelerini ifade etmektedir (Deci ve Ryan, 2000). İlişkisellik ihtiyacı ise önemli kişiler tarafından sevgi ve bakım hissedebilmeyi ifade etmektedir (Deci ve Ryan, 1985). Psikolojik ihtiyaçların karşılanması ergenlerde duygu düzenleme (Benita ve ark., 2019), yaşam doyumu (Chirkov ve Ryan 2001), mutluluk (Thomaes ve ark., 2017) ve psikolojik iyilik hali (Niemic ve ark., 2006) ile pozitif şekilde ilişkilendirilmektedir. Diğer yandan psikolojik ihtiyaçlardan herhangi birinin karşılanmamasının ya da engellenmesinin büyüme ve gelişmeyi engelleyeceği ve psikopatolojinin artması ile ilişkili olacağı düşünülmektedir (Vansteenkiste ve Ryan, 2013). Psikolojik ihtiyaç engellenmesi aynı zamanda saldırgan davranışlar (Flamant ve ark., 2022), tıknırcasına yeme (Verstuyf ve ark., 2013) ve içselleştirme problemleri (Van Petegem ve ark., 2020) ile pozitif yönde ilişkili olmaktadır.

Psikolojik ihtiyaç tatminin düşük olması psikolojik ihtiyaçların engellendiği anlamına gelmemektedir (Vansteenkiste ve Ryan, 2013). Psikolojik ihtiyaçların engellenmesi bir “engellenme” barındırırken düşük ihtiyaç tatmini bir “tatminsizlik” barındırmakta olup aktif bir engellenme içermemektedir (Bartholomew ve ark., 2011). Düşük ihtiyaç tatmini ve ihtiyaç engellenmesi tamamen zıt kavramlar da değildir; düşük ihtiyaç tatmini, ihtiyaç engellenmesinin varlığına işaret etmez ancak ihtiyaç engellenmesi düşük ihtiyaç tatminini içermektedir (Mabbe ve ark., 2018). Öz belirleme kuramı psikolojik ihtiyaç engellenmesinin psikolojik ihtiyaçların düşük tatmininden daha fazla büyümeyi ve gelişimi engelleyeceğine ve psikolojik problemlerle daha güçlü ilişki içinde olacağına işaret etmektedir (Bartholomew ve ark., 2011). Öz belirleme kuramına göre psikolojik ihtiyaçların engellenmesi sonucu bireyler psikopatoloji [*ill-being*] geliştirebilir ya da ikame ihtiyaçlar [*need substitutes*] ve telafi edici davranışlar [*compensatory behaviors*] (Ryan ve Deci, 2017) gibi uyumsuz başa çıkma mekanizmaları kullanarak ihtiyaç engellenmesi ile başa çıkma çabası içine girebilir.

Öz belirleme kuramı çerçevesinden ergenlik döneminde dışsallaştırma problemlerinin telafi edici davranışlarla açıklanabileceği düşünülmektedir (Vansteenkiste ve Ryan, 2013). Telafi edici davranışlar, ihtiyaç engellenmesinin yarattığı olumsuz etkiyi azaltma ya da kurtulma amacı ile bireylerin kendilerini rahatlatma girişimleri olarak değerlendirilebilmektedir (Vansteenkiste ve Ryan, 2013). Bu davranışlar arasında öz kontrolün azalması [*releasing self-control*] ve karşıt gelme [*oppositional defiance*] yer almaktadır (Deci ve Ryan, 2000; Ryan ve ark., 2006). Öz kontrolün azalması bireyin öz denetiminin düşmesini ifade ederken karşı gelme ise sosyal olarak talep edilen ve uygun olan davranışlara katılmanın reddini içermektedir (Vansteenkiste ve Ryan, 2013). Dışsallaştırma problemlerinin tanımı incelendiğinde yetersiz kontrol (ör. dürtüsellik) ve karşı gelme davranışlarını içerdiği görülmektedir (Achenbach ve Edelbrock, 1978). Bu açıdan bakıldığında engellenen psikolojik ihtiyaçlar sonucu telafi edici davranışlar olarak gelişen öz kontrolün azalması ve karşı gelme dışsallaştırma problemlerinin kökeni ile ilişkili görülmüştür (Vansteenkiste ve Ryan, 2013). Öz belirleme kuramı ihtiyaç engellenmesi ile başa çıkmak için bireylerin telafi edici davranışları olarak öz kontrolünün azaldığını ve karşı gelme davranışının arttığını belirterek dışsallaştırma problemlerini açıklamaktadır (Vansteenkiste ve ark., 2020). Alanyazın incelendiğinde ergenlik döneminde psikolojik ihtiyaç engellenmesi ve dışsallaştırma problemlerini pozitif yönde ilişkili olduğu görülmektedir (Flamant ve ark., 2022). Bu açıdan mevcut

çalışmaya dışsallaştırma problemlerini açıklamak amacıyla ergenlerin psikolojik ihtiyaç tatmini ve engellenmesi dahil edilmiştir.

1.3.1 Ebeveynin duygu sosyalleştirme tepkileri ve psikolojik ihtiyaçlar

Çocuk ve ergenler için ilk ve en önemli sosyalleştirme temsilcileri olan ebeveynler psikolojik ihtiyaçların tatmini ve engellenmesinde de rol oynamaktadır (Soenens ve ark., 2017). Ebeveynlerin çocuklarıyla etkileşime geçme biçimleri ve davranışları ilişkisellik (ör. sıcaklık veya reddedici olma), yeterlilik (ör. yeterli yardım veya eleştirelilik) ve özerklik (ör. bakış açısını kabul etmek veya otoriterlik) ihtiyaçlarının tatminini ve engellenmesi ile ilişkili olmaktadır. Ebeveynlerin çocuklarının psikolojik ihtiyaçlarına olan desteğinin düşük olması, çocuklarının ihtiyaçlarını engelledikleri anlamına gelmemektedir (Skinner ve ark. 2005). Diğer açıdan ebeveynlerin ihtiyaç engelleyici ebeveynliğinin düşük olması yine çocuklarının ihtiyaç tatminini desteklediğini ifade etmemektedir. Örneğin, ebeveyn çocuğuna ilgisiz davranabilir ya da sıcaklık göstermiyor olabilir. Bu ebeveynlik yaklaşımı çocuk için düşük ihtiyaç tatmini örneği oluşturabilecekken fiziksel güç kullanan veya reddedici bir ebeveyn tutumu çocuğun psikolojik ihtiyaçlarının engellenmesine örnek oluşturabilmektedir. Fiziksel güç kullanımı veya reddedici ebeveyn tutumu psikolojik ihtiyaçları engelleyeceği için işlevsellikte bozulma ile daha güçlü şekilde ilişkili olacağı düşünülmektedir (Vansteenkiste ve Ryan, 2013). Ebeveynin koşullu ilgi sunması ve psikolojik kontrol uygulaması ergenlerin ihtiyaç engellenmesinin artması (Mabbe ve ark., 2016; Van Der Kaap-Deeder ve ark., 2017) ile ilişkilendirilirken; davranışsal kontrol (Cao ve ark., 2020) ve özerklik desteği içeren ebeveyn davranışları (Costa ve ark., 2018) psikolojik ihtiyaç tatmininin artması ile ilişkilendirilmektedir. Smorti ve arkadaşları (2022) hem anne hem de babadan algılanan yüksek sıcaklık ve düşük aşırı koruma ile üç psikolojik ihtiyacın tatmininin olumlu yönde ilişkili olduğunu göstermişlerdir. Psikolojik ihtiyaç tatmini bireylerin psikolojik iyilik hali için gelişimin her döneminde önemli olmaktadır (Lataster ve ark., 2022). Ancak ergenlik döneminde psikolojik ihtiyaç tatmini, artan özerklik (Costa ve ark., 2016), genişleyen akran ağı ve yeni deneyimlenen romantik ilişkilerle (Giordano ve ark., 2010) ilişkisellik ve artan akademik stres faktörleri (Crosnoe ve Johnson, 2011) ile yeterlilik için oldukça hassas ve önemli bir dönem olarak değerlendirilebilmektedir. Ebeveynin destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri

ergenlerin duygularını ifade etmelerini kolaylaştırır (ör. ödüllendirme), rahatlatır (Eisenberg ve ark., 1998) ya da duyguyla ilişkili problemlerin çözümü için özerkliğini teşvik ederken (ör. iskele kurma) aksine destekleyici olmayan ebeveynin duygu sosyalleştirme tepkileri ise duyguyu küçümseme, cezalandırma ya da duygu ifadesini engelleme gibi tepkileri (Eisenberg ve ark., 1998; Fabes ve ark., 2002) içermektedir. Bu açıdan mevcut çalışmada ebeveynlerin destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerinin ergenlerin psikolojik ihtiyaç tatmini ile pozitif yönde, destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinin ise psikolojik ihtiyaç engellenmesi ile pozitif, psikolojik ihtiyaç tatmini ile negatif yönde ilişkili olacağı düşünülmüştür. Alanyazında daha önce ebeveynlerin duygu sosyalleştirme tepkileri ve psikolojik ihtiyaç tatmini ve engellenmesi arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Mevcut çalışmada, ebeveynlerin duygu sosyalleştirme tepkileri ile psikolojik ihtiyaç tatmini ve engellenmesi arasındaki bu ilişki incelenmiştir.

1.3.2. Ebeveynin duygu sosyalleştirme tepkileri ve dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaçların aracı rolü

İhtiyaç tatmini sunan ebeveynlik yaklaşımları, ergenlerin hem psikolojik büyüme ve gelişimlerine hem de başa çıkma kaynaklarına katkı sağlayarak içsel kaynakları beslemektedir (Vansteenkiste ve Ryan, 2013). İhtiyaç engelleyici ebeveynlik yaklaşımları ergenlerin, hem iyilik halinde ve işlevselliklerinde bozulmalarla hem de psikolojik büyüme ve gelişme için daha az içsel kaynak geliştirmeleri ile ilişkili olmaktadır (Vansteenkiste ve Ryan, 2013). Daha geniş bir açıdan bakıldığında öz belirleme kuramı, ebeveynlerin, ergenlerin özerklik, yeterlilik ve ilişkisellik ihtiyaçlarının karşılanması ya da engellenmesinde rol oynadığını ve bu yolla ergenlerin uyumu ile ilişkili olduğunu belirtmektedir (Cao ve ark., 2020; Soenens ve ark., 2019). Ergenlerin öğretmenleri tarafından bildirilen uyum ve problem davranışlarının anne psikolojik kontrolü ve duyarlılığı [*responsiveness*] ile ilişkili olduğu ve bu ilişkide psikolojik ihtiyaç tatminin aracı rol oynadığı görülmektedir (Ahmad ve ark., 2012). Ergenler ebeveynlerinden (anne ve baba) daha fazla psikolojik kontrol algıladıkları günlerde, ihtiyaçlarının daha fazla engellendiğini ve dışsallaştırma problemlerinin arttığını bildirmişlerdir (Flamant ve ark., 2022). Eisenberg ve arkadaşlarının (1998) ebeveynin duygu sosyalleştirmesinin sezgisel modeline göre, ebeveynlerin duygu sosyalleştirmesinin çocukların öz düzenleme becerileri, duyguyu düzenleme ve anlamlandırma, kendilik, ilişkiler ve dünya ile ilgili

şemalar aracılığı ile sosyal davranışları ve sosyal yeterliliği ile ilişkili olacağını öne sürmüştür. Kısaca ebeveynin duygu sosyalleştirmesinin çocuk ile ilgili sonuçlar aracılığıyla çocukların sosyal davranışları ile ilişkili olacağını belirtmiştir. Örneğin, ebeveynin duygu sosyalleştirme tepkileri ve çocukların psikolojik uyumu (içselleştirme ve dışsallaştırma) arasında çocukların duygu düzenleme becerilerinin aracı rol oynadığını görülmektedir (Jin ve ark., 2017). Mevcut çalışmada, ebeveynlerin duygu sosyalleştirme tepkileri ile dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaçların aracı rolü incelenmiş ve bu doğrultuda aşağıdaki hipotezler oluşturulmuştur.

Hipotez 1: Hem annenin (H_{1a}) hem de babanın (H_{1b}) destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile ergenlerin dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide ergenlerin psikolojik ihtiyaç engellenmesi aracı rol oynayacaktır. Hem annenin hem de babanın destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri, psikolojik ihtiyaç engellenmesini pozitif yönde yordayacak; psikolojik ihtiyaç engellenmesi de pozitif yönde dışsallaştırma problemlerini yordayacaktır.

Hipotez 2: Hem annenin (H_{2a}) hem de babanın (H_{2b}) destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile ergenlerin dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide ergenlerin psikolojik ihtiyaç tatmini aracı rol oynayacaktır. Hem annenin hem de babanın destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri, psikolojik ihtiyaç tatminini negatif yönde yordayacak; psikolojik ihtiyaç tatmini de negatif yönde dışsallaştırma problemlerini yordayacaktır.

Hipotez 3: Hem annenin (H_{3a}) hem de babanın (H_{3b}) destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri ile ergenlerin dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide ergenlerin psikolojik ihtiyaç tatmini aracı rol oynayacaktır. Hem annenin hem de babanın destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri psikolojik ihtiyaç tatminini pozitif yönde yordayacak; psikolojik ihtiyaç tatmini de dışsallaştırma problemlerini negatif yönde yordayacaktır.

1.4. Öz Şefkat

Şefkat bir diğ erinin acısını fark etmeyi, acıdan etkilenmeyi ve acıdan kaçınmadan eşlik ederek diğ erinin acısını hafifletmeye yönelik arzuyu ve nezaket duygusunu içermektedir (Goetz ve ark., 2010). Bireyin şefkati kendine yöneltmesini ifade eden öz

şefkat ise acı verici ya da zorlayıcı durumlar karşısında bireyin kendi acılarından kaçınmaması, acılarına açık olması ve kendi acılarını şefkatle iyileştirme arzusunu ifade etmektedir (Neff, 2003). Öz şefkat üç bileşen üzerinden kavramsallaştırılmıştır: 1) öz nezakete karşı kendini yargılama [*self-kindness versus self-judgment*], 2) ortak insanlık deneyimine karşı izolasyon [*common humanity versus isolation*] ve 3) farkındalığa karşı aşırı özdeşleşme [*mindfulness versus over-identification*] (Neff, 2003). Öz nezaket, kişinin hatalarını, başarısızlıklarını, eksikliklerini kendisine karşı aşağılayıcı olmayan, destekleyici, teşvik edici, sıcaklık ve nezaket içeren bir içsel diyalog ve yaklaşımla karşılık vermesini ifade etmektedir (Neff, 2009). Ortak insanlık deneyimi, kişinin hatalarının kendisine özgü, biricik olduğunu düşünmesi ve izole edilmiş hissetmesi yerine kusurluluğun ortak insan deneyiminin bir parçası olduğunu kabul etmesini içermektedir (Neff ve Germer, 2017). Farkındalık ise kişinin yaşadığı zorlu deneyimi, acıyı fark etmesi, deneyimlemesi ve aşırı özdeşleşmeden dengeli bir bakış açısı ile yaklaşabilmesini yansıtmaktadır (Neff, 2003).

1.4.1. Öz şefkat ve dışsallaştırma problemleri

Öz şefkat, bireyin kendisiyle olan ilişkisinin uyumlu [*adaptive*] bir biçimi ya da bireyin kendisine karşı sağlıklı tutumu olarak ön plana çıkmaktadır (Neff, 2003; Neff ve ark., 2007). Alanyazında psikolojik sağlığın bir ölçütü olarak görülen ve birçok olumsuz davranış üzerinde koruyucu etkisi olduğu düşünülen benlik saygısına yöneltilen eleştiriler ve çelişkili bulguların ardından araştırmacılar yine bireyin kendisi ile olan ilişkisini incelemiş ve alternatif kavramlar (bkz. öz yeterlik) (Bandura, 1990) önermiştir (Neff ve ark., 2007). Bu noktada bireyin öz şefkatli olmasının zorlayıcı, stresli ya da acı verici yaşam olaylarında psikolojik sağlığı koruma ya da artırma, psikopatolojiyi önleme ve olumsuz davranışları azaltma ya da önleme ile ilişkili olabileceği incelenmeye başlanmıştır (Neff, 2003; Neff ve ark., 2007; Neff ve McGehee, 2010).

Öz şefkat mutluluk, iyimserlik, olumlu duygulanım ve yaşam memnuniyeti gibi psikolojik sağlıkla pozitif ilişkili değişkenlerle pozitif yönde ilişkili olurken olumsuz duygulanım ve nevrozla negatif yönde ilişkili bulunmuştur (Neff ve ark., 2007a). Bunun yanında öz şefkatin psikolojik sağlığı yordamada kişilik faktörleri kontrol edildikten sonra da önemli bir varyansı açıkladığı görülmektedir (Neff ve ark., 2007a). Öz şefkat ve iyilik hali arasındaki ilişkiyi inceleyen bir meta-analizde ise öz şefkatin

psikolojik, duygusal ve bilişsel iyilik hali ile pozitif; olumsuz duygusal iyilik hali ile negatif yönde ilişkili olduğu görülmektedir (Zessin ve ark., 2015).

Öz şefkatin psikopatoloji ile olan ilişkisini inceleyen bir meta-analiz artan öz şefkatin daha düşük depresyon, kaygı ve stres ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur (MacBeth ve Gumley, 2012). Başka bir meta-analiz çalışması ise öz şefkatin pozitif (öz nezaket, farkındalık ve ortak insanlık deneyimi) ve negatif (kendini yargılama, aşırı özdeşleşme ve izolasyon) bileşenleri ve psikopatoloji arasındaki ilişki incelenmiştir (Muris ve Petrocchi, 2017). Öz şefkatin pozitif bileşenleri psikopatoloji ile negatif yönde ilişki gösterirken; negatif bileşenleri, psikopatoloji ile pozitif yönde ilişki göstermektedir. Öz şefkat ve psikolojik sağlık arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Neff ve arkadaşları (2007) iki çalışma yürütmüştür. İlk çalışmada üniversite öğrencileri laboratuvara davet edilerek sahte bir iş görüşmesine katılmıştır. Bu görüşme kapsamında öğrencilerden en büyük zayıflıklarını tanımlamaları istenmiştir. Bu çalışmada öz şefkat öğrencilerin kaygıları (öz değerlendirme kaygısı) için koruyucu bir rol üstlenmiştir. İkinci çalışmada ise bir aylık bir zaman diliminde bireylerdeki öz şefkat artışı (terapist ve bireysel değerlendirmeler ile) ve psikolojik sağlık (depresyon, kaygı, ruminasyon, düşünce bastırma, öz eleştiri ve sosyal bağlılık) arasındaki ilişki incelenmiştir (Neff ve ark., 2007). Katılımcılar çatışma çözümüne ilişkin Geştalt ikili sandalye egzersizine katıldıklarını düşünmüştür. Geştalt ikili sandalye egzersizi öz şefkati artırmak amacıyla kullanılmıştır. Bir aylık bir zaman diliminde egzersizden önce ve sonra olacak şekilde ölçüm alınmıştır. Öz şefkate artış öz eleştiri, depresyon, ruminasyon, düşünce bastırma ve kaygıda azalma; sosyal bağlılıkta artış ile ilişkili bulunmuştur. Meta-analizlere dayanarak Neff (2023) öz şefkatin hem ergenler hem de yetişkinler için depresyon, anksiyete, stres ve intihar düşüncesi ile negatif yönde ilişkili olduğunu belirtmiştir.

Alanyazın incelendiğinde dışsallaştırma problemleri ve öz şefkat arasındaki ilişkiyi inceleyen daha az sayıda çalışma olduğu dikkat çekmektedir (Fresnics ve Borders, 2017). Mevcut alanyazın öz şefkat ve dışsallaştırma problemleri arasında negatif yönde ilişki olduğuna işaret etmektedir (ör. Yang ve ark., 2023; Zhang ve ark., 2023). Örneğin öz şefkat şiddet suçları (Morley, 2015), öfke ve saldırganlık (Barry ve ark., 2015; Sommerfeld ve Bitton, 2020) ile negatif ilişkiler göstermiştir. Öfke, saldırganlık, ruminasyon ve öz şefkat arasındaki ilişkiler incelendiğinde, kişilik özelliği olarak bilinçli farkındalık [*trait mindfulness*] kontrol edildikten sonra öz şefkat ile öfke ve saldırganlık

arasındaki ilişkiye öfke ruminasyonu aracılık etmiştir (Fresnics ve Borders, 2017). Yüksek öz şefkatin varsayımsal durumlara verilen daha az öfke ile ilişkili görülmektedir (Neff ve Vonk, 2009). Öz şefkat ve öz şefkat korkusunun (kendine şefkat vermekten korkma) toplum yanlısı davranış ve antisosyal davranışlarla olan ilişkisini boylamsal olarak değerlendirildiğinde daha yüksek öz şefkat düzeyleri daha fazla toplum yanlısı davranışla ilişkili olurken daha yüksek öz şefkat korkusu daha fazla antisosyal davranışla ilişkili olmuştur (McEwan ve Zhang, 2023).

Ergenlerle yürütülen çalışmalarda da öz şefkat ve dışsallaştırma problemleri arasında negatif ilişki olduğu görülmektedir (Yang ve ark., 2023; Zhang ve ark., 2023). Risk altındaki erkek ergenlerde öz şefkat, proaktif ve reaktif saldırganlıkla negatif yönde ilişkili olmuştur (Barry ve ark., 2015).

1.4.2. Öz şefkatin koruyucu rolü

Bireyin öz şefkatinin yüksek olması kişisel yetersizlik, hata ya da başarısızlıklara ve aynı zamanda kontrolü dışında gelişen zorlayıcı yaşam olaylarına yargılayıcı olmadan, kaçınmadan ve yaşadıklarını insani deneyimin bir parçası olarak kabul ederek yaklaşmasını ifade etmektedir (Neff, 2003). Doğası gereği öz şefkatli bir yaklaşımın bireylerin olumsuz davranışlarını önleyebileceği ya da azaltabileceği düşünülmektedir (Neff, 2023). Örneğin, Miyagawa (2023) öz şefkat uyandırmanın sosyal reddedilme karşısındaki duygulara ve saldırganlığa nasıl etki edeceğini incelemek amacıyla üç çalışma yürütmüştür. Katılımcılardan sosyal olarak reddedildikleri bir anıyı hatırlamaları istenmiştir. Söz konusu anıyı deney grubunda bulunan katılımcılardan öz şefkatli bir yaklaşımla yazmaları istenirken kontrol grubundaki katılımcılardan nesnel bir biçimde yazmaları istenmiştir. Son olarak saldırganlığı ölçmek amacıyla çevrimiçi ortamda voodoo bebeği saldırganlık görevi kullanılmıştır. Bu görevde kontrol ve deney grubuna bu çalışma sırasında hissettikleri duyguları serbest bıraktıktan sonra voodoo bebeğe 0-51 arasında iğneyi batırabilecekleri söylenmiştir. Öz şefkat koşulundaki katılımcılar kontrol koşuluna göre daha fazla olumlu ve sakin duygulanım, daha düşük düzeyde olumsuz duygulanım ve intikam niyeti bildirmiştir. Bunun yanında iki çalışmada öz şefkat manipülasyonu azalan olumsuz duygulanım yoluyla daha az iğne kullanımıyla ilişkili olmuştur. Bir çalışmada ise öz şefkat koşulundaki katılımcıların kontrol koşuluna göre anlamlı şekilde daha az iğne kullandığı görülmüştür.

Psikolojik ihtiyaç engellenmesi birey için olumsuz sonuçlarla ilişkili (Vansteenkiste ve ark., 2020) olan zorlayıcı ve olumsuz bir deneyimdir (Vansteenkiste ve Ryan, 2013). Mevcut çalışmada öz şefkatin zorlayıcı durumlarla başa çıkmadaki kolaylaştırıcı rolü ele alındığından ergenlerin yüksek öz şefkatinin psikolojik ihtiyaç engellenmesinin ardından geliştirilen telafi edici davranışların ve olumsuz sonuçların azalması ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Psikolojik ihtiyaç engellenmesinin bir sonucu olarak bireylerin yaşadığı zorlayıcı durum ve ardından gelişebilecek olumsuz sonuçlardan koruyucu olabilecek faktörler iş yeri bağlamında alanyazında incelenmiştir. Örneğin, rol çatışması ve tükenmişlik, somatik semptomlar ve işten ayrılma niyeti arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaç engellenmesinin dolaylı etkisi olduğu görülmüş ve bu dolaylı etki farkındalık [*mindfulness*] tarafından düzenlenmiştir (Olafsen ve ark., 2021). Yüksek farkındalığa sahip bireylerde psikolojik ihtiyaç engellenmesinin aracı rolü zayıflamıştır. Çalışanların olumsuz davranışlara maruz kaldıkları günlerde (reddedilme, baskı ve yetersizlik algıları) daha fazla psikolojik ihtiyaç engellenmesi yaşadıkları ancak duygusal desteğin bu ilişkiyi zayıflattığı görülmüştür (Trepanier ve ark., 2023). Alanyazında ergenler için psikolojik ihtiyaç engellenmesi ile ilişkili olan olumsuz sonuçlarda öz şefkatin koruyucu rolü incelendiğinde içselleştirme problemlerinin daha yaygın olarak incelendiği görülmüştür. Örneğin, intihar dışı kendine zarar verme davranışını ergenin psikolojik ihtiyaç engellenmesi sonucunda yaşadığı olumsuz duyguları hafifletmek ve telafi etmek olarak ele alan bir çalışmada psikolojik ihtiyaç engellenmesi ve intihar dışı kendine zarar verme arasındaki ilişkide depresyonun aracı rolü ve bu aracı rolde öz şefkatin düzenleyici rolü incelenmiştir (Gu ve ark., 2023). Öz şefkati düşük olan ergenlerde psikolojik ihtiyaçların engellenmesi ile depresyon arasındaki ilişki daha güçlü olmuştur. Aynı zamanda bu çalışmada ihtiyaç engellenmesi ve intihar dışı kendine zarar verme arasındaki dolaylı ilişki ise yalnızca düşük öz şefkat koşulunda anlamlı olmuştur. Ergenlik döneminde siber zorbalığa maruz kalma ve intihar dışı kendine zarar verme ile özerklik ihtiyacının aracı rolü ve öz şefkatin düzenleyici rolü incelendiğinde yüksek öz şefkatin intihar dışı kendine zarar verme ve psikolojik ihtiyaçların düşük tatmini için koruyucu olduğu görülmüştür (Geng ve ark., 2023). Ergenlik döneminde öz şefkat ve psikolojik sıkıntı [*psychological distress*] (anksiyete, depresyon ve stres) arasındaki ilişkiyi inceleyen bir meta analiz düşük öz şefkatin duygusal zorlukların başlamasında ve devam etmesinde rol oynadığına işaret etmektedir (Marsh ve ark., 2018). Diğer yandan dışsallaştırma problemleri ile negatif yönde ilişkili

olan toplum yanlısı davranışlarda (Memmott-Elison ve ark., 2020) psikolojik ihtiyaçların ve öz şefkatin rolü incelendiğinde ise, olumsuz okul dedikodusu ve toplum yanlısı davranışlar arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaç tatmini aracı rol ve öz şefkat ise düzenleyici rol oynamıştır (Shen ve ark., 2024). Öz şefkati yüksek olan ergenlerde olumsuz okul dedikodusunun psikolojik ihtiyaç tatmini üzerindeki olumsuz etkisi zayıflamıştır. Aynı zamanda yüksek öz şefkate sahip ergenlerde psikolojik ihtiyaç tatmini ve toplum yanlısı davranışlar arasındaki pozitif ilişki daha da güçlenmiştir. Öz şefkatin düşük psikolojik ihtiyaç tatmini ve psikolojik ihtiyaç engellenmesine ve içselleştirme problemleri bağlamında koruyucu rol oynadığı görülmektedir. Ancak daha önce hiçbir çalışma psikolojik ihtiyaç engellenmesi ve dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide öz şefkatin koruyucu rolünü incelememiştir. Öz şefkat ve dışsallaştırma problemlerinin ilişkisi incelendiğinde ise öz şefkatin dışsallaştırma problemlerini negatif yordadığı ve aynı zamanda düzenleyici rol üstlendiği çalışmaların mevcut olduğu görülmektedir. Örneğin, narsisizm ve antisosyal davranışlar arasındaki ilişkide öz şefkatin düzenleyici rolü hem kesitsel hem de boylamsal olarak incelenmiştir (Zhang ve ark., 2024). Hem kesitsel hem de boylamsal olarak yüksek öz şefkatin narsisizm ve antisosyal davranışlar arasındaki ilişkiyi zayıflatmış görülmüştür. Mükemmeliyetçiliğin üç biçimi ile öfke, saldırganlık ve düşmanlık arasındaki ilişkide öz şefkatin düzenleyici rolü incelendiğinde yüksek öz şefkat mükemmeliyetçiliğin iki biçimi ile öfke, saldırganlık ve düşmanlık arasındaki ilişkiyi zayıflatmıştır (Abdollahi ve ark., 2022). Bu doğrultuda mevcut çalışmada ergenlerin psikolojik ihtiyaç engellenmesi ile dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide öz şefkatin koruyucu rolünün incelenmesi hedeflenmiş ve aşağıdaki hipotezler oluşturulmuştur.

Hipotez 4: Psikolojik ihtiyaç engellenmesi ve dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide öz şefkat düzenleyici rol oynayacaktır. Öz şefkatin yüksek olduğu koşulda psikolojik ihtiyaç engellenmesi ve dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişki öz şefkatin düşük olduğu koşula göre zayıflayacaktır.

Hipotez 5: Hem annenin hem de babanın destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ergenlerin psikolojik ihtiyaç engellenmesi aracılığı ile ergenlerin dışsallaştırma problemleri ile dolaylı ilişkisinde, ergenlerin öz şefkati, düzenleyici rol oynayacaktır. Öz şefkatin yüksek olduğu koşulda, psikolojik ihtiyaç engellenmesi ve

dışsallaştırma problemleri arasındaki dolaylı ilişki öz şefkatin düşük olduğu koşula göre zayıflayacaktır.

1.5. Mevcut Çalışma

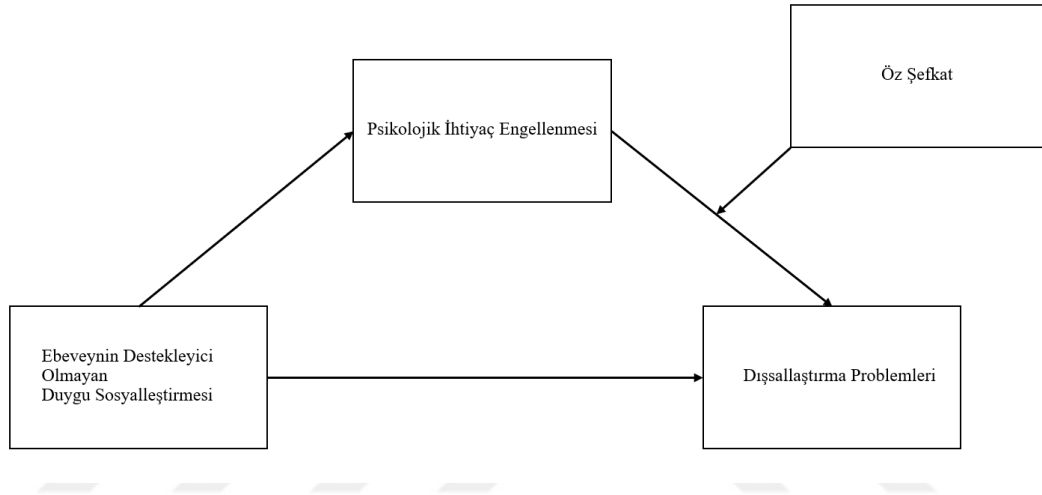
Mevcut çalışmanın amacı, ergenlik döneminde dışsallaştırma problemleri ile ilişkili olabilecek faktörleri ve koruyucu mekanizmaları incelemektir. Dışsallaştırma problemleri yaşamın her döneminde görülse de ergenlik döneminin dışsallaştırma problemleri için kritik bir dönem olduğu düşünülmektedir (Moffitt, 2006). Bu açıdan bu çalışmada ergenlik döneminde dışsallaştırma problemlerini incelemek önemli görülmüştür. Alanyazında ebeveynin duygu sosyalleştirme tepkilerinin dışsallaştırma problemleri ile olan ilişkisi ortaya konmuştur (ör. Johnson ve ark., 2017). Ebeveynlerin çocuklarının duygularına nasıl yaklaştıkları (destekleyici veya destekleyici olmayan) ergenlerin dışsallaştırma problemleri ile ilişkili olmaktadır (ör. Byrd ve ark., 2021). Ebeveynin çocuğunun duygusunu fark etmesi, ifade etmesi için teşvik etmesi gibi destekleyici sosyalleştirmeler dışsallaştırma problemleri ile negatif yönde ilişkili olurken ebeveynin çocuğunun duygusunun farkında olmaması veya duygusunu cezalandırması, küçümsemesi gibi destekleyici olmayan sosyalleştirmeler dışsallaştırma problemleri ile pozitif yönde ilişkili olmaktadır (ör. Klimes-Dougan ve ark., 2007; Kömbe Elazab, 2023). Ergenlerin, ebeveynlerinin duygusal desteğinden fayda sağladığı düşünülmektedir (McRae ve ark., 2012; Miller-Slough ve Dunsmore, 2016; Zeman ve ark., 2006). Ebeveynin duygu sosyalleştirme tepkileri çocukluk döneminde yaygın olarak incelenmekle birlikte ergenlik döneminde görece daha az incelenmiştir (O'Neal ve ark., 2017). Aynı zamanda alanyazında ergenlik döneminde ebeveynin duygu sosyalleştirme tepkileri ve dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkinin altında yatan mekanizmalarının net olmadığı görülmüştür. Alanyazındaki bu eksiklikten hareketle mevcut çalışmada ebeveynlerin duygu sosyalleştirme tepkileri ve ergenlerin dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaç tatmini ve engellenmesinin aracı rolleri incelenmiştir.

Ebeveynin destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri incelendiğinde psikolojik ihtiyaç tatmini sunan ebeveynlikle uyduğu diğer yandan destekleyici olmayan tepkilerin ise psikolojik ihtiyaç engelleyen ebeveynlikle ortak özelliklere sahip olduğu düşünülmüştür. Alanyazında daha önce ebeveynlerin duygu sosyalleştirme tepkileri ve

ergenlerin psikolojik ihtiyaç engellenmesi ilişkisi incelenmemiş olsa da ebeveynlerin (ör. psikolojik kontrol, sıcaklık ve özerklik desteği) ergenlerin psikolojik ihtiyaçları ile olan ilişkisi incelenmiştir. Öz belirleme kuramı çerçevesinde ebeveynlerin psikolojik kontrolü ve özerklik desteği sıklıkla incelenmiştir (ör. Ahmad ve ark., 2012; Flamant ve ark., 2022; Mabbe ve ark., 2018; Joussemet ve ark., 2008). Psikolojik kontrol, ergene belirli şekillerde düşünmesi, hissetmesi veya davranması için baskı yapan ebeveynlik tutumunu özerkliği destekleyen ebeveynlik ise ergenin bakış açısını almayı, baskıyı en aza indirmeyi ve duygularını kabul etmeyi içermektedir (Grolnick ve ark, 1997). Psikolojik kontrol ergenlerin psikolojik ihtiyaç tatmini ile negatif yönde; psikolojik ihtiyaç engellenmesi ile pozitif yönde ilişkilendirilirken özerkliği destekleyen ebeveynlik psikolojik ihtiyaç tatmini ile pozitif yönde ilişkilendirilmektedir (Joussemet ve ark., 2008). Ebeveynin destekleyici ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirmesi psikolojik kontrol ve özerkliği destekleyici ebeveynlikten farklı olarak ergenlerin duygularına yaklaşımını ve tepkilerini ifade etmekle birlikte tutum olarak incelendiğinde psikolojik ihtiyaçlarla benzer şekilde ilişkili olabilir. Özellikle ergenlik döneminde olumsuz duyguların yoğunluğu artması (Casey ve ark., 2008) ve ergenlerin duygu düzenleme becerilerindeki değişimler (Zeman ve ark., 2006) göz önüne alındığında bu dönemde ebeveynlerin duygulara yaklaşımı psikolojik ihtiyaçlar ve dışsallaştırma problemleri bağlamında önemli olabileceği düşünülmektedir. Bu kapsamda mevcut çalışmada ebeveynlerin duygu sosyalleştirme tepkileri ile dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaçların aracı rolü incelenmiştir.

Psikolojik ihtiyaç engellenmesi ergenlerde psikopatoloji ve uyumsuz davranışlarla ilişkili olan zorlayıcı bir deneyimdir (Vansteenkiste ve ark., 2020). Öz şefkat ise zorlayıcı deneyimlerde başa çıkmayı güçlendiren koruyucu bir mekanizma olarak ön plana çıkmaktadır (Neff, 2003). Öz şefkatin dışsallaştırma problemlerinde koruyucu bir rol oynadığı görülse de (ör. Luo ve ark., 2021; Miyagawa, 2023; Yang ve ark., 2023) ergenlerde öz şefkatin psikolojik ihtiyaç engellenmesi ve dışsallaştırma problemleri arasındaki düzenleyici rolü daha önce incelenmemiştir. Alanyazında ergenlerde psikolojik ihtiyaç engellenmesi ile uyumsuz davranışlar (ör. içselleştirme problemleri) arasındaki ilişkide öz şefkatin koruyucu rolüne işaret eden çalışmaların mevcut olduğu görülmektedir (Geng ve ark., 2023; Gu ve ark., 2023). Bu kapsamda mevcut çalışmada psikolojik ihtiyaç engellenmesi ve dışsallaştırma problemleri arasındaki dolaylı ilişkide öz şefkatin düzenleyici rolü incelenmiştir. Mevcut model Şekil 2’de sunulmuştur.

Mevcut çalışma kapsamında ilk olarak ebeveynlerin duygu sosyalleştirme tepkileri ve dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaçların aracılığıyla incelenmiştir. Ardından psikolojik ihtiyaç engellenmesi ve dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide öz şefkatin düzenleyici rolü incelenmiştir. Son olarak psikolojik ihtiyaç engellenmesinin aracılık ettiği ebeveynlerin duygu sosyalleştirme tepkileri ve dışsallaştırma problemleri ilişkisinde öz şefkatin düzenleyici rolü incelenmiştir.

Şekil 2. Öz şefkatin düzenleyici rolü

2.YÖNTEM

2.1. Katılımcılar

Araştırmaya 11-18 yaş aralığında 344 ergen katılmıştır. Araştırmaya katılım koşulları; 11-18 yaş arasında olmak ve en az bir ebeveyn ile aynı evde yaşıyor olmak olarak belirlenmiştir. On iki katılımcının en az bir ebeveyni ile aynı evde yaşamadığı, iki katılımcının ise 19 yaşında olduğu tespit edilmiş ve bu katılımcılar ilk aşamada veri setinden çıkarılmıştır. Ardından dört katılımcı da çoklu uç değere sahip olması sebebiyle veri analizine dahil edilmemiştir. Dolayısıyla, araştırmanın nihai örnekleme 326 katılımcıdan oluşmuştur.

Katılımcıların yaş ortalaması 15,4 iken standart sapması 2,1'dir. Katılımcıların %44,2'si ($n = 144$) kız, %55,8'i ($n = 182$) erkeklerden oluşmaktadır. Katılımcıların %6,7'si ($n = 22$) babası ile aynı evde yaşamazken %0,6'sı ($n = 2$) anne ile aynı evde yaşamamaktadır. Bu nedenle babaya ilişkin demografik bilgiler 304 katılımcıyı kapsarken anneye ilişkin demografik bilgiler 324 katılımcıyı kapsamaktadır. Katılımcılara anneleri ile geçirdikleri zamanın kendileri için yeterli olup olmadığı sorulduğunda katılımcıların %74,4'ü ($n = 241$) annesi ile geçirdikleri zamanı yeterli bulurken %25,6'sı ($n = 83$) yetersiz bulmuştur. Baba ile geçirilen zamanın yeterli olup olmadığı sorulduğunda ise katılımcıların %60,5'i ($n = 184$) yeterli bulurken %39,5'i ($n = 120$) yeterli olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların demografik bilgileri Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların demografik bilgileri

Sosyoekonomik Düzey		<i>n</i>	%		
	Düşük	13	4		
	Orta	273	83,7		
	Yüksek	40	12,3		
	Toplam	326			
Medeni Durum		<i>n</i>	%		
	Ayrı	19	5,8		
	Birlikte	307	94,2		
	Toplam	326			
Ebeveyn Eğitim		<i>Anne</i> <i>n</i>	<i>Anne</i> %	<i>Baba</i> <i>n</i>	<i>Baba</i> %
	Eğitim almadı	4	1,2	2	0,7
	İlkokul	73	22,5	36	11,8
	Ortaokul	70	21,6	46	15,1
	Lise	73	22,5	109	35,9
	Üniversite ön lisans (2 yıl)	25	7,1	17	5,6
	Üniversite lisans (4 yıl)	67	20,7	80	26,3
	Yüksek Lisans ya da	14	4,3	14	4,6
	Doktora				
	Toplam	324		304	
Kardeş Sayısı		<i>n</i>	%		
	0	32	9,8		
	1	141	43,3		
	2	88	27		
	3	39	12		
	4 ve üzeri	26	8		
	Toplam	326			
Çalışma Durumu		<i>Anne</i> <i>n</i>	<i>Anne</i> %	<i>Baba</i> <i>n</i>	<i>Baba</i> %
	Çalışıyor	139	42,9	285	93,8
	Çalışmıyor	185	57,1	19	6,3
	Toplam	324		304	

Not. *n*= alt örneklem

2.2. Veri Toplama Araçları

2.2.1. Demografik bilgi formu

Katılımcıların demografik bilgileri ile araştırmanın hipotezleri ile ilişkili olabilecek faktörlere yönelik sorular araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Demografik bilgi formunda (bkz. EK 1) katılımcılara cinsiyet, yaş, sosyoekonomik durum, kardeş bilgisi, ebeveynlerin medeni durumu, eğitim durumu ve çalışma durumu gibi temel bilgilerin yanında ebeveynleri ile geçirilen zamanı yeterli bulup bulmadıkları kategorik bir biçimde sorulmuştur.

2.2.2. Çocuklukta Duygular Ölçeği

Ebeveynlerin duygu sosyalleştirme tepkilerini ölçmek amacıyla Magai (1996) tarafından geliştirilen Çocuklukta Duygular [*Emotion as a Child*] ölçeği kullanılmıştır. Çocuklukta Duygular Ölçeği, O’Neal ve Magai (2005) tarafından yeniden uyarlanmıştır. Ölçek 3’lü likert (0=hiç, 1=bazen, 2=sık sık) tipinde olup 19 maddeden oluşmaktadır. Farklı olumsuz duygular için farklı versiyonları mevcut olmakla birlikte iki boyutu bulunmaktadır: destekleyici duygu sosyalleştirme ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme. Ölçeği Kömbe Elazab (2023) Türkçeye uyarlamıştır. Kömbe Elazab (2023), öfke ve üzüntü duygularına yönelik ebeveynin öz bildirimine dayanan duygu sosyalleştirmeye yönelik formunun uyarlamasını yapmıştır. Mevcut çalışmada ise bu ölçeği kullanarak öfke duygusuna yönelik ergen bildirimini ile ebeveynin duygu sosyalleştirmesi ölçülmüştür. İfadeler yalnızca “ben” yerine “annem/babam” şeklinde değiştirilmiştir. Kömbe Elazab’ın (2023) araştırmasında ergen çocukları olan ebeveynler için kullanılan ölçeğin ergenlik dönemine uygun olduğu kabul edilmiştir. Kömbe Elazab (2023) öfke duygusuna destekleyici duygu sosyalleştirme için .70 ve öfke duygusuna destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme için .79 Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı bildirmiştir. Mevcut çalışmada, öfke duygusuna yönelik hem annenin hem de babanın duygu sosyalleştirme tepkileri ölçülmüştür. Annenin duygu sosyalleştirme tepkileri ölçeği (EK 2) için Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı destekleyici duygu sosyalleştirmede .74, destekleyici olmayan duygu sosyalleştirmede ise .75’tir. Babanın duygu sosyalleştirme tepkileri ölçeği (EK 3) için ise destekleyici duygu sosyalleştirmede

.77, destekleyici olmayan duygu sosyalleştirmede .75 Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı görülmüştür.

2.2.3. Temel Psikolojik İhtiyaçların Tatmini ve Engellenmesi Ölçeği

İhtiyaç tatmini ve engellenmesi ölçmek amacıyla Chen ve arkadaşları (2015) tarafından geliştirilen Temel Psikolojik İhtiyaçların Tatmini ve Engellenmesi Ölçeği (EK 4) [*Basic Psychological Needs Satisfaction and Frustration Scale*] kullanılmıştır. Ölçek 24 maddeden oluşup 5’li likert ölçek (1=tamamen yanlış, 5=tamamen doğru) üzerinden yanıtlanmaktadır. Özerklik, yeterlilik ve ilişkisellik ihtiyaçlarının tatmini ve engellenmesi için ayrı ayrı puan hesaplanabilirken psikolojik ihtiyaç tatmini ve engellenmesi için toplam puanlar da hesaplanabilmektedir. Mevcut çalışmanın hipotezleri doğrultusunda yalnızca psikolojik ihtiyaç tatmini ve engellenmesi toplam puanları kullanılmıştır. Ölçeğin Türkçe uyarlaması, Selvi ve Bozo (2020) tarafından yapılmıştır. Orijinal çalışmada (Chen ve ark., 2015) ölçeğe ait Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .64 ile .88 arasında değişmektedir. Selvi ve Bozo (2020) özerklik tatmini için .82, özerklik engellenmesi için .79, yeterlilik tatmini için .75, yeterlilik engellenmesi için .79, ilişkisellik tatmini için .88 ve ilişkisellik engellenmesi için .84 Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı bildirmiştir. Mevcut çalışmada ise Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları özerklik tatmini için .75, özerklik engellenmesi için .73, ilişkisellik tatmini için .70, ilişkisellik engellenmesi için .75, yeterlilik tatmini için .78 ve yeterlilik engellenmesi için .76 bulunmuştur. Yine mevcut çalışmada, Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı toplam psikolojik ihtiyaç tatmini için .84 ve toplam ihtiyaç engellenmesi için ise .85 olarak hesaplanmıştır.

2.2.4. Güçler ve Güçlükler Anketi

Mevcut çalışmada dışsallaştırma problemlerini ölçmek amacıyla Goodman (1997) tarafından geliştirilen Güçler ve Güçlükler Anketi [*Strengths and Difficulties Questionnaire*] kullanılmıştır. Güçler ve Güçlükler Anketi (EK 5) kısa davranışsal bir tarama anketidir. Anne-baba ve ergenler için ayrı formları bulunmaktadır. Bu çalışmada öz bildirime dayalı olan ergen formu kullanılmıştır. Güçler ve Güçlükler Anketi 3’lü likert tipi (0=doğru değil, 1=kısmen doğru, 2=kesinlikle doğru) ölçek üzerinde değerlendirilmekte ve 25 maddeden oluşmaktadır. Beş alt boyutu bulunmaktadır:

davranış sorunları, dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik, akran sorunları, toplum yanlısı davranışlar ve duygusal sorunlar. Her bir alt boyutu için ayrı puan alınabilmektedir. Ayrıca toplum yanlısı davranışlar dışında diğer alt boyutların toplamı toplam güçlük puanını göstermektedir. Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması Güvenir ve arkadaşları (2008) tarafından yapılmıştır. Güvenir ve arkadaşları (2008) toplam güçlük puanı için .73 Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı bildirmiştir. Davranış sorunları ve dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik alt boyutlarının toplamı dışsallaştırma problemleri hakkında bilgi vermektedir (Masath ve ark., 2023). Bu açıdan mevcut çalışmada dışsallaştırma problemlerini ölçmek amacıyla davranış sorunları, dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik alt boyutlarının toplamı kullanılmış olup Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .62 olmuştur.

2.2.5. Öz Şefkat Ölçeği Kısa Formu

Öz şefkati ölçmek amacıyla Raes ve arkadaşları (2011) tarafından geliştirilmiş olan Öz Şefkat Ölçeği Kısa Formu (EK 6) [*Self-Compassion Scale-Short Form*] kullanılmıştır. Ölçek, Büyüköksüz ve Erözkan (2021) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçek, 12 maddeden oluşup 5'li likert tipi ölçek (1=Hemen Hemen Hiçbir Zaman; 5=Hemen Hemen Her Zaman) ile yanıtlanmaktadır. Olumlu ve olumsuz olmak üzere iki alt boyutu bulunmaktadır. On iki maddenin toplamı toplam öz şefkat puanını vermektedir. Toplam puanın yüksek olması öz şefkatin yüksek olduğunu ifade etmektedir. Mevcut çalışmada toplam öz şefkat puanı kullanılmıştır. Türkçeye uyarlama çalışmasında Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı (Büyüköksüz ve Erözkan, 2021) tüm ölçek için .80, olumsuz alt boyut için .76 ve olumlu alt boyut için .68 olarak hesaplanmıştır. Mevcut çalışmada ise Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı olumlu ve olumsuz alt boyutları için .72, toplam öz şefkat için ise .80 bulunmuştur.

2.3. İşlem

Mevcut çalışma için İzmir Bakırçay Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 07.02.2024 tarihinde 1456 numaralı karar sayısıyla onay alınmıştır (Ek 7). Veriler kolayda örneklem yöntemi kullanılarak 2024 yılında Şubat-Mayıs aylarında çevrimiçi şekilde toplanmıştır. Anket Google Forms aracılığıyla oluşturulmuştur. Katılımcılardan isim soy isim dahil herhangi bir kimlik belirleyici bilgi istenmemiştir. Araştırmanın örneklemi 11-18 yaş katılımcılardan oluştuğu için öncelikle

ebeveyn onayı alınmıştır. Ebeveyn onay formunda (EK 8) araştırmanın amacı, elde edilecek bilgilerin kullanımı, gizlilik ve katılımın gönüllük esasına bağlı olduğu bilgileri sunulduktan sonra ebeveynlere çocuklarının katılımına onay verip vermediği sorulmuştur. Çocuğunun katılımına onay veren ebeveynlere bir şifre ve çocuğunu araştırmaya yönlendirebilmesi için web bağlantısı verilmiştir. Şifre ve bağlantının ardından ebeveynlere araştırma bitiminde daha fazla bilgi sahibi olmak istemeleri halinde e-posta adreslerini yazabilecekleri bir alan sunulmuştur. E-posta bilgilerini veren ebeveynlere araştırma bitiminde katılım sonrası bilgi formu iletilmiştir. 11-18 yaş arasında bulunan katılımcıların ankete ulaşabilmesi için ebeveynlere sunulan şifreyi girmeleri zorunlu tutulmuştur. Ebeveyn onay formuna benzer şekilde katılımcılar da bilgilendirilmiş gönüllü olur formu (EK 9) sunulmuştur. Ebeveyn onay formu, bilgilendirilmiş gönüllü onam formu onaylanmış ve şifreye sahip olan katılımcılar araştırmaya katılmıştır. Katılımcılara sırasıyla “Çocuklukta Duygular Ölçeği”, “Psikolojik İhtiyaçların Tatmini ve Engellenmesi Ölçeği”, “Güçler Güçlükler Anketi”, “Çocuklukta Duygular Ölçeği” ve “Öz Şefkat Ölçeği Kısa Formu” sunulmuştur. Son olarak, yaş, cinsiyet gibi temel bilgilerin sorulduğu demografik bilgi formu yöneltmiştir. Her bir ölçekteki ifadeler her bir katılımcı için karıştırılarak sunulmuştur. Araştırma bitiminde katılım sonrası bilgi formu sunulmuştur. Katılımcıların anketi tamamlaması yaklaşık olarak 15-20 dakika sürmüştür.

2.4. Verilerin Analizi

Veri analizi SPSS 27 paket programı ile yürütülmüştür. İlk olarak verilerin normal dağılımını incelemek için basıklık ve çarpıklık katsayıları, histogram, P-P ve Q-Q grafikleri incelenmiştir. İlgili değişkenlerin normal dağılım gösterdiği görülmüştür. Verideki uç değerleri incelemek için Z puanları incelenmiştir. Çoklu uç değerleri incelemek amacıyla mahalanobis uzaklığı [*mahalanobis distance*] incelenmiş olup dört katılımcı çoklu uç değer olması sebebiyle veriden çıkarılmıştır. Son durumda örneklem büyüklüğü 326 olmuştur. Babaya ilişkin hipotezlerin analizi 304 kişi ile yürütülürken; anne için hipotezlerin analizi 324 kişi ile yürütülmüştür.

Hipotez 1, hipotez 2 ve hipotez 3’de belirtilen birbirinden bağımsız altı aracı hipotezi ayrı aracılık analizleri ile test edilmiştir. Hipotez 4’ü test etmek için ise düzenleyici değişken analizi yürütülmüştür. Aracılık ve düzenleyicilik analizleri Hayes

(2018) tarafından geliştirilen SPSS programına uyumlu PROCESS eklentisi sırasıyla Model 4 ve Model 1 kullanılarak yürütülmüştür. Bu eklenti kullanılarak %95 güven aralığında (GA) 5000 önyükleme [*bootstrapping*] yapılarak aracı etki test edilmiştir. Bu analizde, aracı etkinin istatistiksel açıdan anlamlı kabul edilmesi için, güven aralığının sıfır içermemesi gerekmektedir (Hayes, 2018).

Hipotez 5'te öne sürülen düzenlenmiş aracılık modeli testi için "aşamalı" [*piecemeal*] model testleri uygulanmıştır (Hayes, 2013). Aşamalı model testlerinde aracılık, düzenleyicilik ve düzenlenmiş aracılık sırası ile sınanmaktadır. Aracılık hipotez 1 kapsamında, düzenleyicilik ise hipotez 4 kapsamında sınanmıştır (Hayes, 2013). Düzenlenmiş aracılık ise hipotez 5 ile model 14 kullanılarak test edilmiştir. Düzenlenmiş aracılık analizi hem anne hem de baba için ayrı ayrı yürütülmüştür.

Mevcut çalışmada ebeveynlerin duygu sosyalleştirme tepkileri (ör. Klimes-Dougan ve ark., 2007) ve dışsallaştırma problemleri (ör. Hicks ve ark., 2007; Matos ve ark., 2017) açısından cinsiyetin önemli bir faktör olabileceği düşünülerek cinsiyetin kontrol edildiği ve edilmediği modeller incelenmiş olup modeller arasında analiz sonuçlarında farklılık görülmediği için cinsiyet değişkeni hipotez sınamalarına dahil edilmemiştir.

3.BULGULAR

3.1. Araştırmanın Değişkenleri Arasındaki Korelasyon Analizi Sonuçları

Tablo 2 ve Tablo 3'te betimleyici istatistikler ve değişkenler arası korelasyonlar gösterilmektedir.

Tablo 2. Değişkenler arası korelasyonlar

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.Annenin Destekleyici DS	1								
2.Annenin Destekleyici Olmayan DS	-.33***	1							
3.Babanın Destekleyici DS	.49***	-.07	1						
4.Babanın Destekleyici Olmayan DS	-.11	.47***	-.34***	1					
5.Psikolojik İhtiyaç Tatmini	.32***	-.26***	.30***	-.30***	1				
6.Psikolojik İhtiyaç Engellenmesi	-.12***	.38***	-.20***	.41***	-.60***	1			
7.Dışsallaştırma Problemleri	-.15**	.35***	-.14*	.36***	-.31***	.34***	1		
8.Öz Şefkat	.10	-.28***	.16**	-.36***	.49**	-.60***	-.29***	1	
9.Yaş	-.10	-.03	-.11	-.02	-.08	.08	.01	-.14*	1

Not. N= 304-326, DS = Duygu Sosyalleştirmesi, *** $p < .001$, ** $p < .01$. * $p < .05$.

Tablo 3. Değişkenlere ilişkin betimleyici istatistikler

Değişkenler	Ort.	S	Çarpıklık	Basıklık
Annenin Destekleyici DS	12.3	4.3	-.62	-.20
Annenin Destekleyici Olmayan DS	4.9	3.3	.87	.77
Babanın Destekleyici DS	11.2	4.6	-.30	-.67
Babanın Destekleyici Olmayan DS	5.2	3.6	.51	-.47
Psikolojik İhtiyaç Tatmini	43.3	8.5	-.29	-.33
Psikolojik İhtiyaç Engellenmesi	33.3	9.9	.22	-.48
Dışsallaştırma Problemleri	7.1	3.1	.19	-.21
Öz Şefkat	35.3	8.5	.08	-.25

Not. N= 304-326, DS = Duygu Sosyalleştirme, Ort.= Ortalama, S= Standart Sapma

Tablo 2’de görüldüğü üzere annenin ve babanın destekleyici ($r = .49, p < .001$) ve destekleyici olmayan ($r = .47, p < .001$) duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkiler anlamlı ve pozitif yönde olmuştur.

Ebeveynin destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri ile ergenin psikolojik ihtiyaç tatmini (anne, $r = .32, p < .011$; baba, $r = .30, p < .001$) pozitif yönde; psikolojik ihtiyaç engellenmesi (anne, $r = -.12, p < .001$; baba, $r = -.14, p < .001$) ve dışsallaştırma problemleri (anne, $r = -.15, p < .01$; baba, $r = -.14, p < .05$) negatif yönde ve anlamlı şekilde ilişkili olmuştur.

Ebeveynin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile ergenin psikolojik ihtiyaç tatmini (anne, $r = -.26, p < .001$; baba, $r = -.30, p < .001$) negatif yönde; psikolojik ihtiyaç engellenmesi (anne, $r = .38, p < .001$; baba, $r = .41, p < .001$) ve dışsallaştırma problemleri (anne, $r = .35, p < .001$; baba, $r = .36, p < .001$) pozitif yönde ve anlamlı ilişki göstermiştir.

Ergenin öz şefkati ve annenin destekleyici duygu sosyalleştirme arasında anlamlı bir ilişki ($r = .10, p = .06$) bulunmazken babanın destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri ($r = .12, p < .01$) ile pozitif yönde anlamlı şekilde ilişkili olmuştur. Ebeveynin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ise ergenin öz şefkati (anne, $r = -.28, p < .001$; baba, $r = -.36, p < .001$) ile negatif yönde anlamlı ilişki göstermiştir.

Ergenin öz şefkati, psikolojik ihtiyaç tatmini ($r = .49, p < .001$) ile pozitif, psikolojik ihtiyaç engellenmesi ($r = -.60, p < .001$) ile negatif ve anlamlı şekilde ilişkilidir. Ergenin dışsallaştırma problemleri ise psikolojik ihtiyaç tatmini ($r = -.31, p < .001$) ve öz şefkat ($r = -.29, p < .001$) ile negatif, psikolojik ihtiyaç engellenmesi ($r = .34, p < .001$) ile pozitif ve anlamlı ilişki göstermiştir.

3.2.Ebeveynin Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi

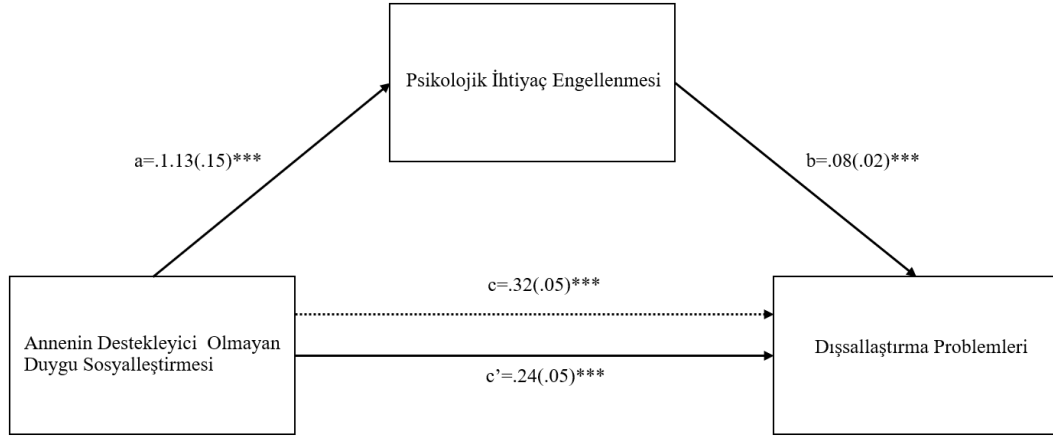
Annenin ve babanın destekleyici ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinin farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla iki ayrı bağımsız örneklem t-testi yapılmıştır. Sonuçlara göre annenin ve babanın destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerinin farklılaştığı, [$t(626) = 3.08, p < .05$] ancak destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinin farklılaşmadığı [$t(-.84) = 615.3, p = .40$] görülmüştür. Anneler ($Ort. = 12.29, S = 4.28$) babalara ($Ort. = 11.20, S = 4.59$) kıyasla daha fazla destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri kullanmıştır.

Annenin ve babanın destekleyici ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinin ergenin cinsiyetine göre değişip değişmediği dört ayrı bağımsız örneklem t-testi ile incelenmiştir. Annenin [$t(322) = -1.53, p = .13$] ve babanın [$t(263) = -1.73, p = .08$] destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerinin ergenin cinsiyetine göre farklılaşmadığı görüldükçe hem anne [$t(259) = 2.34, p < .05$] hem de babanın [$t(302) = 2.25, p < .05$] destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinin ergenin cinsiyetine göre farklılaştığı görülmektedir. Anneler kız çocukları ($Ort. = 5.45, S = 3.81$) için erkek çocuklarına ($Ort. = 4.55, S = 2.90$) kıyasla daha fazla destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkisi kullanmıştır. Benzer biçimde babalarda kız çocuklarına ($Ort. = 5.70, S = 3.69$) erkek çocuklarına ($Ort. = 4.77, S = 3.48$) kıyasla daha fazla destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkisi ile yanıt vermiştir.

3.3.Ebeveynin Duygu Sosyalleştirme Tepkileri ve Dışsallaştırma Problemleri Arasındaki İlişkide Psikolojik İhtiyaçların Aracı Rolü

Hipotez 1'de hem annenin (H_{1a}) hem de babanın (H_{1b}) destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaç engellenmesi aracı rol oynayacağı öne sürülmüştür. Hipotez_{1a} doğrultusunda

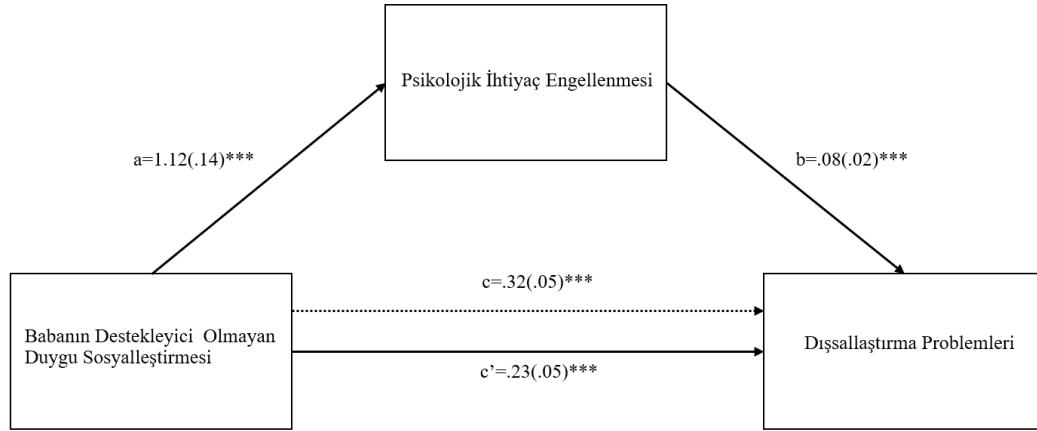
annenin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaç engellenmesinin aracı rolü incelenmiştir. Sonuçlara göre, annenin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ve dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaç engellenmesinin aracı rolü anlamlıdır (dolaylı etki = .09, $SH = .02$, %95 GA [.04, .14]). Annenin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ve psikolojik ihtiyaç engellenmesi arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki (a yolu) bulunmuştur, ($B = 1.13$, %95 GA [.83, 1.4], $SH = .15$, $p < .001$). Psikolojik ihtiyaç engellenmesi ve dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişki (b yolu) de pozitif yönde ve anlamlıdır ($B = .08$, %95 GA [.04, .11], $SH = .02$, $p < .001$). İlişkiler incelendiğinde, annenin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinin dışsallaştırma problemleri üzerindeki toplam etkisinin pozitif yönde ve anlamlı olduğu görülmüştür, ($B = .32$, %95 GA [.23, .42], $SH = .05$, $p < .001$). Benzer biçimde annenin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinin psikolojik ihtiyaç engellenmesinden bağımsız doğrudan etkisinin (c' yolu) de pozitif yönde ve anlamlı olduğu görülmüştür, ($B = .24$, %95 GA [.13, .34], $SH = .05$, $p < .001$). Sonuçlar, annenin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaç engellenmesinin aracı rolünü desteklemiştir. Bu model dışsallaştırma problemlerindeki varyansın %17'sini açıklamıştır, $F(2, 321) = 33.62$, $p < .001$. Aracı analiz test sonuçları Şekil 3'de sunulmaktadır.

Not. *** $p < .001$, ** $p < .01$, * $p < .05$. Standart hata değerleri parantez içerisinde sunulmuştur.

Şekil 3. Annenin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaç engellenmesini aracı rolü

Hipotez_{1b} doğrultusunda babanın destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ve dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaç engellenmesinin aracı rolü incelenmiştir. Sonuçlara göre, psikolojik ihtiyaç engellenmesinin aracı rolü anlamlıdır, (dolaylı etki = .09, $SH = .03$, %95 GA [.42, .13]). Babanın destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ve psikolojik ihtiyaç engellenmesi arasındaki ilişki (a yolu) pozitif yönde ve anlamlıdır ($B = 1.12$, %95 GA [.83, 1.40], $SH = .14$, $p < .001$). Psikolojik ihtiyaç engellenmesi ve dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişki (b yolu) de pozitif yönde ve anlamlıdır ($B = .08$, %95 GA [.04, .11], $SH = .02$, $p < .001$). İlişkiler incelendiğinde, babanın destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinin dışsallaştırma problemleri üzerindeki toplam etkisinin (c yolu) pozitif yönde ve anlamlı olduğu görülmüştür, ($B = .32$, %95 GA [.22, .41], $SH = .05$, $p < .001$). Benzer biçimde babanın destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinin psikolojik ihtiyaç engellenmesinden bağımsız doğrudan etkisinin (c' yolu) de pozitif yönde ve anlamlı olduğu görülmüştür, ($B = .23$, %95 GA [.13, .33], $SH = .05$, $p < .001$). Sonuçlar, babanın duygu sosyalleştirme tepkileri ile dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaç engellenmesinin aracı rolünü göstermiştir. Söz konusu model dışsallaştırma problemlerindeki varyansın %17'sini açıklamıştır, $F(2, 301) = 31.98$, $p < .001$. Aracı analiz test sonuçları Şekil 4'de sunulmaktadır.

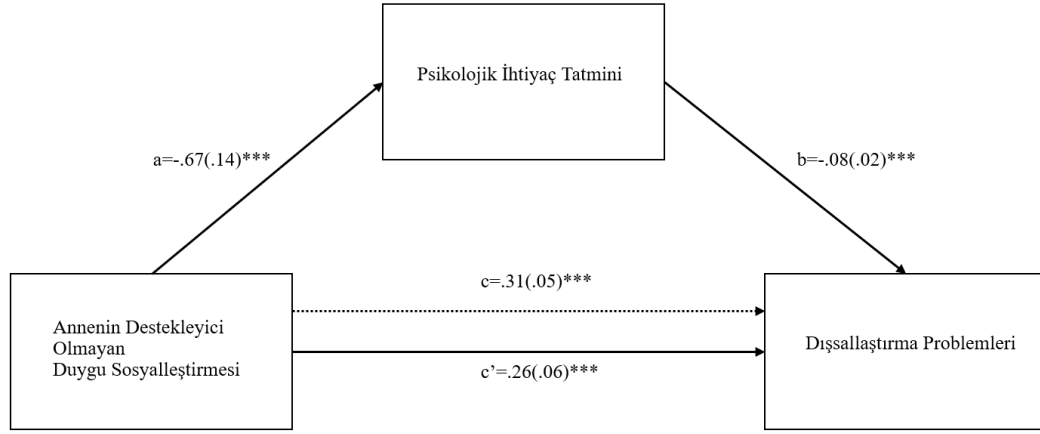

Not. *** $p < .001$, ** $p < .01$, * $p < .05$. Standart hata değerleri parantez içerisinde sunulmuştur.

Şekil 4. Babanın destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaç engellenmesini aracı rolü

Hipotez 2 kapsamında, hem annenin (H_{2a}) hem de babanın (H_{2b}) destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaç tatminin aracı rolü incelenmiştir. Hipotez_{2a} doğrultusunda annenin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaç tatminin aracı rolü incelenmiştir. Sonuçlara göre, psikolojik ihtiyaç tatminin aracı rolü anlamlıdır, (dolaylı etki = .05, $SH = .02$, %95 GA [.02, 10]). Annenin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ve psikolojik ihtiyaç tatmini arasındaki ilişki (a yolu) negatif yönde ve anlamlıdır, ($B = -.67$, %95 GA [-.93, -.40], $SH = .14$, $p < .001$). Psikolojik ihtiyaç tatmini ve dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişki de (b yolu) negatif yönde ve anlamlıdır, ($B = -.08$, %95 GA [-.12, -.04], $SH = .02$, $p < .001$). Annenin destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri dışsallaştırma problemleri üzerindeki toplam etkisi incelendiğinde (c yolu) pozitif yönde ve anlamlı olduğu görülmüştür, ($B = .31$, %95 GA [.23, .42], $SH = .05$, $p < .001$). Benzer biçimde annenin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri psikolojik ihtiyaç tatmininden bağımsız doğrudan etkisinin (c' yolu) de pozitif yönde ve anlamlı olduğu görülmüştür, ($B = .26$, %95 GA [.02, .10], $SH = .06$, $p < .001$). Sonuçlar, annenin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaç tatminin aracı rolünü göstermiştir. Bu model

dışsallaştırma problemlerindeki varyansın %17'sini açıklamıştır, $F(2, 321) = 32.85$, $p < .001$. Aracı analiz test sonuçları Şekil 5'te sunulmaktadır.

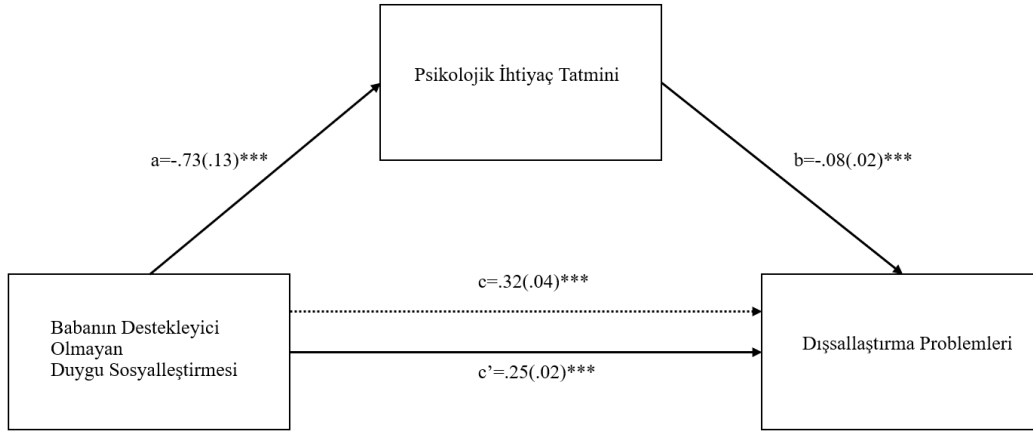

Not. *** $p < .001$, ** $p < .01$, * $p < .05$. Standart hata değerleri parantez içerisinde sunulmuştur.

Şekil 5. Annenin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaç tatminin aracı rolü

Hipotez_{2b} doğrultusunda psikolojik ihtiyaç tatminin, babanın destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ve dışsallaştırma problemleri arasındaki aracı etkisi incelenmiştir. Sonuçlar incelendiğinde psikolojik ihtiyaç tatminin bu ilişkide aracı olduğu görülmüştür, (dolaylı etki = .06, $SH = .02$, %95 GA [.02, .10]). Babanın destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile psikolojik ihtiyaç tatmini arasındaki ilişki (a yolu) negatif yönde ve anlamlıdır, ($B = -.73$, %95 GA [-.99, -.47], $SH = .13$, $p < .001$). Psikolojik ihtiyaç tatmini ve dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişki (b yolu) de negatif yönde ve anlamlı olmuştur, ($B = -.08$, %95 GA [-.12, -.04], $SH = .02$, $p < .001$). İlişkiler incelendiğinde, babanın destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinin dışsallaştırma problemleri üzerindeki toplam etkisinin (c yolu) pozitif yönde ve anlamlı olduğu görülmüştür, ($B = .32$, %95 GA [.22, .41], $SH = .04$, $p < .001$). Babanın destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerinin psikolojik ihtiyaç tatmininden bağımsız doğrudan etkisi (c' yolu) de pozitif yönde ve anlamlıdır, ($B = .25$, %95 GA [.16, .35], $SH = .02$, $p < .001$). Sonuçlar psikolojik ihtiyaç tatminin, babanın destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme ve dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişki de aracı rolü

olduğunu göstermiştir. İlgili model dışsallaştırma problemlerindeki varyansın %17'sini açıklamaktadır, $F(2, 301) = 31.34, p < .001$. Sonuçlar Şekil 6'da sunulmuştur.

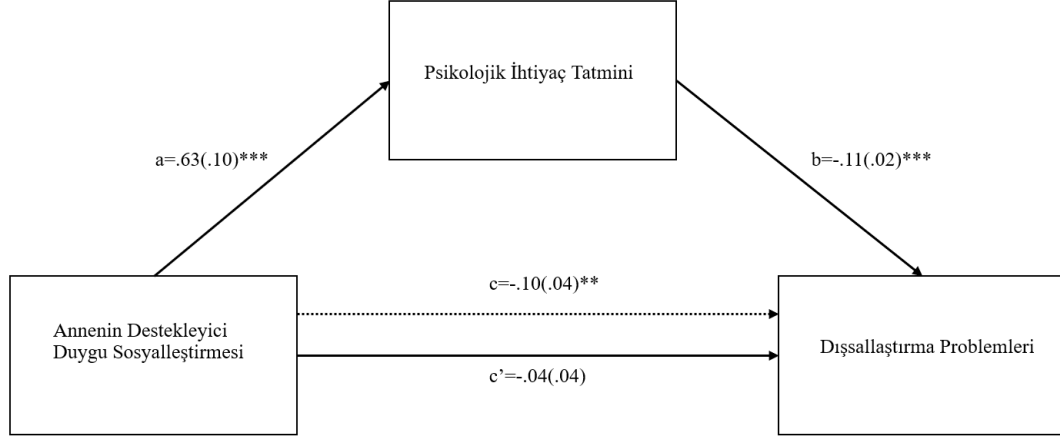

Not. *** $p < .001$, ** $p < .01$, * $p < .05$. Standart hata değerleri parantez içerisinde sunulmuştur.

Şekil 6. Babanın destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaç tatminin aracı rolü

Hipotez 3 kapsamında, hem annenin (H_{3a}) hem de babanın (H_{3b}) destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri ile dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaç tatminin aracı rolü olacağı belirtilmiştir. Hipotez_{3a}'yı test etmek amacıyla psikolojik ihtiyaç tatminin, annenin destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri ve dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide aracı rolü incelenmiştir. Sonuçlara göre psikolojik ihtiyaç tatminin aracı rolü anlamlıdır, (dolaylı etki = $-.06$, $SH = .02$, %95 GA $[-.11, -.03]$). Annenin destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri ve psikolojik ihtiyaç tatmini arasındaki ilişki (a yolu) pozitif yönde ve anlamlıdır, ($B = .63$, %95 GA $[.42, .84]$, $SH = .10$, $p < .001$). Psikolojik ihtiyaç tatmini ve dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişki (b yolu) ise negatif yönde ve anlamlıdır, ($B = -.11$, %95 GA $[-.15, -.07]$, $SH = .02$, $p < .001$). Annenin destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerinin dışsallaştırma problemleri üzerindeki toplam etkisi (c yolu) negatif yönde ve anlamlıdır, ($B = -.11$, %95 GA $[-.19, -.03]$, $SH = .04$, $p < .05$). Annenin destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerinin psikolojik ihtiyaç tatmininden bağımsız doğrudan etkisinin (c' yolu) anlamlı olmadığı görülmüştür, ($B = -.04$, %95 GA $[-.12, .04]$, $SH = .04$, $p = .32$). Sonuçlar incelendiğinde psikolojik ihtiyaç tatminin, annenin destekleyici duygu sosyalleştirme ile dışsallaştırma

problemleri arasındaki ilişkide aracı olduğu görülmektedir. Bu model dışsallaştırma problemlerindeki varyansın %9'unu açıklamaktadır, $F(2, 321) = 17.10$, $p < .001$. Analizin sonuçları Şekil 7'de gösterilmiştir.

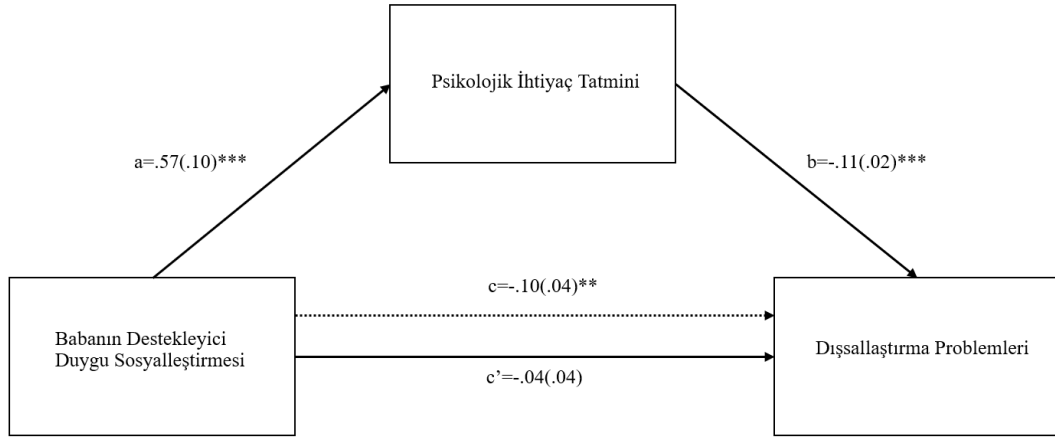

Not. *** $p < .001$, ** $p < .01$, * $p < .05$. Standart hata değerleri parantez içerisinde sunulmuştur.

Şekil 7. Annenin destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri ile dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaç tatminin aracı rolü

Psikolojik ihtiyaç tatminin, babanın destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri ve dışsallaştırma problemleri arasındaki aracı etkisi hipotez_{3b} doğrultusunda incelenmiştir. Sonuçlar incelendiğinde psikolojik ihtiyaç tatminin bu ilişkide aracı olduğu görülmüştür, (dolaylı etki = $-.06$, $SH = .02$, %95 GA $[-.10, -.03]$). Babanın destekleyici duygu sosyalleştirmesi ile psikolojik ihtiyaç tatmini arasındaki ilişki (a yolu) pozitif yönde ve anlamlıdır, ($B = .57$, %95 GA $[.37, .77]$, $SH = .10$, $p < .001$). Psikolojik ihtiyaç tatmini ve dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişki (b yolu) ise negatif yönde ve anlamlıdır, ($B = -.11$, %95 GA $[-.15, -.07]$, $SH = .02$, $p < .001$). Babanın destekleyici duygu sosyalleştirmesinin dışsallaştırma problemleri üzerindeki toplam etkisinin de (c yolu) negatif yönde ve anlamlı olduğu görülmüştür, ($B = -.10$, %95 GA $[-.18, -.02]$, $SH = .04$, $p < .05$). Babanın destekleyici duygu sosyalleştirmenin psikolojik ihtiyaç tatmininden bağımsız doğrudan etkisinin (c' yolu) ise anlamlı olmadığı görülmüştür, ($B = -.04$, %95 GA $[-.11, .04]$, $SH = .04$, $p = .36$). Sonuçlar psikolojik ihtiyaç tatminin, babanın destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme ve dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişki

de de aracı olduğunu göstermiştir. Bu model dışsallaştırma problemlerindeki varyansın %9'unu açıklamaktadır, $F(2, 301) = 5.54, p < .001$. Sonuçlar Şekil 8'de sunulmuştur.

Not. *** $p < .001$, ** $p < .01$, * $p < .05$. Standart hata değerleri parantez içerisinde sunulmuştur.

Şekil 8. Babanın destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri ile dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaç tatminin aracı rolü

3.4. Öz Şefkatin Düzenleyici Rolü

Hipotez 4 doğrultusunda öz şefkatin psikolojik ihtiyaç engellenmesi ve dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkideki düzenleyici rolü Model 1 kullanılarak incelenmiştir. Sonuçlara göre, öz şefkatin psikolojik ihtiyaç engellenmesi ve dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide düzenleyici etkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür, ($B = -.001$, %95 GA $[-.004, .003]$, $SH = .002$, $p = .73$).

Hipotez 5'te hem annenin hem de babanın destekleyici olmayan duygu sosyalleştirmesinin psikolojik ihtiyaç engellenmesi aracılığı ile dışsallaştırma problemleri ile dolaylı ilişkisinde öz şefkatin, psikolojik ihtiyaç engellenmesi ve dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkiyi düzenleyeceği öne sürülmüştür. Hipotez 5'i incelemek amacıyla, ilk olarak Model 14 ile annenin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirmesinin psikolojik ihtiyaç engellenmesi aracılığı ile dışsallaştırma problemleri dolaylı ilişkisinde, öz şefkatin düzenleyici rolü incelenmiştir. Söz konusu dolaylı ilişki de öz şefkatin düzenleyici rolünün anlamlı olmadığı görülmüştür, (dolaylı etki $= -.001$, $SH = .002$, %95

GA [-.004, .003]). İkinci olarak, babanın destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinin psikolojik ihtiyaç engellenmesi aracılığı ile dışsallaştırma problemleri dolaylı ilişkisinde, öz şefkatin düzenleyici rolü yine Model 14 ile incelenmiştir. Söz konusu dolaylı ilişkide de öz şefkatin düzenleyici rolünün anlamlı olmadığı görülmüştür, (dolaylı etki = -.001, *SH* = .002, %95 GA [-.004, .003]). Sonuçlar değerlendirildiğinde, annenin ve babanın destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinin psikolojik ihtiyaç engellenmesi aracılığı ile dışsallaştırma problemleri dolaylı ilişkisi, öz şefkat tarafından düzenlenmemiştir. Öz şefkatin düşük ve yüksek olduğu koşulda dolaylı ilişkide anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir.

4. TARTIŞMA

Mevcut çalışma kapsamında ilk olarak hem annenin hem de babanın destekleyici ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ve ergenlerin dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide ergenlerin psikolojik ihtiyaçların tatminin ve engellenmesinin aracı rolü incelenmiştir. Hem anne hem de baba için ebeveynin destekleyici ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ve dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkilerde psikolojik ihtiyaçların aracı rolü bulunmuştur. Anne ve baba için benzer ilişkiler görülmüştür. Ebeveynin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaç engellenmesi ve psikolojik ihtiyaç tatmini ayrı ayrı aracı rol oynamıştır.

İkinci olarak, psikolojik ihtiyaç engellenmesi ve dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide ergenlerin öz şefkatinin düzenleyici rolünün anlamlı olmadığı bulunmuştur. Son olarak, psikolojik ihtiyaç engellenmesinin aracılık ettiği ebeveynin duygu sosyalleştirmesi ile dışsallaştırma problemleri dolaylı ilişkisinde de, öz şefkatin psikolojik ihtiyaç engellenmesi ile dışsallaştırma problemleri arasındaki düzenleyici rolü anlamlı değildir. İlgili bulgular aşağıdaki başlıklarda alanyazın çerçevesinde tartışılmış ardından mevcut çalışmanın sınırlılıkları ve gelecek çalışmalar için öneriler sunulmuştur.

4.1. Ebeveynin Duygu Sosyalleştirme Tepkileri ve Dışsallaştırma Problemleri İlişkisi

Mevcut çalışmada hem annenin hem de babanın destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri dışsallaştırma problemlerini negatif yönde yordarken destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ise dışsallaştırma problemlerini pozitif yönde yordamıştır. Aracılık hipotezleri kapsamında hipotez 1 ve hipotez 3 ile sunulan bu ilişki desteklenmiştir. Mevcut çalışmanın bulguları ile paralel biçimde alanyazında ebeveynin destekleyici ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ve dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide benzer yönde bulgular bildirilmiştir (ör. Klimes-Dougan ve ark., 2007; Kömbe Elazab, 2023). Örneğin, ebeveynin destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerinin ergenlerin saldırgan davranışları ile negatif ilişkili olduğu görülmüştür (McQuade ve ark., 2021). Ebeveynin destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri ergenlerin daha yüksek düzeyde uyumu (daha düşük içselleştirme ve dışsallaştırma) ile ilişkili olmuştur (Pereira ve ark., 2022). Ergenlik döneminde ebeveynin

destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinin yüksek olması, ergenlerde dışsallaştırma ve içselleştirme problemlerinin artması ile ilişkili olurken toplum yanlısı davranışların azalması ile ilişkili olmuştur (Waslin ve ark., 2023). Birçok kuram (ör. psikanalitik kuram, psikososyal gelişim kuramı ve sosyal bilişsel kuram) yaşamın farklı dönemlerini vurgulamakla birlikte ebeveynlerin destekleyici ya da destekleyici olmayan davranışlarının, tutumlarının ve ilişki kurma biçimlerinin çocuklarının olumlu ya da olumsuz davranışları ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur (Santrock, 2016). Mevcut çalışmanın bulgularına dayanarak tıpkı diğer destekleyici ebeveynlik davranışları gibi (Pinquart, 2017) ebeveynin destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerinin de ergenlerin olumsuz davranışlarının azalması ile ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. Benzer şekilde mevcut çalışmada destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ergenlerin olumsuz davranışlarında artış ile ilişkili olmuştur. Bu noktada bulgular, ebeveynin destekleyici davranışlarının ergenlerin olumsuz davranışlarının ve uyumsuzluğunun azalması ile ilişkili olduğu (Pinquart, 2017) destekleyici olmayan davranışların ise ergenlerin olumsuz davranışlarının ve uyumsuzluğunun artması ile ilişkili (ör. Flamant ve ark., 2022; Hale ve ark., 2008; Huang ve ark., 2022; Uludağlı ve Sayıl 2013; Tanaka ve ark., 2010) olduğunu belirten alanyazın ile uyumludur.

Ebeveynler duygu sosyalleştirme ile çocuklarının duygu düzenleme için gerekli olan duygusal yetkinliğe erişmelerini desteklemektedir (Çorapçı, 2012). Ergenlik dönemi öfke duygusunun düzenlenmesi için artan olumsuz duygu yoğunluğu (Casey ve ark., 2008), prefrontal korteksin gelişiminin devam etmesi (Bariola ve ark., 2011) ve karmaşık hale gelen duygu düzenleme becerileri (Zeman ve ark., 2006) açısından kritik bir dönem olabilir. Bu nokta ebeveynin ergenin öfke duygusunu destekleyerek sosyalleştirmesi ergenin öfke duygusunu daha etkili düzenlemesi ile ilişkili olabilir. Öfkenin saldırgan davranışlar (ör. Lochman ve ark., 2010) ve risk alma davranışları (ör. Beisswingert ve ark., 2015) gibi dışsallaştırma problemleri ile olan ilişkisi göz önüne alındığında öfke duygusunun daha etkili ve uyumlu şekilde düzenlenmesi ile daha az dışsallaştırma problemi yaşamının ilişkili olması olasıdır. Ebeveynin destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri ergenin öfke duygusunu düzenleme becerilerini destekliyor olabilir. Aksine destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ise ergenin öfke duygusunu düzenlemeye dair geliştirebileceği becerileri engelliyor ve olası fırsatları elinden alıyor olabilir. Kısaca, mevcut çalışmada alanyazınla tutarlı olarak ergenin ebeveynin öfke duygusunu sosyalleştirmesinden fayda sağlayabileceği ve destekleyici tepkilerin

dışsallaştırma problemlerindeki azalma ile destekleyici olmayan tepkilerin ise dışsallaştırma problemlerindeki artış ile ilişkili olduğu görülmüştür.

Mevcut çalışmada bulgular incelendiğinde hem annenin hem de babanın destekleyici ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinin dışsallaştırma problemleri ile benzer yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Alanyazında hem annenin hem de babanın davranışlarının ya da ilişki kurma biçimlerinin dışsallaştırma problemleri ile olan ilişkisi incelendiğinde çelişkili bulguların mevcut olduğu görülmektedir (ör. Yaban ve ark., 2013; Pinquart, 2017). Mevcut çalışma ise ergenlik döneminde hem annenin hem de babanın duygu sosyalleştirmesinin ergenlerin dışsallaştırma problemleri ile ilişkisini inceleyerek her iki ebeveyn için de benzer yönde ilişkiler olduğunu ortaya koymuştur. Bu noktada mevcut çalışmanın sonuçları babanın davranışlarının en az anne kadar ergenlerin psikolojik sağlığı ile ilişkili olduğunu belirten alanyazınla (ör. Flouri ve Buchanan, 2003; Rohner ve Veneziano, 2001) tutarlıdır.

4.2. Ebeveynin Duygu Sosyalleştirme Tepkileri ve Psikolojik İhtiyaçların İlişkisi

Aracılık hipotezleri (hipotez 1, hipotez 2 ve hipotez 3) kapsamında incelenen ebeveynin duygu sosyalleştirme tepkileri ile psikolojik ihtiyaçlar arasındaki ilişkilere dair mevcut çalışmanın bulguları söz konusu hipotezleri doğrular yöndedir. Hem annenin hem de babanın destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri, psikolojik ihtiyaç tatmini ile pozitif yönde, psikolojik ihtiyaç engellenmesi ile ise negatif yönde ilişki göstermiştir. Hem annenin hem de babanın destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile psikolojik ihtiyaç tatmini negatif yönde psikolojik ihtiyaç engellenmesi ise pozitif yönde ilişkili olmuştur. Alanyazın incelendiğinde annenin ve babanın destekleyici ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile psikolojik ihtiyaç tatmini ve engellenmesini inceleyen bir çalışma olmadığı görülmüştür. Ancak alanyazında ebeveynlik davranışları ve ebeveyn ile kurulan ilişki ile ergenlerin psikolojik ihtiyaç tatmini ve engellenmesi arasındaki ilişki incelenmiştir (ör. Costa ve ark., 2016; Inguglia ve ark., 2018). Öz belirleme kuramı (Ryan ve Deci, 2000a) çerçevesinde yürütülen çalışmalarda, ergenlerin psikolojik ihtiyaç tatmini ve engellenmesinin özellikle ebeveynin psikolojik kontrolü ve özerklik destekleyici ebeveynlik bağlamında incelendiği görülmüştür (ör. Inguglia ve ark., 2018). Psikolojik kontrol; suçlama, utandırma ve sevgiyi geri çekme gibi davranışlarla ergenin duygu, düşünce ve davranışlarını kontrol

edebilmeyi amaçlayan ebeveynliği ifade etmektedir (Bai ve ark., 2020; Barber ve Harmon, 2002). Özerklik destekleyici ebeveynlik ise ergenlerin kendini ve duygularını keşfetmesi ve ifade edebilmesini teşvik eden ve diğer yandan gelişimsel döneme uygun kurallar koyan ebeveynlik yaklaşımını ve uygulamalarını ifade etmektedir (Grolnick ve ark., 1997; Ryan ve Deci, 2017). Özerklik destekleyici ebeveynliğe benzer biçimde destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerinin fiziksel ve sözel yollarla rahatlatma, duyguyu kabul etme ve çözümü için yeterince destek sunma gibi tepkileri içermesi ile psikolojik ihtiyaç tatminini kolaylaştıran bir yapı sunması muhtemeldir. Diğer yandan destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme ise psikolojik kontrol ile benzerliği ile duygu ifadesini engellenme, duyguyu küçümseme ve ihmal tepkileri ile psikolojik ihtiyaçların düşük tatmini ve ihtiyaçlarının engellenmesi ile ilişkilenebilir. Alanyazında ebeveynin psikolojik kontrolü ergenlerin psikolojik ihtiyaç engellenmesi ile pozitif; psikolojik ihtiyaç tatmini ile negatif şekilde ilişkili olduğu görülmüştür (Costa ve ark., 2016). Özerklik destekleyici ebeveynliğin ise psikolojik ihtiyaç tatmini ile pozitif; psikolojik ihtiyaç engellenmesi ile negatif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur (Inguglia ve ark., 2018). Özerklik desteği ve psikolojik kontrol çerçevesinden değerlendirildiğinde destekleyici duygu sosyalleştirmenin doğası gereği ergenin psikolojik ihtiyaç tatminindeki artış ile ilişkili olacağı, destekleyici olmayan duygu sosyalleştirmenin ise psikolojik ihtiyaçların engellenmesi ile ilişkili olacağı düşünülmektedir (Kömbe Elazab, 2023). Bu kapsamda alanyazında ebeveynin duygu sosyalleştirmesi ve psikolojik ihtiyaçlar ilişkisini inceleyen çalışma olmasa da psikolojik ve davranışsal kontrolü içeren çalışmaların mevcut çalışmaya ışık tuttuğu ve destek sağladığı düşünülmektedir.

4.3. Ebeveynin Duygu Sosyalleştirme Tepkileri ve Dışsallaştırma Problemleri Arasındaki İlişkide Psikolojik İhtiyaçların Aracı Rolü

Mevcut çalışmada hipotez 1, hipotez 2 ve hipotez 3 kapsamında hem anne hem de babanın duygu sosyalleştirme tepkileri ve dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaçların aracı rolü incelenmiştir.

Hipotez 1 ile hem annenin hem de babanın destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaç engellenmesinin aracı rol oynadığı görülmüştür. Ebeveynin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri psikolojik ihtiyaç engellenmesini pozitif yönde yordamış;

psikolojik ihtiyaç engellenmesi de pozitif yönde dışsallaştırma problemlerini yordamıştır. Mevcut çalışmanın bulguları ile paralel biçimde öz belirleme kuramı ergenlerin kendini ifade etmesini engelleyen, duygu, düşünce, davranış ve deneyimlerini küçümseyen ve müdahale eden ebeveynlik yaklaşımlarının psikolojik ihtiyaçların engellenmesi (ör. Flamant ve ark., 2022) ile ilişkili olduğunu ve bu yolla ergenlerin uyumsuz davranışları ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Örneğin, ebeveynin psikolojik kontrolü ergenlerin psikolojik ihtiyaç engellenmesi aracılığıyla dışsallaştırma problemleri ile ilişkilidir (Flamant ve ark., 2022). Ebeveynin aşırı koruyuculuğu da ergenlerin artan psikolojik ihtiyaç engellenmesi ve daha fazla dışsallaştırma problemleri ile ilişkilendirilmiştir (Van Petegem ve ark., 2020). Engelleyici ebeveynlik (reddetme, kaos ve baskı) ve ergenlerin duygusal iyilik hali [*emotional well-being*] ve duygusal kötü oluşu [*emotional ill-being*] arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaç engellenmesinin aracı rol oynadığı görülmüştür (Abidin ve ark., 2022). Alanyazında ebeveynin olumsuz veya engelleyici davranışlarının (ör. psikolojik kontrol, aşırı koruyuculuk ve baskı) ergenlerin psikolojik ihtiyaçlarının engellenmesi ile ilişkili olduğu görülmektedir (ör. Flamant ve ark., 2022; Van Petegem ve ark., 2020). Mevcut çalışmada da ebeveynin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirmesi olumsuz ya da engelleyici ebeveyn davranışı kapsamında değerlendirilebileceği düşünülmüştür. Bu açıdan ebeveynin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirmesi ergenin artan psikolojik ihtiyaç engellenmesi ile ilişkili olmuş olabilir. Psikolojik ihtiyaçların artması ise öz belirleme kuramına göre ergenlerin birtakım telafi edici davranışları ile ilişkili olmaktadır (Ryan ve Deci, 2017). Söz konusu telafi edici davranışlarından öz kontrolün azalması ve karşı gelme davranışları dışsallaştırma problemleri kapsamında değerlendirilen davranışlardır (Vansteenkiste ve Ryan, 2013). Mevcut çalışmada da psikolojik ihtiyaç engellenmesinin artması artan dışsallaştırma problemleri ile ilişkili olmuştur. Mevcut çalışma psikolojik ihtiyaç engellenmesinin dışsallaştırma problemlerini negatif şekilde yordaması öz belirleme kuramının önerdiği üzere dışsallaştırma problemlerinin psikolojik ihtiyaç engellenmesinin yarattığı olumsuz durumu telafi etmek için gelişen davranışlardan biri olabileceği görüşü ile tutarlıdır. Kısaca, ebeveynin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirmesinin psikolojik ihtiyaçları engellenmesi aracılığı ile dışsallaştırma problemleri ile ilişkili olmuştur ve bu ilişki öz belirleme kuramının varsayımlarını destekler niteliktedir.

Hipotez 2 incelendiğinde hem annenin hem de babanın destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile dışsallaştırma problemleri arasındaki psikolojik ihtiyaç

tatmini aracı rolü bulunmuştur. Ebeveynin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri, ergenlerde psikolojik ihtiyaç tatminini negatif yönde yordamış; psikolojik ihtiyaç tatmini de negatif yönde dışsallaştırma problemlerini yordamıştır. Mevcut bulgu, ebeveynlerin olumsuz davranışları ve ilişki kurma biçimleri ile ergen psikolojik sağlığı ve psikopatoloji arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaç tatminin aracı rolünü destekleyen çalışmalar ile tutarlıdır (ör. Ahmad ve ark., 2012; Costa ve ark., 2019; Sağkal ve ark., 2018). Engelleyici ebeveynliğin (psikolojik kontrol, reddetme ve kaos) düşük psikolojik ihtiyaçların tatmini ve ergenlerin azalan psikolojik uyumu (ör. pozitif duygulanım ve toplum yanlısı davranışlar) ile ilişkili olurken; psikolojik uyumsuzluğun artması ile ilişkili olduğu (ör. saldırganlık, negatif duygulanım) görülmüştür (Costa ve ark., 2019). Baba-kız çocuk ilişkisinde yakınlık ve birlikte geçirilen zamanın azalması, düşük psikolojik ihtiyaç tatmini ile ilişkiliyken, ergenlerde yüksek psikolojik sıkıntı ile ilişkilidir (Sağkal ve ark., 2018). Mevcut çalışmada alanyazınla tutarlı olarak destekleyici olmayan ebeveynlik, düşük psikolojik ihtiyaç tatmini aracılığı ile dışsallaştırma problemlerinde artış ile ilişkili olmuştur.

Son olarak hipotez 3 ile ilişkili olarak, ebeveynin destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri ile dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaç tatminini aracı rol oynamıştır. Ebeveynin destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri psikolojik ihtiyaç tatminini pozitif yönde yordamış; psikolojik ihtiyaç tatmini de dışsallaştırma problemlerini negatif yönde yordamıştır. Destekleyici olmayan ebeveynlik davranışlarının psikolojik ihtiyaçların düşük tatmini veya engellenmesi aracılığı ile ergenin uyumsuz davranışları ile ilişkili olduğu gibi destekleyici ebeveynliğin de psikolojik ihtiyaç tatminini artırması ile ilişkili olarak uyumsuz davranışlardaki azalma ya da uyumlu davranışlardaki artış ile ilişkili oluyor olabilir. Örneğin, destekleyici ebeveynlik (sıcaklık, iskele oluşturma ve özerklik desteği) ve ergenlerin duygusal iyilik hali arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaç tatminini aracı olmuştur (Abidin ve ark., 2022). Aynı zamanda bu çalışmada psikolojik ihtiyaç tatmini, destekleyici ebeveyn uygulamaları ve duygusal kötü oluş arasında da aracı rol oynamıştır. Destekleyici ebeveynlik uygulamaları psikolojik ihtiyaç tatminin artması ile ilişkili olarak duygusal kötü oluşu azalma ile ilişkili olmuştur. Ebeveynliğin altı boyutu (özerklik desteğine karşı psikolojik kontrol, yapıya karşı kaos ve sıcaklığa karşı reddetme) ile ergenin uyumu arasındaki ilişkiler incelendiğinde, destekleyici ebeveynliğin psikolojik ihtiyaç tatminini artırması ile ilişkili olarak ergenin artan uyumu ile ilişkili olduğu görülmektedir (Costa ve ark.,

2019). Aynı çalışmada ebeveynin destekleyici uygulamaları (sıcaklık) ve psikolojik ihtiyaçlarının tatmini aracılığı ile saldırgan davranışta azalma ile ilişkili olmuştur. Alanyazınla tutarlı olarak olumlu ebeveynlik davranışları psikolojik ihtiyaç tatmininin artması ile ilişkili olarak dışsallaştırma problemlerindeki azalma ile ilişkili olmuştur.

Ergenlerin duygularını kabul eden, duygu ifadelerini destekleyen ve başa çıkmaları için kendi yöntemlerini bulmalarını teşvik etmekle birlikte yeterince destekleyen ebeveynlik davranışlarını özerklik destekleyici ebeveynlik; duygu ifadesini geçersiz kılma ve engelleyen ebeveynlik davranışlarını ise ebeveynin psikolojik kontrolü kapsamında tanımlanmıştır (Soenens ve ark., 2019; Roth ve ark., 2019). Söz konusu tanımlamalar ebeveynin duygu sosyalleştirme tepkilerinden destekleyici ve destekleyici olmayan tepkileri içermektedir. Bu açıdan psikolojik kontrol ve özerklik desteği sunan ebeveynlik ve dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaçların aracı rolü göz önüne alındığında mevcut çalışmanın bulguları alanyazınla tutarlı görülmektedir. Ayrıca, psikolojik ihtiyaçların engellenmesinin ve düşük ihtiyaç tatmininin psikopatoloji (Vansteenkiste ve Ryan, 2013) ile ilişkili olduğu göz önünde bulundurulduğunda, psikolojik ihtiyaçların engellenmesinin ve düşük ihtiyaç tatmininin dışsallaştırma problemleri ile pozitif yönlü ilişkisi de anlaşılır görünmektedir.

Hipotez 1 ve hipotez 2'nin bulguları değerlendirildiğinde destekleyici olmayan duygu sosyalleştirmenin psikolojik ihtiyaç tatmini ve engellenmesinden bağımsız olarak da dışsallaştırma problemlerini yordadığı görülmektedir. Hipotez 3'te ise destekleyici sosyalleştirmenin psikolojik ihtiyaç tatmininden bağımsız etkisi anlamlı olmamıştır. Bu noktada öz belirleme kuramının da önerdiği üzere tıpkı düşük psikolojik ihtiyaç tatminin psikolojik ihtiyaç engellenmesinden farklılaşması gibi ebeveynlik davranışları için de destekleyici olmamak ve engelleyici olmak farklılaşabilir (Vansteenkiste ve Ryan, 2013). Örneğin, ebeveynin düşük sıcaklığa sahip olması ve reddedici olması birbirinden farklı kavramlar olup (ör. Rohner ve Khaleque, 2016) ebeveynin reddedici olması düşük sıcaklığa kıyasla olumsuz davranışlar için daha güçlü belirleyiciler olabilir. Bu açıdan mevcut çalışmada da ebeveynin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirmesi engelleyici bir deneyim oluşturmuş ve aracı mekanizmalar olmadan da dışsallaştırma problemlerini yordamaya devam etmiş olabilir.

4.4. Öz Şefkatin Düzenleyici Rolü

Mevcut çalışmada hipotez 4 ile psikolojik ihtiyaç engellenmesi ve dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide öz şefkatin düzenleyici rolünün anlamlı olmadığı görülmüştür. Hipotez 5 doğrultusunda ise psikolojik ihtiyaç engellenmesinin aracılık ettiği ebeveynin (anne ve baba) destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ve dışsallaştırma problemleri ilişkisinde öz şefkatin düzenleyici rolünün anlamlı olmadığı görülmüştür.

Alanyazın incelendiğinde yüksek öz şefkatin psikolojik sağlıkla (Neff ve ark., 2007a) ve başa çıkma becerileri (Ewert, 2021) ile pozitif yönde ilişkili olduğu görülmektedir. Diğer yandan dışsallaştırma problemleri ile birlikte incelendiğinde yüksek öz şefkatin koruyucu bir rol üstlendiği çalışmalar mevcuttur. Örneğin, yetişkin sporculardan oluşan bir örnekleme öz şefkat narsizim ve antisosyal davranışlar arasındaki ilişkiyi zayıflatmıştır (Luo ve ark., 2021). Ergenlik döneminde ise öz şefkat çocukluk döneminde fiziksel ve psikolojik şiddete maruz kalma ve saldırgan davranışlar arasındaki ilişkiyi zayıflatmıştır (Yang ve ark., 2023). Ancak mevcut çalışmada psikolojik ihtiyaç engellenmesi ile dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide öz şefkatin koruyucu bir rolü olmadığı görülmektedir. Bu noktada mevcut çalışmanın bulguları alanyazınla tutarlı görünmemektedir. Ancak geçmiş çalışmalarda bu ilişkinin desteklenmediği çalışmalar mevcuttur. Örneğin, öz şefkatin okulu bırakmış erkek ergenlerde narsisizm ve saldırgan davranışlar arasındaki ilişkiyi düzenlemediği görülmüştür (Barry ve ark., 2015). Alanyazında ergenlik döneminde öz şefkatin dışsallaştırma problemlerindeki düzenleyici rolünü inceleyen sınırlı sayıda çalışma olduğu (ör. Barry ve akr., 2015; Yang ve ark.,) ve söz konusu çalışmaların bulgularının çelişkili olduğu görülmektedir. Mevcut çalışmanın ise öz şefkatin dışsallaştırma problemlerinde koruyucu bir rolü olmadığına destek sağladığı söylenebilir.

Mevcut çalışmada ergenlerde yaşla öz şefkatin negatif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Benzer biçimde 11-19 yaş aralığında öz şefkat ve yaş ilişkisi incelendiğinde negatif ilişkili olduğu görülmüştür (Bluth ve ark., 2017). Ayrıca, öz şefkat kavramının ne ifade ettiğinin ergenlerin bakış açısından anlamaya çalışıldığında ortaya çıkan ortak temalar “kendini merkeze koymak, olumlu bir bakış açısı sürdürmek, zevkli aktivitelerde bulunmak, başkalarıyla olumlu bir şekilde bağlantı kurmak, kendini geliştirmek için çalışmak, kendini başkaları için çekici kılmak, kendini kabul etmek ve duygusal denge

yaşamak” olmuştur (Klingler ve ark., 2019). Öz şefkat kavramı ergenler için öz nezaket, ortak insanlık deneyimi ve farkındalığı kapsamıyor olabilir. Diğer yandan ergen benmerkezciliği (ör. kişisel söylence) düşünüldüğünde (Elkind, 1967) ergenler yaşadığı deneyimin biricik, kendine özgü ve herkesten daha farklı olduğuna yönelik hatalı bir düşünce biçimine sahip olabilir. Öz şefkat ise ortak insanlık deneyimini yani yaşadığı deneyimin insan doğasının bir parçası olarak görmeyi içermektedir (Neff ve Germer, 2017). Bu açılarından ergenlerin öz şefkate bakış açısı ve bu açıdan öz şefkatin dışsallaştırma problemlerindeki koruyucu rolü yetişkinlik dönemine göre farklılaşmış olabilir.

Her ne kadar öz şefkatin psikolojik ihtiyaçların engellenmesi ve psikolojik problemler (ör. Geng ve ark., 2023; Gu ve ark., 2023; Luo ve ark., 2021; Yang ve ark., 2023) arasındaki ilişkide düzenleyici değişken olarak rol oynadığını gösteren bulgular mevcut olsa da bu çalışmada öz şefkatin psikolojik ihtiyaçların engellenmesi ve dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide düzenleyici bir rolü olmadığı saptanmıştır. Bu tutarsızlık mevcut çalışma ve diğer geçmiş çalışmalarda incelenen psikolojik problemlerin (içselleştirme ve dışsallaştırma) farklılaşmasından kaynaklanıyor olabilir. İçselleştirme problemleri depresyon, kaygı ve anksiyete ile ilgili belirtileri ve bireyin yaşadığı deneyimi kendisine yönelttiği problemleri kapsarken; dışsallaştırma problemleri saldırgan davranışlar, hiperaktivite ve dürtüsellik gibi bireyin yaşadığı zorluğu çevreye yöneltmesini ifade etmektedir (Graber, 2004). Diğer bir ifade ile içselleştirme ve dışsallaştırma problemleri kapsamaları gereği birbirlerinden farklılaşmaktadır. Bu durum da öz şefkat ile bu problemler arasındaki ilişkilerin farklılaşması ile sonuçlanıyor olabilir. Nitekim psikolojik ihtiyaçların düşük tatmini ve engellenmesi ile uyumsuz davranışlar arasındaki dolaylı ilişkiyi inceleyen çalışmalarda öz şefkatin içselleştirme problemlerinde ergenlik döneminde koruyucu bir rolü olduğuna işaret eden çalışmalar mevcuttur (Marsh ve ark., 2018). Örneğin öz şefkati düşük olan ergenlerde psikolojik ihtiyaçların engellenmesi ile depresyon arasındaki ilişki daha güçlü olurken; ihtiyaç engellenmesi ve intihar dışı kendine zarar verme arasındaki dolaylı ilişki ise yalnızca düşük öz şefkat koşulunda anlamlı olmuştur (Gu ve ark., 2023). Yüksek öz şefkatin ergenlik döneminde siber zorbalığa maruz kalma ve intihar dışı kendine zarar verme ilişkisinde koruyucu olduğu görülmüştür (Geng ve ark., 2023). Öz şefkatin düzenleyici rolünü gösteren tüm bu bulgulara rağmen mevcut çalışmada içselleştirme problemlerinin değil de dışsallaştırma problemlerinin bağımlı değişken olarak incelenmesi alanyazındaki mevcut

bulgularından farklı bir sonuç ortaya çıkarmış olabilir. Diğer bir ifade ile öz şefkat içselleştirme problemlerinin ortaya çıkmasında düzenleyici rol oynarken dışsallaştırma problemlerinde bu rolün ortadan kalktığı çıkarımı yapılabilir. Ancak, mevcut araştırmanın kesitsel bir çalışma olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu bağlamda daha kesin çıkarımlar yapmak için bu konuda boylamsal veya deneysel çalışmaların yapılmasına ihtiyaç olduğu aşıkardır. Yine de temel psikolojik ihtiyaçlar ve psikolojik sorunlar ilişkisinde, ilk defa dışsallaştırma problemlerini bağımlı değişken olarak dahil eden ve öz şefkatin düzenleyici rolünün ele alınan psikolojik sorunların türüne göre değişebileceğini düşündüren mevcut bulguların alanyazına önemli bir katkı sunduğu söylenebilir.

4.5.Klinik Doğurgular

Mevcut çalışma ebeveynin duygu sosyalleştirme tepkileri, psikolojik ihtiyaçlar ve dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkileri ve öz şefkatin koruyucu rolünü incelemiştir. Ebeveynin duygu sosyalleştirme tepkilerinin ergenlerin psikolojik ihtiyaçları ve dışsallaştırma tepkileri ile ilişkili olduğu mevcut çalışmanın en önemli sonuçlarındandır. Ebeveynlerin ergenin öfke duygusuna destekleyici olan yaklaşımları dışsallaştırma problemlerindeki azalma ile destekleyici olmayan yaklaşımları ise dışsallaştırma problemlerindeki artış ile ilişkili olmuştur. Bu ilişkiler hem anne hem de baba için benzer yönde olmuştur. Bu açıdan ergenlerin dışsallaştırma problemlerini azaltmak veya önlemek amacı ile yürütülecek önleme ya da müdahale programları kapsamında ebeveynlerin öfke duygusuna olan tepkilerini ve bu tepkilerin nasıl daha destekleyici olabileceğini eklenmesi önerilmektedir. Benzer biçimde bireysel terapi süreçlerinde dışsallaştırma problemleri belirtileri gösteren (ör. saldırganlık, karşı gelme) ergenler için ebeveynlerinin terapi süreçlerine dahil edilerek duygu sosyalleştirme tepkileri hakkında psiko-eğitim verilmesi mevcut çalışmanın bulgularına dayanarak verilebilecek önerilerdendir.

Ebeveynin duygu sosyalleştirme tepkileri mevcut çalışmada ergenlerin psikolojik ihtiyaçları ile de ilişkili olmuştur. Bu kapsamda sunulan öneriler psikolojik ihtiyaçların tatminin desteklenmesi ile de ilişkilidir. Bunun yanında düşük psikolojik ihtiyaç tatmini ve psikolojik ihtiyaç engellenmesi dışsallaştırma problemlerindeki artışla ilişkili olmuştur. Ayrıca psikolojik ihtiyaç engellenmesi ile dışsallaştırma problemleri arasındaki

öz şefkatin koruyucu rolü bulunmamıştır. Bu kapsamda ergenlerin psikolojik ihtiyaçlarının desteklenmesi önemli görünmektedir. Bu açıdan ebeveynin destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerini artırmayı hedeflemek psikolojik ihtiyaç tatmini desteklemek için de önerilebilir. Aynı zamanda ergenlerle yürütülen bireysel ve grup terapileri ya da önleme ve müdahale programları kapsamında yapılacak bütün uygulamalarda temel psikolojik ihtiyaçları gözetmenin dışsallaştırma problemleri bağlamında önemli olabileceği sonucuna varılabilir.

4.5.Araştırmanın Sınırlılıkları ve Gelecek Araştırmalar için Önerileri

Mevcut çalışmanın sınırlılıkları değerlendirildiğinde ilk sınırlılık olarak verilerin kesitsel olarak toplanması öne çıkmaktadır. Bu nedenle ebeveynin duygu sosyalleştirmesi, psikolojik ihtiyaçlar ve dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkiler boylamsal ya da deneysel olarak incelenememiştir. Dolayısıyla mevcut çalışmaların bulgularından hareketle neden sonuç çıkarımı yapmak mümkün değildir. Gelecek çalışmalarda ebeveynin duygu sosyalleştirme tepkileri, psikolojik ihtiyaçlar, dışsallaştırma ve öz şefkat arasındaki ilişkileri incelemek için boylamsal veya deneysel çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

İkincisi, ebeveyn-çocuk ilişkisinde yalnızca ebeveynin davranışlarının ergen üzerindeki rolü incelenmiştir. Ancak ebeveynin ergeni şekillendirdiği gibi ergen de ebeveyni şekillendirmektedir (ör. Otterpohl ve ark., 2022). Örneğin, ebeveynlerin öfke duygusunu sosyalleştirme tepkileri, ergenlerin duygu düzenleme becerileri (öfke duygusunu düzenleme) ve dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkiler boylamsal olarak incelendiğinde, ergenlerin dışsallaştırma problemleri, ebeveynin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerini pozitif yönde yordarken; ebeveynin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ise ergenlerin duygu düzenleme güçlüğüne pozitif yönde yordamıştır (Otterpohl ve ark., 2022). Mevcut çalışma kesitsel olarak yalnızca ebeveynlerin duygu sosyalleştirme tepkileri ve dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Ergenlerin, ebeveynin duygu sosyalleştirme tepkilerini nasıl etkileyebileceği incelenmemiştir. Gelecek çalışmalarda dışsallaştırma problemleri bağlamında ergenlerin duygu, düşünce, davranış, beceri veya kişilik özelliklerinin ebeveynlerin duygu sosyalleştirme tepkilerini ne yönde ve nasıl yordadığının incelenmesine ihtiyaç vardır.

Üçüncüsü, mevcut çalışmada bütün değişkenlerine ait veri toplama süreçleri ergen bildirimine dayanmaktadır. Bu açıdan ortak yöntem yanlılığı bu çalışmanın kısıtlılıklarından birisidir. Gelecek çalışmalarda ortak yöntem yanlılığından kaçınmak için farklı kaynaklardan bilgi (ör. öğretmen, arkadaş, ebeveynler) alınması önerilmektedir.

Mevcut çalışmadaki dördüncü kısıtlılık, “dışsallaştırma problemleri yaşıyor olmak” ya da “dışsallaştırma problemlerine ilişkin klinik bir tanı almış olmak” şeklinde bir katılım kriteri belirtilmemiştir. Klinik anlamda dışsallaştırma problemleri yaşayan bir örnekleme benzer süreçlerin yeniden incelenmesine ihtiyaç vardır. Dolayısıyla, mevcut çalışmanın sonuçlarının klinik örnekleme genellenebilmesi ve dışsallaştırma problemleri kapsamında tanı almış ergenlerin terapi ve müdahale süreçlerinde kullanılabilmesi için mevcut çalışmanın klinik örneklemeyle tekrarlanması önerilmektedir.

Beşinci kısıtlılık ise mevcut çalışmaya ergenlerin duygu düzenleme becerilerinin dahil edilmemesidir. Ebeveynin duygu sosyalleştirme tepkileri ve dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkideki olası mekanizmalardan birisi de ergenin öfke duygusunu düzenleme becerileri olabilir. Bu noktada gelecek çalışmalarda öfke duygusuna yönelik ebeveynin duygu sosyalleştirme tepkileri ve dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide ergenlerin öfke duygusunu düzenleme becerilerinin incelenmesi önerilmektedir.

Mevcut çalışmanın altıncı kısıtlılığı ise ebeveynin duygu sosyalleştirme tepkilerinde sadece öfke duygusunun ele alınmasıdır. Öfke bazı durumlarda üzüntü, utanç, suçluluk ve korku gibi duyguları maskeleyerek ortaya çıkabilmektedir (Selvi, 2020). Bu durumda ergenlerin öfke olarak bildirdikleri duygunun altında üzüntü, utanç, korku ve suçluluk gibi daha fazla rahatsızlık verdiği için öfke olarak ifade edilmiş duygular olabilir. Mevcut çalışmada ergenin öz bildirimine dayalı olarak öfke duygusuna ilişkin ebeveynin duygu sosyalleştirmesi incelenmiştir. Gelecek çalışmalarda öfkenin altında yatan diğer duygular ya da öfke ile birlikte ortaya çıkabilecek diğer duygular da incelenebilir.

Mevcut çalışmanın yedinci sınırlılığı ise öfke duygusunun kaynağının incelenmemiş olmasıdır. Dolayısıyla, bu sınırlılık “Ergenin yaşadığı öfke ebeveyne karşı ya da başka kişi ve durumlara karşı olduğunda, ebeveynin destekleyici duygu sosyalleştirmesi ergen için hala faydalı mıdır?” sorusunu cevapsız bırakmaktadır. Bu

sorunun cevaplanmasına katkı sağlayabilmek için gelecek çalışmalarda öfkenin kaynağını da ölçmek önemli olabilir.

Son olarak, ergenlik döneminde ebeveynin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme, psikolojik ihtiyaç engellenmesi ve dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkiler değerlendirildiğinde koruyucu faktörleri incelemenin önemli olduğu düşünülmektedir. Mevcut çalışmada öz şefkatin koruyucu rolü görülme de ebeveyn davranışları, psikolojik ihtiyaç engellenmesi ve dışsallaştırma problemlerini arasındaki ilişkideki koruyucu faktörler incelendiğinde uyumluluk kişilik özelliğinin söz konusu ilişkiyi düzenlediği görülmüştür (Mabbe ve ark., 2016). Düşük uyumluluğa sahip ergenlerde psikolojik ihtiyaç engellenmesi ve dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkiler daha güçlü olurken yüksek uyumlulukta da düşük ilişki görülmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde kişilik özellikleri ve başa çıkma becerileri gibi mekanizmaların söz konusu ilişkideki düzenleyici rolünü incelenmesi önerilmektedir. Diğer yandan ebeveynin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirmesi ile psikolojik ihtiyaç engellenmesi arasındaki ilişkide de ergenlerin koruyucu olabilecek özelliklerinin incelenmesi önemli görülmüştür. Ergenlerin ebeveynin psikolojik kontrolü ile başa çıkma mekanizmalarından birisi olan yüksek uyum ebeveyn psikolojik kontrolü ve psikolojik ihtiyaç engellenmesi arasındaki ilişkiyi zayıflatmıştır (Flamant ve ark., 2022). Kısaca psikolojik ihtiyaç engellenmesi ve dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide koruyucu faktörleri incelemek kadar ebeveynin davranışları ve psikolojik ihtiyaç engellenmesi arasındaki ilişkileri düzenleyecek faktörleri anlamak da önemli olabilir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Mevcut çalışma ebeveyn-çocuk ilişkisinin ergenlerin olumsuz davranışları ile olan ilişkisine dair önemli bulgular ortaya koymuştur. İlk bulgu hem annenin hem de babanın destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinin ergenlerin dışsallaştırma problemleri ile psikolojik ihtiyaç engellenmesi aracılığı ile ilişkili olmasıdır. Ebeveynlerin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ergenlerin psikolojik ihtiyaç engellenmesindeki artış ile ilişkili olmuş ve bu yol ile dışsallaştırma problemlerindeki artışı ile ilişkili olmuştur. Benzer biçimde mevcut çalışmada hem annenin hem de babanın destekleyici olmayan duygu sosyalleştirmesi ergenlerin psikolojik ihtiyaç tatminini azalması ile ilişkili olarak dışsallaştırma problemlerinin

artması ile ilişkidir. Hem annenin hem de babanın destekleyici duygu sosyalleştirmesi ise ergenlerin psikolojik ihtiyaçlarının tatmini pozitif yönde yordamakta; psikolojik ihtiyaç tatmini ise dışsallaştırma problemlerini negatif yönde yordamaktadır. Bütün bu bulgular birlikte değerlendirildiğinde ebeveynlerin çocuklarının duygularına yönelik destekleyici yaklaşımları ergenlerin olumsuz davranışlarında azalma ile ilişkili iken destekleyici olmayan yaklaşımlarının ise ergenlerin olumsuz davranışlarında artış ile ilişkili olabileceği söylenebilir.

Ergenlerin duygular konusunda ebeveynlerinin desteklerinden fayda sağladığını söylemek mümkündür. Hem annenin hem de babanın duygulara olan yaklaşımları ergenlerin olumsuz davranışları söz konusu olduğunda benzer biçimde önemli görülmüştür. Bu noktada anneler kadar babaların rolünü de vurgulamak önemli görülmektedir. Bu kapsamda ergenlik döneminde dışsallaştırma problemlerini azaltmak için yürütülecek önleme ve müdahale çalışmalarında hem annelerin hem de babaların dahil edilmesi önemli önerilmektedir. Yine yürütülecek önleme ve müdahale programlarında destekleyici duygu sosyalleştirmeyi artırabilecek psiko-eğitim ve uygulamalarının eklenmesinin ergenlerin dışsallaştırma problemlerinin azalması ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Örneğin ergenlik döneminde çocukları bulunan ebeveynlere destekleyici duygu sosyalleştirmesi kapsamında çocuklarının öfke duygularını nasıl tanıyacaklarını (ör. öfke ifadesi ve öfkenin işaretleri) ve çocuklarının öfke anında duygularına destekleyici şekilde nasıl yaklaşabileceklerini içeren önleme ve müdahale programlarının (ör. Havighurst ve ark., 2015) oluşturulması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Abdollahi, A., Gardanova, Z. R., Ramaiah, P., Zainal, A. G., Abdelbasset, W. K., Asmundson, G. J., ... ve Iswanto, A. H. (2023). Moderating role of self-compassion in the relationships between the three forms of perfectionism with anger, aggression, and hostility. *Psychological Reports*, 126(5), 2383-2402. <https://doi.org/10.1177/00332941221087911>.
- Abidin, F. A., Yudiana, W., ve Fadilah, S. H. (2022). Parenting style and emotional well-being among adolescents: the role of basic psychological needs satisfaction and frustration. *Frontiers in Psychology*, 13, 901646. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.901646>.
- Achenbach, T. M. (1991). *Manual for the Child Behavior Checklist/4- 18 and 1991 Profile*. Department of Psychiatry, University of Vermont, Burlington.
- Achenbach, T. M., Ivanova, M. Y., Rescorla, L. A., Turner, L. V., ve Althoff, R. R. (2016). Internalizing/externalizing problems: Review and recommendations for clinical and research applications. *Journal of the American Academy of Child ve Adolescent Psychiatry*, 55(8), 647-656. <https://doi.org/10.1016/j.jaac.2016.05.012>.
- Achenbach, T. M., ve Edelbrock, C. S. (1978). The classification of child psychopathology: A review and analysis of empirical efforts. *Psychological Bulletin*, 85(6), 1275–1301. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.85.6.1275>.
- Ahmad, I., Vansteenkiste, M., ve Soenens, B. (2013). The relations of Arab Jordanian adolescents' perceived maternal parenting to teacher-rated adjustment and problems: The intervening role of perceived need satisfaction. *Developmental Psychology*, 49(1), 177–183. <https://doi.org/10.1037/a0027837>.
- Allen, J. P., Porter, M., McFarland, C., McElhaney, K. B., ve Marsh, P. (2007). The relation of attachment security to adolescents' paternal and peer relationships, depression, and externalizing behavior. *Child development*, 78(4), 1222-1239. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2007.01062.x>.
- Amerikan Psikiyatri Birliği (2013). *Ruhsal bozuklukların tanısı ve sayımsal el kitabı. Beşinci Baskı (DSM-5)*, Tanı Ölçütleri Başvuru Elkitabı (Çev. E Köroğlu) Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 129-31.

- Aneesh, A., Sia, S. K., ve Kumar, P. (2024). Parent-child relationship and psychological well-being of adolescents: Role of emotion regulation and social competence. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 34(2), 153-171. <https://doi.org/10.1080/10911359.2023.2221321>.
- Ang, R. P., Huan, V. S., Chan, W. T., Cheong, S. A., ve Leaw, J. N. (2015). The role of delinquency, proactive aggression, psychopathy and behavioral school engagement in reported youth gang membership. *Journal of Adolescence*, 41, 148-156. doi:10.1037/t00032-000.
- Bai, L., Liu, Y., ve Xiang, S. (2020). Associations between parental psychological control and externalizing problems: The roles of need frustration and self-control. *Journal of Child and Family Studies*, 29(11), 3071-3079. <https://doi.org/10.1007/s10826-020-01810-5>.
- Bandura, A. (1973). *Aggression: A social learning analysis*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Bandura, A. (1989). Social cognitive theory. In R. Vasta (Ed.), *Annals of child development. Six theories of child development* (Vol. 6, s. 1–60). Greenwich, CT: JAI Press.
- Bandura, A. (1990). Reflections on nonability determinants of competence. In R. J. Sternberg ve J. Kolligian, Jr. (Eds.), *Competence considered* (s. 316–352). New Haven, CT: Yale University Press.
- Barber, B. K., ve Harmon, E. L. (2002). Violating the self: Parental psychological control of children and adolescents. In B. K. Barber (Ed.), *Intrusive parenting: How psychological control affects children and adolescents* (s. 15–52). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/10422-002>.
- Bariola, E., Gullone, E., ve Hughes, E. K. (2011). Child and adolescent emotion regulation: The role of parental emotion regulation and expression. *Clinical Child ve Family Psychology Review*, 14, 198–212. <https://doi.org/10.1007/s10567-011-0092-5>.
- Barry, C. T., Loflin, D. C., ve Doucette, H. (2015). Adolescent self-compassion: Associations with narcissism, self-esteem, aggression, and internalizing symptoms in at-risk males. *Personality and Individual Differences*, 77, 118-123. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2014.12.036>.
- Bartholomew, K. J., Ntoumanis, N., Ryan, R. M., Bosch, J. A., ve Thøgersen-Ntoumani, C. (2011). Self-determination theory and diminished functioning: The role of interpersonal

- control and psychological need thwarting. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 37, 1459–1473. doi:10.1177/ 0146167211413125.
- Beisswingert, B. M., Zhang, K., Goetz, T., Fang, P., ve Fischbacher, U. (2015). The effects of subjective loss of control on risk-taking behavior: the mediating role of anger. *Frontiers in Psychology*, 6, 135130. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.00774>.
- Benita, M., Benish-Weisman, M., Matos, L. ve Torres, C. (2019). *Integrative and suppressive emotion regulation differentially predict well-being through basic need satisfaction and frustration: A test of three countries*. Unpublished manuscript.
- Bierman, K. L., Coie, J., Dodge, K., Greenberg, M., Lochman, J., McMohan, R., ve Conduct Problems Prevention Group (2013). School outcomes of aggressive-disruptive children: Prediction from kindergarten risk factors and impact of the fast track prevention program. *Aggressive Behavior*, 39, 114–130. <https://doi.org/10.1002/ab.21467>.
- Bluth, K., Roberson, P. N., Gaylord, S. A., Faurot, K. R., Grewen, K. M., Arzon, S., ve Girdler, S. S. (2016). Does self-compassion protect adolescents from stress? *Journal of child and family studies*, 25, 1098-1109. <https://doi.org/10.1007/s10826-015-0307-3>.
- Bongers, I. L., Koot, H. M., Ende, J. Van Der, ve Verhulst, F. C. (2011). Developmental trajectories of externalizing behaviors in childhood and adolescence. *Child Development*, 75, 1523–1537. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2004.00755.x>.
- Branje, S. J., van Doorn, M., van der Valk, I. ve Meeus, W. (2009). Parent–adolescent conflicts, conflict resolution types, and adolescent adjustment. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 30(2), 195-204. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2008.12.004>.
- Brenning, K., Soenens, B., Vansteenkiste, M., De Clercq, B., ve Antrop, I. (2022). Emotion regulation as a transdiagnostic risk factor for (non) clinical adolescents’ internalizing and externalizing psychopathology: Investigating the intervening role of psychological need experiences. *Child Psychiatry ve Human Development*, 1-13. <https://doi.org/10.1007/s10578-020-01107-0>.
- Bubier, J. L., ve Drabick, D. A. (2009). Co-occurring anxiety and disruptive behavior disorders: The roles of anxious symptoms, reactive aggression, and shared risk processes. *Clinical psychology review*, 29(7), 658-669. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2009.08.005>.

- Büyüköksüz, E. ve Erözkan, A. (2021). Öz Şefkat Ölçeği Kısa Formu (ÖŞÖ-KF): Ergen Örnekleminde Ölçek Uyarlama Çalışması. *Journal of Cognitive Behavioral Psychotherapy and Research*. 10(Supplement 1): 17.
- Byrd, A. L., Vine, V., Frigoletto, O. A., Vanwoerden, S., ve Stepp, S. D. (2021). A multi-method investigation of parental responses to youth emotion: Prospective effects on emotion dysregulation and reactive aggression in daily life. *Research on child and adolescent psychopathology*, 1-15. <https://doi.org/10.1007/s10802-020-00754-0>.
- Campbell, S. B., Shaw, D. S., ve Gilliom, M. (2000). Early externalizing behavior problems: Toddlers and preschoolers at risk for later maladjustment. *Development and psychopathology*, 12(3), 467-488. <https://doi.org/10.1017/S0954579400003114>.
- Cao, J., Li, X., Ye, Z., Xie, M., ve Lin, D. (2020). Parental psychological and behavioral control and positive youth development among young Chinese adolescents: The mediating role of basic psychological needs satisfaction. *Current Psychology*, 1-12. <https://doi.org/10.1007/s12144-020-00980-1>.
- Casey, B. J., Getz, S. ve Galvan, A. (2008). *The adolescent brain*. *Developmental Review*, 28(1), 62-77. <https://doi.org/10.1016/j.dr.2007.08.003>.
- Chen, B., Vansteenkiste, M., Beyers, W., Boone, L., Deci, E. L. ve Kaap-Deeder, J. V. (2015). Basic psychological need satisfaction, need frustration, and need strength across four cultures. *Motivation and Emotion*, 39, 216–236. <https://doi.org/10.1007/s11031-014-9450-1>.
- Chen, R., ve Simons-Morton, B. (2009). Concurrent changes in conduct problems and depressive symptoms in early adolescents: A developmental person-centered approach. *Development and Psychopathology*, 21, 285–307. <https://doi.org/10.1017/S0954579409000169>.
- Cheung, R. Y., Boise, C., Cummings, E. M. ve Davies, P. T. (2018). Mothers' and fathers' roles in child adjustment: Parenting practices and mothers' emotion socialization as predictors. *Journal of Child and Family Studies*, 27, 4033-4043. <https://doi.org/10.1007/s10826-018-1214->.
- Chirkov, V. I. ve Ryan, R. M. (2001). Parent and teacher autonomy-support in Russian and US adolescents: Common effects on well-being and academic motivation. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32(5), 618-635.

- Costa, S., Cuzzocrea, F., Gugliandolo, M. C., ve Larcán, R. (2016). Associations between parental psychological control and autonomy support, and psychological outcomes in adolescents: The mediating role of need satisfaction and need frustration. *Child Indicators Research*, 9(4), 1059-1076. <https://doi.org/10.1007/s12187-015-9353-z>.
- Costa, S., Gugliandolo, M. C., Barberis, N., Cuzzocrea, F., ve Liga, F. (2018). Antecedents and consequences of parental psychological control and autonomy support: The role of psychological basic needs. *Journal of Social and Personal Relationships*, 36(4), 1168-1189. <https://doi.org/10.1177/0265407518756778>.
- Costa, S., Sireno, S., Larcán, R., ve Cuzzocrea, F. (2019). The six dimensions of parenting and adolescent psychological adjustment: The mediating role of psychological needs. *Scandinavian Journal of Psychology*, 60(2), 128-137. <https://doi.org/10.1111/sjop.12507>.
- Crosnoe, R., ve Johnson, M. K. (2011). Research on adolescence in the twenty-first century. *Annual Review of Sociology*, 37, 439-460.
- Cunningham, J. N., Kliewer, W., ve Garner, P. W. (2009). Emotion socialization, child emotion understanding and regulation, and adjustment in urban African American families: Differential associations across child gender. *Development and Psychopathology*, 21, 261-283. doi:10.1017/S0954579409000157.
- Çorapçı, F., Aksan, N. ve Yağmurlu, B. (2012). Socialization of Turkish children's emotions: Do different emotions elicit different responses? *Global Studies of Childhood*, 2(2), 106-116. <https://doi.org/10.2304/gsch.2012.2.2.106>.
- Dahl, R. E., Allen, N. B., Wilbrecht, L., ve Suleiman, A. B. (2018). Importance of investing in adolescence from a developmental science perspective. *Nature*, 554(7693), 441-450. <https://doi.org/10.1038/nature25770>.
- Deci, E. L. ve Ryan, R. M. (2000). The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11, 227–268. doi:10.1207/S15327965PLI1104_01.
- Deci, E. L., ve Ryan, R. M. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. New York, NY: Plenum Press.

- Deci, E. L., ve Ryan, R. M. (1995). Human autonomy: The basis for true self-esteem. In *Efficacy, agency, and self-esteem* (pp. 31-49). Boston, MA: Springer US.
- Deci, E. L., ve Vansteenkiste, M. (2003). Self-determination theory and basic need satisfaction: Understanding human development in positive psychology.
- Denham, S. A., Mitchell-Copeland, J., Strandberg, K., Auerbach, S., ve Blair, K. (1997). Parental contributions to preschoolers' emotional competence: Direct and indirect effects. *Motivation and emotion*, 21, 65-86. <https://doi.org/10.1023/A:1024426431247>.
- Denham, S. A., Workman, E., Cole, P. M., Weissbrod, C., Kendziora, K. T., ve Zahn-Waxler, C. (2000). Prediction of externalizing behavior problems from early to middle childhood: The role of parental socialization and emotion expression. *Development and psychopathology*, 12(1), 23-45. <https://doi.org/10.1017/S0954579400001024>.
- Detullio, D., Kennedy, T. D., ve Millen, D. H. (2022). Adolescent aggression and suicidality: A meta-analysis. *Aggression and violent behavior*, 64, 101576.
- Di Giunta, L., Lunetti, C., Fiasconaro, I., Gliozzo, G., Salvo, G., Ottaviani, C., ... ve D'Angeli, G. (2021). Covid-19 impact on parental emotion socialization and youth socioemotional adjustment in Italy. *Journal of Research on Adolescence*, 31(3), 657-677. <https://doi.org/10.1111/jora.12669>.
- Donovan, J. E. ve Jessor, R. (1985). Structure of problem behavior in adolescence and young adulthood. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 53(6), 890–904. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.53.6.890>.
- Duell, N., Steinberg, L., Icenogle, G., Chein, J., Chaudhary, N., Di Giunta, L., Dodge, K. A., Fanti, K. A., Lansford, J. E., Oburu, P., Pastorelli, C., Skinner, A. T., Sorbring, E., Tapanya, S., Tirado, L. M. U., Alampay, L. P., Al-Hassan, S. M., Takash, H. M. S., Bacchini, D., ve Chang, L. (2018). Age patterns in risk taking across the world. *Journal of Youth and Adolescence*, 47(5), 1052–1072. <https://doi.org/10.1007/s10964-019-00999-z>.
- Eisenberg, N., Cumberland, A. ve Spinrad, T. L. (1998). Parental socialization of emotion. *Psychological inquiry*, 9(4), 241-273. https://doi.org/10.1207/s15327965pli0904_1.

- Eisenberg, N., Fabes, R. A., Shepard, S. A., Guthrie, I. K., Murphy, B. C., ve Reiser, M. (1999). Parental reactions to children's negative emotions: Longitudinal relations to quality of children's social functioning. *Child development*, 70(2), 513-534. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00037>.
- Eisenberg, N., ve Fabes, R. A. (1994). Mothers' reactions to children's negative emotions: Relations to children's temperament and anger behavior. *Merrill-Palmer Quarterly*, 40, 138-156.
- Ewert, C., Vater, A., ve Schröder-Abé, M. (2021). Self-compassion and coping: a meta-analysis. *Mindfulness*, 12, 1063-1077. <https://doi.org/10.1007/s12671-020-01563-8>.
- Fabes, R. A., Poulin, R. E., Eisenberg, N. ve Madden-Derdich, D. A. (2002). The Coping with Children's Negative Emotions Scale (CCNES): Psychometric properties and relations with children's emotional competence. *Marriage ve Family Review*, 34(3-4), 285-310. https://doi.org/10.1300/J002v34n03_05.
- Fahlgren, M. K., Cheung, J. C., Ciesinski, N. K., McCloskey, M. S., ve Coccato, E. F. (2022). Gender differences in the relationship between anger and aggressive behavior. *Journal of interpersonal violence*, 37(13-14). <https://doi.org/10.1177/0886260521991870>.
- Fearon, R. P., Bakermans-Kranenburg, M. J., Van IJzendoorn, M. H., Lapsley, A. M., ve Roisman, G. I. (2010). The significance of insecure attachment and disorganization in the development of children's externalizing behavior: a meta-analytic study. *Child development*, 81(2), 435-456.
- Fivush, R., Brotman, M. A., Buckner, J. P. ve Goodman, S. H. (2000). Gender differences in parent-child emotion narratives. *Sex Roles*, 42(3-4), 233-253. <https://doi.org/10.1023/A:1007091207068>.
- Flamant, N., Haerens, L., Vansteenkiste, M., Laporte, N., Mabbe, E. ve Soenens, B. (2022). A daily examination of the moderating role of adolescents' coping in associations between psychologically controlling parenting and adolescents' maladjustment. *Journal of Youth and Adolescence*, 52(2), 287-305. <https://doi.org/10.1007/s10964-022-01685-3>.
- Flouri, E., ve Buchanan, A. (2003). The role of mother involvement and father involvement in adolescent bullying behavior. *Journal of interpersonal violence*, 18(6), 634-644. <https://doi.org/10.1177/0886260503251129>.

- Ford, J. A. (2005). The connection between heavy drinking and juvenile delinquency during adolescence. *Sociological Spectrum*, 25(6), 629-650. <https://doi.org/10.1080/02732170500256609>.
- Franken, A., Moffitt, T. E., Steglich, C. E., Dijkstra, J. K., Harakeh, Z., ve Vollebergh, W. A. (2016). The role of self-control and early adolescents' friendships in the development of externalizing behavior: the SNARE study. *Journal of Youth and Adolescence*, 45, 1800–1811. <https://doi.org/10.1007/s10964-015-0287-z>.
- Fresnics, A., ve Borders, A. (2017). Angry rumination mediates the unique associations between self-compassion and anger and aggression. *Mindfulness*, 8(3), 554-564. <https://doi.org/10.1007/s12671-016-0629-2>.
- Frick, P. J., Kamphaus, R. W., Lahey, B. B., Loeber, R., Christ, M. A. G., Hart, E. L., ve Tannenbaum, L. E. (1991). Academic underachievement and the disruptive behavior disorders. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 59(2), 289-294. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.59.2.289>.
- Garside, R. B., ve Klimes-Dougan, B. (2002). Socialization of discrete negative emotions: Gender differences and links with psychological distress. *Sex roles*, 47, 115-128. <https://doi.org/10.1023/A:1021090904785>.
- Geng, J., Wang, J., Wang, Y., Wang, X., Lei, L., ve Wang, P. (2023). Relationship between cyberbullying victimization and non-suicidal self-injury: Roles of basic psychological needs satisfaction and self-compassion. *Social Science Computer Review*, 41(4), 1276-1295. <https://doi.org/10.1177/08944393221074602>.
- Gentzler, A. L., Contreras-Grau, J. M., Kerns, K. A., ve Weimer, B. L. (2005). Parent–child emotional communication and children's coping in middle childhood. *Social Development*, 14, 591-612. doi:10.1111/j.1467-9507.2005.00319.x.
- Giordano, P. C., Manning, W. D., ve Longmore, M. A. (2010). Affairs of the heart: Qualities of adolescent romantic relationships and sexual behavior. *Journal of Research on Adolescence*, 20(4), 983-1013. <https://doi.org/10.1111/j.1532-7795.2010.00661.x>.
- Goetz, J. L., Keltner, D., ve Simon-Thomas, E. (2010). Compassion: An evolutionary analysis and empirical review. *Psychological Bulletin*, 136(3), 351–374. <https://doi.org/10.1037/a0018807>.

- Goodman, R. (1997). The Strengths and Difficulties Questionnaire: a research note. *Journal of child psychology and psychiatry*, 38(5), 581-586. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.1997.tb01545.x>.
- Gottfredson, T. M., ve Hirschi, T. (1990). *A general theory of crime*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Gottman, J. M., Katz, L. F., ve Hooven, C. (1996). Parental meta-emotion philosophy and the emotional life of families: Theoretical models and preliminary data. *Journal of Family Psychology*, 10(3), 243–268. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.10.3.243>.
- Graber, J. A. (2004). Internalizing problems during adolescence. *Handbook of adolescent psychology*, (s. 587-626). <https://doi.org/10.1002/9780471726746.ch19>.
- Grolnick, W. S., Deci, E. L., ve Ryan, R. M. (1997). Internalization within the family: The self-determination theory perspective. In J. E. Grusec ve L. Kuczynski (Eds.), *Parenting and children's internalization of values: A handbook of contemporary theory* (s. 135–161). New York: Wiley.
- Gu, H., Bao, X., ve Xia, T. (2023). Basic psychological need frustration and adolescent non-suicidal self-injury: Testing a moderated mediation model of depression and self-compassion. *Current Psychology*, 42(30), 26848-26856. <https://doi.org/10.1007/s12144-022-03758-9>.
- Gunnell, K. E., Mosewich, A. D., McEwen, C. E., Eklund, R. C. ve Crocker, P. R. (2017). Don't be so hard on yourself! Changes in self-compassion during the first year of university are associated with changes in well-being. *Personality and Individual Differences*, 107, 43-48. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2016.11.032>.
- Guyer, A. E., Silk, J. S. ve Nelson, E. E. (2016). The neurobiology of the emotional adolescent: From the inside out. *Neuroscience ve Biobehavioral Reviews*, 70, 74–85. <https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2016.07.037>.
- Güven, E., ve Erden, G. (2017). Duygu sosyalleştirmenin çocuklarda gözlenen davranış sorunlarına katkısı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 32(79), 18.
- Güvenir, T., Özbek, A., Baykara, B., Arkar, H., Şentürk, B.ve İncekaş, S. (2008). Güçler ve güçlükler anketi'nin (GGA) Türkçe uyarlamasının psikometrik özellikleri. *Turkish Journal of Child and Adolescent Mental Health*, 15(2), 65-74.

- Hale, W. W., VanderValk, I., Akse, J., ve Meeus, W. (2008). The interplay of early adolescents' depressive symptoms, aggression and perceived parental rejection: A four-year community study. *Journal of Youth and Adolescence*, 37(8), 928-940 <https://doi.org/10.1007/s10964-008-9280-0>.
- Halligan, S. L., Cooper, P. J., Fearon, P., Wheeler, S. L., Crosby, M., ve Murray, L. (2013). The longitudinal development of emotion regulation capacities in children at risk for externalizing disorders. *Development and psychopathology*, 25(2), 391-406.
- Hamaidi, D. A., Mattar, J. W., ve Arouri, Y. M. (2021). Emotion Regulation and Its Relationship to Social Competence among Kindergarten Children in Jordan. *European journal of contemporary education*, 10(1), 66-76.
- Havighurst, S. S., Kehoe, C. E. ve Harley, A. E. (2015). Tuning in to teens: Improving parental responses to anger and reducing youth externalizing behavior problems. *Journal of adolescence*, 42, 148-158. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2015.04.005>.
- Hayes, A. F. (2013). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach*. New York, NY: Guilford Press
- Hayes, A. F. (2018). Partial, conditional, and moderated moderated mediation: Quantification, inference, and interpretation. *Communication monographs*, 85(1), 4-40. <https://doi.org/10.1080/03637751.2017.1352100>.
- Hicks, B. M., Blonigen, D. M., Kramer, M. D., Krueger, R. F., Patrick, C. J., Iacono, W. G., ve McGue, M. (2007). Gender differences and developmental change in externalizing disorders from late adolescence to early adulthood: A longitudinal twin study. *Journal of Abnormal Psychology*, 116(3), 433–447. <https://doi.org/10.1037/0021-843X.116.3.433>.
- Hinshaw, S. P. (1992). Externalizing behavior problems and academic underachievement in childhood and adolescence: Causal relationships and underlying mechanisms. *Psychological Bulletin*, 111(1), 127–155. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.111.1.127>.
- Hoeve, M., Dubas, J. S., Eichelsheim, V. I., Van der Laan, P. H., Smeenk, W. ve Gerris, J. R. (2009). The relationship between parenting and delinquency: A meta-analysis. *Journal of abnormal child psychology*, 37, 749-775. <https://doi.org/10.1007/s10802-009-9310-8>.

- Hofmann, S. A., ve Jeffries, Z. J. (2022). Self-Compassion As A Potential Mediator Of Shame and Aggression in Youth Offenders. *International Journal of Criminal Justice Sciences*, 17(2), 1-14.
- Huang, L., Chen, Y., Zhu, J., ve Zhang, W. (2022). Association of paternal rejection with externalizing problems of adolescents: A moderated mediation model. *PsyCh Journal*, 11(4), 470-480. <https://doi.org/10.1002/pchj.534>.
- Hunziker, J. (1995). *Attachment, emotion socialization, and social competence*. [Unpublished doctoral dissertation], Long Island University, Brooklyn.
- Inguglia, C., Liga, F., Lo Coco, A., Musso, P., ve Ingoglia, S. (2018). Satisfaction and frustration of autonomy and relatedness needs: Associations with parenting dimensions and psychological functioning. *Motivation and Emotion*, 42, 691-705. <https://doi.org/10.1007/s11031-018-9702-6>.
- Izard, C. E. (1977). *Human emotions*. New York: Plenum Publishing Corporation.
- Jin, Z., Zhang, X., ve Han, Z. R. (2017). Parental emotion socialization and child psychological adjustment among Chinese urban families: Mediation through child emotion regulation and moderation through dyadic collaboration. *Frontiers in Psychology*, 8, 2198. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.02198>
- Johnson, A. M., Hawes, D. J., Eisenberg, N., Kohlhoff, J., ve Dudeney, J. (2017). Emotion socialization and child conduct problems: A comprehensive review and meta-analysis. *Clinical psychology review*, 54, 65-80. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2017.04.001>
- Joussemet, M., Landry, R., ve Koestner, R. (2008). A Self-Determination Theory perspective on parenting. *Canadian Psychology-Psychologie Canadienne*, 49, 194-200. doi:10.1037/a0012754
- Kassinove, H., ve Tafrate, R. C. (2006). Anger-Related Disorders: Basic Issues, Models, and Diagnostic Considerations. In E. L. Feindler (Ed.), *Anger related disorders: A practitioner's guide to comparative treatments* (s. 1-27). Springer Publishing Co.
- King, S. M., Iacono, W. G ve McGue, M. (2004). Childhood externalizing and internalizing psychopathology in the prediction of early substance use. *Addiction*, 99(12), 1548-1559. <https://doi.org/10.1111/j.1360-0443.2004.00893.x>.

- Klimes-Dougan, B., Brand, A. E., Zahn-Waxler, C., Usher, B., Hastings, P. D., Kendziora, K., ve Garside, R. B. (2007). Parental emotion socialization in adolescence: Differences in sex, age, and problem status. *Social Development*, 16, 326–342. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9507.2007.00387.x>.
- Korkmaz, M. N., ve Erden, G. (2010). Çocukları suç davranışına yönelten olası risk faktörleri. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(25), 76–87.
- Kömbe Elazab Z. (2023). *Solicitation and emotion socialization in turkish adolescents' socioemotional adjustment: a combined predictive model* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Boğaziçi Üniversitesi.
- Kraft, L., Ebner, C., Leo, K. ve Lindenberg, K. (2023). Emotion regulation strategies and symptoms of depression, anxiety, aggression, and addiction in children and adolescents: A meta-analysis and systematic review. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 30(4), 485–502. <https://doi.org/10.1037/cps0000156>.
- Larson, R. W., Moneta, G., Richards, M. H., ve Wilson, S. (2002). Continuity, stability, and change in daily emotional experience across adolescence. *Child development*, 73(4), 1151-1165. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00464>
- Lataster, J., Reijnders, J., Janssens, M., Simons, M., Peeters, S., ve Jacobs, N. (2022). Basic psychological need satisfaction and well-being across age: A cross-sectional general population study among 1709 Dutch speaking adults. *Journal of Happiness Studies*, 23(5), 2259-2290. <https://doi.org/10.1007/s10902-021-00482-2>
- Laursen, B. ve Collins, W. A. (2009). Parent-child relationships during adolescence. In R. M. Lerner ve L. Steinberg (Eds.), *Handbook of adolescent psychology: Contextual influences on adolescent development* (s. 3–42). John Wiley ve Sons, Inc. <https://doi.org/10.1002/9780470479193.adlpsy002002>.
- Lochman, J. E., Barry, T., Powell, N., ve Young, L. (2010). Anger and aggression. *Practitioner's guide to empirically based measures of social skills*, 155-166. https://doi.org/10.1007/978-1-4419-0609-0_10.

- Luo, X. M., He, H., ve Pan, Y. G. (2021). Relationship between study weariness, self-compassion and problem behaviors of left-behind adolescents. 10.16835/j.cnki.1000-9817.2021.07.023.
- Mabbe, E., Soenens, B., Vansteenkiste, M., Van Der Kaap-Deeder, J., ve Mouratidis, A. (2018). Day-to-day variation in autonomy-supportive and psychologically controlling parenting: The role of parents' daily experiences of need satisfaction and need frustration. *Parenting*, 18(2), 86-109. <https://doi.org/10.1080/15295192.2018.1444131>.
- Mabbe, E., Soenens, B., Vansteenkiste, M., ve Van Leeuwen, K. (2016). Do personality traits moderate relations between psychologically controlling parenting and problem behavior in adolescents? *Journal of Personality*, 84(3), 381–392. <https://doi.org/10.1111/jopy.12166>.
- MacBeth, A., ve Gumley, A. (2012). Exploring compassion: A meta-analysis of the association between self-compassion and psychopathology. *Clinical psychology review*, 32(6), 545-552. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2012.06.003>.
- Magai, C. (1996). *Emotions as a child*. [Unpublished manuscript], Long Island University, Brooklyn.
- Marsh, I. C., Chan, S. W., ve MacBeth, A. (2018). Self-compassion and psychological distress in adolescents—a meta-analysis. *Mindfulness*, 9, 1011-1027. <https://doi.org/10.1007/s12671-017-0850-7>.
- Masath, F. B., Scharpf, F., Dumke, L. ve Hecker, T. (2023). Externalizing problems mediate the relation between teacher and peer violence and lower school performance. *Child Abuse & Neglect*, 135, 105982. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2022.105982>.
- Matos, A. P., Salvador, M. C., Costa, J. J., Pinheiro, M. R., Arnarson, E., ve Craighead, W. E. (2017). The relationship between internalizing and externalizing problems in adolescence: does gender make a difference? *Canadian International Journal of Social Science and Education*, (8), 45-63.
- McDowell, D. J., Kim, M., O'Neil, R., ve Parke, R. D. (2002). Children's emotional regulation and social competence in middle childhood: The role of maternal and paternal interactive style. *Marriage ve Family Review*, 34(3-4), 345-364. https://doi.org/10.1300/J002v34n03_07.

- McEwan, K., ve Zhang, S. (2023). Longitudinal influence of self-compassion and fears of compassion on prosocial and antisocial behaviour in sport: A conditional latent growth curve modelling analysis. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 1-16. <https://doi.org/10.1080/1612197X.2023.2231942>.
- McNeilly, E. A., Peverill, M., Jung, J. ve McLaughlin, K. A. (2021). Executive function as a mechanism linking socioeconomic status to internalizing and externalizing psychopathology in children and adolescents. *Journal of Adolescence*, 89, 149-160. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2021.04.010>
- McQuade, J. D., Breau, R., Mordy, A. E., ve Taubin, D. (2021). Childhood ADHD symptoms, parent emotion socialization, and adolescent peer problems: Indirect effects through emotion dysregulation. *Journal of youth and adolescence*, 50(12), 2519-2532. <https://doi.org/10.1007/s10964-021-01510-3>.
- McRae, K., Gross, J. J., Weber, J., Robertson, E. R., Sokol-Hessner, P., Ray, R. D., ... ve Ochsner, K. N. (2012). The development of emotion regulation: an fMRI study of cognitive reappraisal in children, adolescents and young adults. *Social cognitive and affective neuroscience*, 7(1), 11-22. <https://doi.org/10.1093/scan/nsr093>
- Memmott-Elison, M. K., Holmgren, H. G., Padilla-Walker, L. M., ve Hawkins, A. J. (2020). Associations between prosocial behavior, externalizing behaviors, and internalizing symptoms during adolescence: A meta-analysis. *Journal of adolescence*, 80, 98-114. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2020.01.012>.
- Meyer, S.; Raikes, H. A.; Virmani, E. A.; Waters, S.; Thompson, R. A. (2014). Parent emotion representations and the socialization of emotion regulation in the family. *International Journal of Behavioral Development*, 38(2), 164–173. doi:10.1177/0165025413519014.
- Michiels, D., Grietens, H., Onghena, P., ve Kuppens, S. (2008). Parent– child interactions and relational aggression in peer relationships. *Developmental Review*, 28, 522–540. <http://dx.doi.org/10.1016/j.dr.2008.08.002>.
- Miller-Slough, R. L., ve Dunsmore, J. C. (2016). Parent and friend emotion socialization in adolescence: Associations with psychological adjustment. *Adolescent Research Review*, 1(4), 287-305. <https://doi.org/10.1007/s40894-016-0026-z>.

- Miyagawa, Y. (2023). Self-compassion manipulation regulates affect and aggressive inclinations in the context of social rejection. *Personality and Individual Differences*, 201, 111954. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2022.111954>.
- Modecki, K. L., Zimmer-Gembeck, M. J. ve Guerra, N. (2017). Emotion regulation, coping, and decision making: Three linked skills for preventing externalizing problems in adolescence. *Child development*, 88(2), 417-426. <https://doi.org/10.1111/cdev.12734>.
- Moffitt, T. E. (2006). A review of research on the taxonomy of lifecourse persistent versus adolescence-limited antisocial behavior. In F. T. Cullen, J. P. Wright ve K. R. Blevins eds, *Taking stock: The status of criminological theory* (s. 277–311). New Brunswick, N.J: Transaction Publishers. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511816840.004>.
- Morley, R. H. (2015). Violent criminality and self-compassion. *Aggression and Violent Behavior*, 24, 226–240. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2015.05.017>.
- Morris, A. S., Silk, J. S., Steinberg, L., Myers, S. S., ve Robinson, L. R. (2007). The role of the family context in the development of emotion regulation. *Social development*, 16(2), 361-388. doi:10.1111/j.1467-9507.2007.00389.x.
- Morris, C. A., Denham, S. A., Bassett, H. H., ve Curby, T. W. (2013). Relations among teachers' emotion socialization beliefs and practices and preschoolers' emotional competence. *Early Education ve Development*, 24, 979-999. doi:10.1080/10409289.2013.825186.
- Mrug, S. ve Windle, M. (2009). Mediators of neighborhood influences on externalizing behavior in preadolescent children. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 37, 265-280. <https://doi.org/10.1007/s10802-008-9274-0>.
- Muris, P., ve Petrocchi, N. (2017). Protection or vulnerability? A meta-analysis of the relations between the positive and negative components of self-compassion and psychopathology. *Clinical psychology ve psychotherapy*, 24(2), 373-383. <https://doi.org/10.1002/cs.2005>.
- Neff, K. (2003). Self-compassion: An alternative conceptualization of a healthy attitude toward oneself. *Self and identity*, 2(2), 85-101. <https://doi.org/10.1080/15298860309032>.
- Neff, K. D. (2009). Self-Compassion. In M. R. Leary ve R. H. Hoyle (Eds.), *Handbook of Individual Differences in Social Behavior* (s. 561-573). New York: Guilford Press.

- Neff, K. D. (2023). Self-compassion: Theory, method, research, and intervention. *Annual review of psychology*, 74, 193-218. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-032420-031047>.
- Neff, K. D., Rude, S. S. ve Kirkpatrick, K. L. (2007a). An examination of self-compassion in relation to positive psychological functioning and personality traits. *Journal of research in personality*, 41(4), 908-916. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2006.08.002>.
- Neff, K. D., Rude, S. S., ve Kirkpatrick, K. L. (2007). An examination of self-compassion in relation to positive psychological functioning and personality traits. *Journal of research in personality*, 41(4), 908-916. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2006.08.002>.
- Neff, K. D., ve McGehee, P. (2010). Self-compassion and psychological resilience among adolescents and young adults. *Self and identity*, 9(3), 225-240. <https://doi.org/10.1080/15298860902979307>.
- Neff, K. D., ve Vonk, R. (2009). Self-compassion versus global self-esteem: Two different ways of relating to oneself. *Journal of personality*, 77(1), 23-50. <https://doi.org/10.1111/j.14676494.2008.00537.x>.
- Neff, K. ve Germer, C. (2017). Self-compassion and psychological. *The Oxford handbook of compassion science*, 371-383.
- Neumann, A., Van Lier, P. A., Frijns, T., Meeus, W., ve Koot, H. M. (2011). Emotional dynamics in the development of early adolescent psychopathology: A one-year longitudinal study. *Journal of abnormal child psychology*, 39(5), 657-669. <https://doi.org/10.1007/s10802-011-9509-3>.
- Niemiec, C. P., Lynch, M. F., Vansteenkiste, M., Bernstein, J., Deci, E. L. ve Ryan, R. M. (2006). The antecedents and consequences of autonomous self-regulation for college: A self-determination theory perspective on socialization. *Journal of Adolescence*, 29(5), 761-775. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2005.11.009>
- Olafsen, A. H., Niemiec, C. P., Deci, E. L., Halvari, H., Nilsen, E. R., ve Williams, G. C. (2021). Mindfulness buffers the adverse impact of need frustration on employee outcomes: A self-determination theory perspective. *Journal of theoretical social psychology*, 5(3), 283-296.

- O'Neal, C. R. ve Magai, C. (2005). Do parents respond in different ways when children feel different emotions? The emotional context of parenting. *Development and psychopathology*, 17(2), 467-487. <https://doi.org/10.1017/S0954579405050224>.
- O'Neal, C. R., Weston, L. C., He, X., Huang, K. Y., Pine, D. S., Kamboukos, D., ve Brotman, L. M. (2017). Change in depression across adolescence: The role of early anger socialization and child anger. *Journal of Adolescence*, 59, 1-7.
- Otterpohl, N., Wild, E., Havighurst, S. S., Stiensmeier-Pelster, J., ve Kehoe, C. E. (2021). The interplay of parental response to anger, adolescent anger regulation, and externalizing and internalizing problems: A longitudinal study. *Research on Child and Adolescent Psychopathology*, 1-15. <https://doi.org/10.1007/s10802-021-00795-z>.
- Parker, J. S., ve Benson, M. J. (2004). Parent-adolescent relations and adolescent functioning: Self-esteem, substance abuse, and delinquency. *Adolescence*, 39(155), 519. 00018449.
- Pereira, A. I., Santos, C., Barros, L., Roberto, M. S., Rato, J., Prata, A., ve Marques, C. (2022). Patterns of Parental Reactions to Their Children's Negative Emotions: A Cluster Analysis with a Clinical Sample. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(11), 6844. <https://doi.org/10.3390/ijerph19116844>.
- Perry, N. B., Dollar, J. M., Calkins, S. D., Keane, S. P., ve Shanahan, L. (2020). Maternal socialization of child emotion and adolescent adjustment: Indirect effects through emotion regulation. *Developmental Psychology*, 56(3), 541–552. <https://doi.org/10.1037/dev0000815>.
- Pinquart, M. (2017). Associations of parenting dimensions and styles with externalizing problems of children and adolescents: An updated meta-analysis. *Developmental Psychology*, 53(5), 873–932. <https://doi.org/10.1037/dev0000295>.
- Raes, F., Pommier, E., Neff, K. D. ve Van Gucht, D. (2011). Construction and factorial validation of a short form of the self-compassion scale. *Clinical psychology ve psychotherapy*, 18(3), 250-255. <https://doi.org/10.1002/cpp.702>.
- Ramsden, S. R., ve Hubbard, J. A. (2002). Family expressiveness and parental emotion coaching: Their role in children's emotion regulation and aggression. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 30, 657-667. doi:10.1023/A:1020819915881

- Riediger, M., ve Klipker, K. (2014). Emotion regulation in adolescence. In J. J. Gross (Ed.), *Handbook of emotion regulation* (2nd ed., s. 187–202). The Guilford Press.
- Rohner, R. P. ve Khaleque, A. (2002). Parental acceptance-rejection and life-span development: A universalist perspective. *Online readings in psychology and culture*, 6(1), 2307-0919. <http://dx.doi.org/10.9707/2307-0919.1055>.
- Rohner, R. P. ve Veneziano, R. A. (2001). The importance of father love: History and contemporary evidence. *Review of General Psychology*, 5, 382-405. <https://doi.org/10.1037/1089-2680.5.4.382>.
- Roth, G., Vansteenkiste, M., ve Ryan, R. M. (2019). Integrative emotion regulation: Process and development from a self-determination theory perspective. *Development and psychopathology*, 31(3), 945-956. <https://doi.org/10.1017/S0954579419000403>.
- Rothbaum, F. ve Weisz, J. R. (1994). Parental caregiving and child externalizing behavior in nonclinical samples: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 116(1), 55–74. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.116.1.55>.
- Ryan, R. M., Deci, E. L., Grolnick, W. S. ve La Guardia, J. G. (2006). The significance of autonomy and autonomy support in psychological development and psychopathology. In D. Cicchetti ve D. J. Cohen (Eds.), *Developmental psychopathology: Theory and methods* (Vol. 1, 2nd ed., s. 795–849). New York, NY: Wiley
- Ryan, R. M., ve Deci, E. L. (2000). Self-Determination Theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55(1), 68–78. doi: 10.1037/110003-066X.55.1.68
- Ryan, R. M., ve Deci, E. L. (2000a). The darker and brighter sides of human existence: Basic psychological needs as a unifying concept. *Psychological Inquiry*, 11, 319–338. doi:10.1207/S15327965PLI1104_03.
- Ryan, R. M., ve Deci, E. L. (2006). Self-regulation and the problem of human autonomy: Does psychology need choice, self-determination, and will? *Journal of Personality*, 74, 1557–1585. doi: 10.1111/j.1467-6494.2006.00420.x.
- Ryan, R. M., ve Deci, E. L. (2017). *Self-determination theory: Basic psychological needs in motivation, development, and wellness*. New York: Guilford Publishing

- Sağkal, A. S., Özdemir, Y., ve Koruklu, N. (2018). Direct and indirect effects of father-daughter relationship on adolescent girls' psychological outcomes: The role of basic psychological need satisfaction. *Journal of adolescence*, 68, 32-39. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2018.07.001>.
- Santrock, J. W. (2016). *Adolescence* (17th ed.). Dubuque, IA, US: Wm C Brown Publishers.
- Selvi, K. (2020). Öfke. E. İnan ve E. Yücel (Ed.). *Psikoloji Penceresinden Duygular: Kuramdan Uygulamaya* (1, 239-268) içinde. Nobel.
- Selvi, K., ve Bozo, Ö. (2020). The dark side of bodybuilding: the role of bodybuilding activities in compensation of frustrated basic psychological needs. *Motivation and Emotion*, 44(2), 190-208. <https://doi.org/10.1007/s11031-019-09805-6>.
- Shen, Y., Xie, Y., ve Wu, J. (2024). Negative school gossip and prosocial behavior among high school students: Mediated by basic psychological needs satisfaction and moderated by self-compassion. *Current Psychology*, 43(17), 15813-15825. <https://doi.org/10.1007/s12144-023-05536-7>.
- Shewark, E. A., ve Blandon, A. Y. (2015). Mothers' and fathers' emotion socialization and children's emotion regulation: A within-family model. *Social Development*, 24, 266-284. doi:10.1111/sode.12095.
- Shortt, J. W., Stoolmiller, M., Smith-Shine, J. N., Mark Eddy, J., ve Sheeber, L. (2010). Maternal emotion coaching, adolescent anger regulation, and siblings' externalizing symptoms. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 51(7), 799-808. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2009.02207.x>
- Silk, J. S., Steinberg, L., ve Morris, A. S. (2003). Adolescents' emotion regulation in daily life: Links to depressive symptoms and problem behavior. *Child development*, 74(6), 1869-1880. <https://doi.org/10.1046/j.1467-8624.2003.00643.x>.
- Skinner, E. A., Edge, K., Altman, J. ve Sherwood, H. (2003). Searching for the structure of coping: A review and critique of category systems for classifying ways of coping. *Psychological Bulletin*, 129(2), 216–269. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.129.2.216>
- Skinner, E., Johnson, S., ve Snyder, T. (2005). Six dimensions of parenting: A motivational model. *Parenting: Science and practice*, 5(2), 175-235. doi:10.1207/s15327922par0502_3

- Smorti, M., Sica, L. S., Costa, S., Biagioni, S., ve Liga, F. (2022). Warmth, competence, and wellbeing: The relationship between parental support, needs satisfaction, and interpersonal sensitivity in Italian emerging adults. *European Journal of Developmental Psychology*, 19(5), 633-653. <https://doi.org/10.1080/17405629.2021.1936492>
- Soenens, B. ve Vansteenkiste, M. (2020). Taking adolescents' agency in socialization seriously: The role of appraisals and cognitive behavioral responses in autonomy-relevant parenting. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 2020(173), 7–26. <https://doi.org/10.1002/cad.20370>.
- Soenens, B., Deci, E. L. ve Vansteenkiste, M. (2017). How parents contribute to children's psychological health: The critical role of psychological need support. *Development of self-determination through the life-course*, 171-187. https://doi.org/10.1007/978-94-024-1042-6_13
- Soenens, B., Vansteenkiste, M., ve Beyers, W. (2019). Parenting adolescents. In M. H. Bornstein (Ed.), *Handbook of Parenting, Vol. 1: Parenting across the Lifespan* (s. 111–167). New York, NY: Routledge.
- Sommerfeld, E., ve Bitton, M. S. (2020). Rejection sensitivity, selfcompassion, and aggressive behavior: The role of borderline features as a mediator. *Frontiers in Psychology*, 11. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00044>
- Soydan, S. B., ve Akalin, N. (2023). Emotional regulation and aggression in children: The regulatory role of Turkish mothers' emotion socialization reactions. *Family Relations*, 72(4), 1709-1724. <https://doi.org/10.1111/fare.12785>.
- Stalker, K. C. (2020). Risk factors for externalizing behavior among adolescents: Does level of risk matter? *Children and youth services review*, 111, 104829. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.104829>.
- Steinberg, L., ve Morris, A. S. (2001). Adolescent development. *Annual Review of Psychology*, 52, 83–110. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.52.1.83>.
- Steinberg, L., ve Silk, J. S. (2002). Parenting adolescents. In M. H. Bornstein (Ed.), *Handbook of parenting: Vol. 1: Children and parenting* (s. 103–133). Lawrence Erlbaum Associates.
- Stone, L. L., Otten, R., Janssens, J. M., Soenens, B., Kuntsche, E., ve Engels, R. C. (2013). Does parental psychological control relate to internalizing and externalizing problems in early

- childhood? An examination using the Berkeley puppet interview. *International Journal of Behavioral Development*, 37(4), 309-318. <https://doi.org/10.1177/0165025413490865>.
- Sturaro, C., Van Lier, P. A., Cuijpers, P. ve Koot, H. M. (2011). The role of peer relationships in the development of early school-age externalizing problems. *Child development*, 82(3), 758-765. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2010.01532.x>.
- Tanaka, A., Raishevich, N., ve Scarpa, A. (2010). Family conflict and childhood aggression: The role of child anxiety. *Journal of Interpersonal Violence*, 25(11), 2127-2143. <https://doi.org/10.1177/0886260509354516>.
- Thomaes, S., Sedikides, C., Van den Bos, N., Hutteman, R., ve Reijntjes, A. (2017). Happy to be “me?” authenticity, psychological need satisfaction, and subjective well-being in adolescence. *Child development*, 88(4), 1045-1056. <https://doi.org/10.1111/cdev.12867>.
- Thompson, R. A. ve Goodman, M. (2010). Development of emotion regulation: More than meets the eye. A. M. Kring ve D. M. Sloan (Der.), *Emotion regulation and psychopathology: A transdiagnostic approach to etiology and treatment* (s. 38-58). New York, USA: The Guilford Press.
- Tomkins, S. S. (1963). *Affect, imagery, consciousness: Vol. 2. Negative affects*. New York: Springer.
- Trepanier, S. G., Peterson, C., Ménard, J., ve Notelaers, G. (2023). When does exposure to daily negative acts frustrate employees’ psychological needs? A within-person approach. *Journal of occupational health psychology*, 28(2), 65.
- Uludağılı, N. ve Sayıl, M. (2013). Suça Karışmış Ergenlerde Problem ve Olumlu Sosyal Davranışlar: Ergen, Anne ve Arkadaş Özellikleri ile İlişkileri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 28(71).
- Van Der Kaap-Deeder, J., Soenens, B., Mabbe, E., Dieleman, L., Mouratidis, A., Campbell, R., ve Vansteenkiste, M. (2019). From daily need experiences to autonomy-supportive and psychologically controlling parenting via psychological availability and stress. *Parenting*, 19(3), 177-202. <https://doi.org/10.1080/15295192.2019.1615791>
- Van Petegem, S., Antonietti, J. P., Eira Nunes, C., Kins, E., ve Soenens, B. (2020). The relationship between maternal overprotection, adolescent internalizing and externalizing problems, and psychological need frustration: A multi-informant study using response

- surface analysis. *Journal of Youth and Adolescence*, 49, 162-177. <https://doi.org/10.1007/s10964-019-01126-8>.
- Van Petegem, S., Soenens, B., Vansteenkiste, M., ve Beyers, W. (2015). Rebels with a cause? Adolescent defiance from the perspective of reactance theory and self-determination theory. *Child development*, 86(3), 903-918. <https://doi.org/10.1111/cdev.12355>.
- Vansteenkiste, M. ve Ryan, R. M. (2013). On psychological growth and vulnerability: Basic psychological need satisfaction and need frustration as a unifying principle. *Journal of Psychotherapy Integration*, 23(3), 263-280. <https://doi.org/10.1037/a0032359>.
- Vansteenkiste, M., Ryan, R. M., ve Soenens, B. (2020). Basic psychological need theory: Advancements, critical themes, and future directions. *Motivation and emotion*, 44(1), 1-31.
- Verstuyf, J., Vansteenkiste, M., Soenens, B., Boone, L., ve Mouratidis, A. (2013). Daily ups and downs in women's binge eating symptoms: The role of basic psychological needs, general self-control, and emotional eating. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 32(3), 335-361. <https://doi.org/10.1521/jscp.2013.32.3.335>.
- Villarreal, D. L., ve Nelson, J. A. (2018). Parental monitoring and adolescent risk behaviors: the moderating role of adolescent internalizing symptoms and gender. *Journal of Child and Family Studies*, 27, 3627-3637. <https://doi.org/10.1007/s10826-018-1203-4>.
- Waslin, S. M., Kochendorfer, L. B., Blier, B., Brumariu, L. E., ve Kerns, K. A. (2023). Parental emotion socialization: Relations with adjustment, security, and maternal depression in early adolescence. *Emotion*, 23(2), 450-459. <https://doi.org/10.1037/emo0001099>.
- Wolff, J. C., ve Ollendick, T. H. (2006). The comorbidity of conduct problems and depression in childhood and adolescence. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 9, 201-220. <https://doi.org/10.1007/s10567-006-0011-3>.
- Yaban, E. H., Sayıl M. ve Kındap Tepe Y. (2013). Erkek Ergenlerde Anne Babadan Algılanan Destek ile Akran Zorbalığı Arasındaki İlişkide Arkadaşlık Niteliğinin Rolü. *Turkish Journal of Psychology/Turk Psikoloji Dergisi*, 28(71).
- Yang, Q. F., Xie, R. B., Zhang, R., ve Ding, W. (2023). Harsh childhood discipline and developmental changes in adolescent aggressive behavior: the mediating role of self-compassion. *Behavioral Sciences*, 13(9), 725. <https://doi.org/10.3390/bs13090725>.

- Zanoni, L., Warburton, W., Bussey, K. ve McMaugh, A. (2013). Fathers as ‘core business’ in child welfare practice and research: An interdisciplinary review. *Children and Youth Services Review*, 35, 1055– 1070. <https://doi.org/10.1016/j.chidyouth.2013.04.018>.
- Zeman, J., Perry-Parrish, C. ve Cassano, M. (2010). Parent-child discussions of anger and sadness: The importance of parent and child gender during middle childhood. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 2010(128), 65-83 <https://doi.org/10.1002/cd.269>
- Zessin, U., Dickhäuser, O., ve Garbade, S. (2015). The relationship between self-compassion and well being: A meta-analysis. *Applied Psychology: Health and Well-Being*, 7(3), 340-364. <https://doi.org/10.1111/aphw.12051>
- Zhang, C., Zhang, Q., Wang, S., ve Xu, W. (2023). Childhood trauma and aggression among Chinese college students: The mediation of self-compassion and moderation of left-behind experience. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 15(Suppl 1), S73–S81. <https://doi.org/10.1037/tra0001452>.
- Zhang, S., Roberts, R., Akehurst, S., ve Woodman, T. (2024). Narcissism and antisocial behaviour in sport: The moderating role of self-compassion. *Psychology of sport and exercise*, 70, 102528. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2023.102528>.
- Zimmermann, P., ve Iwanski, A. (2014). Emotion regulation from early adolescence to emerging adulthood and middle adulthood: Age differences, gender differences, and emotion-specific developmental variations. *International journal of behavioral development*, 38(2), 182-194. doi:10.1177/0165025413515405.

EKLER

EK 1 Demografik Bilgi Formu

Demografik Bilgi Formu

1) Lütfen cinsiyetinizi seçiniz:

Kız () Erkek ()

2) Lütfen yaşınızı yazınız:

3) Annenizle aynı evde mi yaşıyorsunuz? Evet () Hayır ()

4) Babanızla aynı evde mi yaşıyorsunuz? Evet () Hayır ()

5) Anne ve babanızın medeni durumu nedir? Birlikte () Ayrı ()

6) Lütfen ailenizin maddi (ekonomik) durumunu ifade eden seçeneği seçiniz.

Düşük () Orta () Yüksek ()

7) Babanla geçirdiğin zaman senin için yeterli mi? Evet () Hayır ()

8) Annenle geçirdiğin zaman senin için yeterli mi? Evet () Hayır ()

9) Lütfen annenizin eğitim düzeyin belirtiniz:

Eğitim alma ()

İlkokul ()

Ortaokul ()

Lise ()

Üniversite ön lisans (2 yıl) ()

Üniversite lisans (4 yıl) ()

Yüksek lisans ya da doktora

10) Lütfen babanızın eğitim düzeyin belirtiniz:

Eğitim alma ()

İlkokul ()

Ortaokul ()

Lise ()

Üniversite ön lisans (2 yıl) ()

Üniversite lisans (4 yıl) ()

Yüksek lisans ya da doktora ()

10) Kaç kardeşiniz (abla,abi ya da kardeş) olduğunu seçiniz (kendiniz hariç).

Kardeşim yok () 1 () 2 () 3 () 4 ve üzeri ()

11) Lütfen annenizin çalışma durumunu belirtin.

Çalışıyor () Çalışmıyor ()

12) Lütfen babanızın çalışma durumunu belirtin.

Çalışıyor () Çalışmıyor ()

EK 2 Çocuklukta Duygular/ Ergenin Duygularına Ebeveyn Tepkileri

Ergenin Duygularına Ebeveyn Tepkileri

Geçtiğimiz son iki ay içinde kızgın hissettiğinizde annenizin aşağıdaki davranışları ne sıklıkta yaptı?

0= Hiç 1= Bazen 2 = Sık Sık

Ben kızgın hissettiğimde...

Maddeler	Hiç	Bazen	Sık sık
1. Annem, sakinleşmemi bekler.	0	1	2
2. Annem, kafamı dağıtmak için benimle sevdiğim bir şeyi yaptı.	0	1	2
3.	0	1	2
4.	0	1	2
5. Annem de bağırdı.	0	1	2
6. Annem çoğu kez benim yakınımnda değildi.	0	1	2
7.	0	1	2
8. Annem, ceza verdi.	0	1	2
9. Annem, ne hissettiğimi görmezden geldi.	0	1	2
10. Annem, ne hissettiğimi anladığını söyledi.	0	1	2
11.	0	1	2
12. Annem, utanmalısın dedi.	0	1	2
13. Annem, beni sakinleştirdi.	0	1	2

14. Annem, bana kızgınlığına son ver artık dedi.	0	1	2
15. Annem, nasihat vererek bana destek oldu.	0	1	2
16.	0	1	2
17. Annem, durumun o kadar kötü olmadığını söyledi.	0	1	2
18. Annem, bu sorunu kendim çözmek için beni teşvik etti.	0	1	2
19.	0	1	2

EK 3 Çocuklukta Duygular/Ergenin Duygularına Ebeveyn Tepkileri

Ergenin Duygularına Ebeveyn Tepkileri

Geçtiğimiz son iki ay içinde kızgın hissettiğinizde babanız aşağıdaki davranışları ne sıklıkta yaptı?

0= Hiç 1= Bazen 2 = Sık Sık

Ben kızgın hissettiğimde...

Maddeler	Hiç	Bazen	Sık sık
1.Babam, sakinleşmemi bekler.	0	1	2
2.Babam, kafamı dağıtmak için benimle sevdiğim bir şeyi yaptı.	0	1	2
3.	0	1	2
4.	0	1	2
5. Babam de bağırdı.	0	1	2
6. Babam çoğu kez benim yakınımnda değildi.	0	1	2
7.	0	1	2
8. Babam, ceza verdi.	0	1	2
9.Babam, ne hissettiğimi görmezden geldi.	0	1	2
10.Babam, ne hissettiğimi anladığımı söyledi.	0	1	2
11.	0	1	2
12.Babam, utanmalısın dedi.	0	1	2
13.Babam, beni sakinleştirdi.	0	1	2

14.Babam, bana kızgınlığına son ver artık dedi.	0	1	2
15.Babam, nasihat vererek bana destek oldu.	0	1	2
16.	0	1	2
17.Babam, durumun o kadar kötü olmadığını söyledi.	0	1	2
18.Babam, bu sorunu kendim çözmek için beni teşvik etti.	0	1	2
19.	0	1	2

EK 4 Temel Psikolojik İhtiyaçların Tatmini ve Engellenmesi Ölçeği

Temel Psikolojik İhtiyaçların Tatmini ve Engellenmesi Ölçeği

Aşağıda hayatınız boyunca tecrübe edebileceğiniz farklı yaşantılar sorulmaktadır. Lütfen her maddeyi dikkatlice okuyunuz. Her bir ifadeyi hayatınızın bu döneminde geçerli olacak şekilde 1'den 5'e kadar derecelendiriniz.

1	2	3	4	5
Tamamen yanlış				Tamamen doğru

1. Üstlendiğim işlerde seçim yapabildiğimi ve özgür olduğumu hissediyorum.
- 2.
3. Önemsediğim insanların da beni önemsendiğini hissediyorum.
- 4.
5. İşleri iyi yapabileceğim konusunda kendimden emin olduğumu hissediyorum.
- 6.
7. Kararlarımın, isteklerimi iyi bir şekilde yansıttığımı hissediyorum.
- 8.
9. Önemsediğim ve önemsendiğim insanlarla iletişim içinde olduğumu hissediyorum.
- 10.
11. Yaptığım işlerde kendimi becerikli hissediyorum.
12. Ortaya koyduğum birçok performansa dair hayal kırıklığı hissediyorum.
- 13.
14. Çok fazla şey yapma konusunda üzerimde baskı hissediyorum.
15. Benim için önemli olan kişilere yakın ve bağlı olduğumu hissediyorum.
- 16.

17. Hedeflerime ulaşmak için yeterli olduğumu hissediyorum.
18. Yeteneklerim konusunda kendime güvenmediğimi hissediyorum.
19. Gerçekten ilgimi çeken şeyleri yaptığımı hissediyorum.
- 20.
21. Birlikte zaman geçirdiğim insanlara karşı samimi duygular hissediyorum.
22. Sahip olduğum ilişkilerin yüzeysel olduğunu hissediyorum.
23. Zor görevleri başarıyla tamamlayabileceğimi hissediyorum.
- 24.

EK 5 Güçler ve Güçlükler Anketi

Güçler ve Güçlükler Anketi

Her cümle için kutularından birini işaretleyiniz. Elinizden geldiğince tüm cümleleri yanıtlamanız bize yardımcı olacaktır. Lütfen yanıtlarınızı **son 6 ay içindeki davranışlarınızı göz önüne alarak** veriniz.

Doğru Değil () Kısmen Doğru () Kesinlikle Doğru ()

1. İnsanlara karşı iyi davranmaya çalışırım. Onların duygularını önemserim.
- 2.
3. Çok fazla baş ağrım, karın ağrım ya da bulantım olur.
- 4.
5. Çok öfkelenirim ve sıkça kontrolümü kaybederim.
- 6.
7. Genellikle bana söyleneni yaparım.
- 8.
9. Eğer birisi incinmiş, morali bozulmuş ya da kendini kötü hissediyor ise ona yardımcı olurum.
- 10.
11. En az bir yakın arkadaşım var.
12. Çok kavga ederim. Diğer insanlara istediğimi yaptırabilirim.
- 13.
14. Yaşıtlarım genelde beni sever.
15. Dikkatim kolayca dağılır, dikkatimi toplamakta güçlük çekerim.
- 16.
17. Kendimden küçüklere iyi davranırım.
18. Sıkça hile yapmak ya da yalan söylemekle suçlanırım.

19.

20. Sıkça başkalarına (anne baba, öğretmen, çocuklar) yardım etmeye istekli olurum.

21. Bir şeyi yapmadan önce düşünürüm.

22.

23. Erişkinlerle yaşıtlarımdan daha iyi geçinirim.

24.

25. Yaptığım işleri bitiririm. Dikkatim iyidir.

Ek 6 Ergen Öz Şefkat Ölçeği Kısa Formu

ZOR ANLARDA KENDİME NASIL DAVRANIRIM

Lütfen cevap vermeden önce her bir bildirimi dikkatle okuyun. Her bir ögenin solunda, aşağıdaki ölçeği kullanarak belirtilen şekilde ne kadar sık davrandığınızı belirtin

Hemen Hemen Hiçbir Zaman	Nadiren	Ara sıra	Çoğu Zaman	Hemen Hemen Her Zaman
1	2	3	4	5

Maddeler	Hemen Hemen Hiçbir Zaman	Nadiren	Ara sıra	Çoğu Zaman	Hemen Hemen Her Zaman
1.	1	2	3	4	5
2. Kişiliğimin hoşlanmadığım yönlerine karşı anlayışlı ve hoşgörülü olmaya çalışırım.	1	2	3	4	5
3. Acı verici bir şey olduğu zaman, durumu dengeleyen bir bakış açısına almaya çalışırım.	1	2	3	4	5
4.	1	2	3	4	5
5. Başarısızlıklarımı insan doğasının bir parçası olarak görmeye çalışırım.	1	2	3	4	5
6.	1	2	3	4	5

7. Bazı şeyler beni üzdüğü zaman, duygularımı dengede tutmaya çalışırım.	1	2	3	4	5
8.	1	2	3	4	5
9. .	1	2	3	4	5
10.	1	2	3	4	5
11. Sahip olduğum kusurlarımı, yetersizliklerimi onaylamıyorum ve yargılıyorum.	1	2	3	4	5
12. Kişiliğimin hoşlanmadığım yönlerine karşı hoşgörüsüz ve sabırsızım.	1	2	3	4	5

EK 7 Etik İzin Formu

T.C
İZMİR BAKIRÇAY ÜNİVERSİTESİ
GİRİŞİMSSEL OLMAYAN KLİNİK ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU
KARAR

	AÇIK ADRESİ	Gazi Mustafa Kemal Mah. Kaynaklar Cad. Seyrek MENEMEN /İZMİR			
	TELEFON	0232 493 00 00-11126			
	FAKS	0232 844 71 22			
SORUMLU ARAŞTIRMACI	Dr. Öğr. Üyesi Derya KARANFİL				
YARDIMCI ARAŞTIRMACILAR	Psikolog Yüksek Lisans Öğrencisi Rana Ezgi KALELİOĞLU				
ARAŞTIRMANIN AÇIK ADI	Ebeveyn Duygu Sosyalleşmesi ve Dışsallaştırma Problemleri İlişkisi: Psikolojik İhtiyaçların Aracı ve Öz Şefkatin Düzenleyici Rolü				
KARAR	Karar No: 1456	Araştırma No: 1436	Tarih: 07.02.2024		
	Sorumlu araştırmacısı Dr. Öğr. Üyesi Derya KARANFİL olan “Ebeveyn Duygu Sosyalleşmesi ve Dışsallaştırma Problemleri İlişkisi: Psikolojik İhtiyaçların Aracı ve Öz Şefkatin Düzenleyici Rolü” başlıklı araştırmanın etik açıdan UYGUN OLDUĞUNA oy birliği ile karar verildi.				
ETİK KURUL DAYANAKLARI	İyi Klinik Uygulamaları (IKU) Kılavuzu ve bununla ilgili Avrupa Birliği Direktifleri, Dünya Tıp Birliği Helsinki Bildirgesi, Biyoloji ve Tıbbın Uygulanması Bakımından İnsan Hakları ve İnsan Haysiyetinin Korunması Sözleşmesi, İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun, Hasta Hakları Yönetmeliği, Türk Ceza Kanunu, Sağlık Hizmetleri Temel Kanunu, Yükseköğretim Kanunu, Klinik Araştırmalar Hakkında Yönetmelik, Tıbbi Deontoloji Tüzüğü, Türk Tabipler Birliği Hekimlik Meslek Etiği Kuralları, Yükseköğretim Kurulu’nun Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi				
Etik Kurul Üyeleri Unvanı Adı Soyadı	Uzmanlık Alanı	Araştırma ile ilişki		Katılım	İmza
Prof. Dr. Hanefi ÖZBEK Etik Kurul Başkanı	Farmakoloji	☐ E	☒ H	☒ E	☐ H
Prof. Dr. Nazan KILIÇ AKÇA Üye	İç Hastalıkları Hemşireliği	☐ E	☒ H	☐ E	☒ H
Dr. Öğr. Üyesi Kadirhan ÖZDEMİR Üye	Fizyoterapi ve Rehabilitasyon	☐ E	☒ H	☒ E	☐ H
Dr. Öğr. Üyesi Besra ÖZMEN YELKEN Üye	Tıbbi Biyoloji	☐ E	☒ H	☒ E	☐ H
Dr. Öğr. Üyesi Seda ÇETİNKAYA KARABEKİR Üye	Histoloji ve Embriyoloji	☐ E	☒ H	☒ E	☐ H

EBEVEYN ONAY FORMU

Bu araştırma İzmir Bakırçay Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı öğrencisi Rana Ezgi KALELİOĞLU tarafından Dr. Öğr. Üyesi Derya KARANFİL ve Dr. Öğr. Üyesi Kerim SELVİ danışmanlığında yüksek lisans tezi kapsamında yürütülmektedir. Bu form sizi çocuğunuzu davet ettiğimiz araştırma koşulları hakkında bilgilendirmek için hazırlanmıştır.

Çocuğunuz 18 yaşından küçük olması nedeniyle bu araştırmaya katılımı için sizden onay istemekteyiz.

Araştırmanın Amacı Nedir?

Araştırmanın amacı ebeveyn çocuk etkileşiminde duygu deneyimlerinin rolünü incelemektir.

Çocuğunuzun katılımcı olarak ne yapmasını istiyoruz?

Araştırmamızı gerçekleştirebilmek için çocuğunuzun bazı anketleri doldurmasına ihtiyaç duyuyoruz. Katılmasına izin verdiğiniz takdirde çocuğunuz tamamlaması yaklaşık 10 dakika süren anketleri dolduracaktır. Sizden çocuğunuzun katılımcı olmasıyla ilgili izin istediğimiz gibi, çalışmaya başlamadan çocuğunuzdan da katılımıyla ilgili rızası alınacaktır.

Çocuğunuzdan alınan bilgiler ne amaçla ve nasıl kullanılacak?

Çocuğunuzdan ve sizden kimlik belirleyici (isim soy isim dahil) hiçbir bilgi **istenmemektedir**. Çocuğunuzun dolduracağı anketlerde cevapları kesinlikle gizli tutulacak ve bireysel olarak değerlendirilmeyecektir. Katılımcılardan elde edilecek bilgiler toplu halde değerlendirilecek ve bilimsel yayımlarda kullanılacaktır. Araştırma, çocuğunuzun psikolojik gelişimini ve günlük yaşamını olumsuz yönde etkileyecek herhangi bir risk içermemektedir. Yine de bu formu imzaladıktan sonra da çocuğunuz istediği zaman katılımcılıktan ayrılma hakkına sahiptir.

Bu çalışmayla ilgili daha fazla bilgi almak isterseniz. Araştırmayla ilgili sorularınız için Rana Ezgi KALELİOĞLU ile e-posta adresi üzerinden iletişime geçebilirsiniz.

Çocuğunuzun araştırmaya katılımını onayladığınız takdirde size şifre verilecektir. Bu şifreyi çocuğunuzla paylaşarak katılımını sağlayabilirsiniz. Şifrenin amacı çocuğunuzun ebeveyn onayı ile araştırmamıza katıldığından emin olmamızdır.

“Bu araştırmaya çocuğumun katılımcı olmasına izin veriyorum. Çalışmayı istediği zaman yarıda kesip bırakabileceğini biliyorum ve verdiği bilgilerin bilimsel amaçlı olarak kullanılmasını kabul ediyorum.”

Yukarıdaki bilgileri okudum onay veriyorum: Evet () Hayır ()

EK 9 Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu

Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu

Bu araştırma İzmir Bakırçay Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı öğrencisi Rana Ezgi KALELİOĞLU tarafından Dr. Öğr. Üyesi Derya KARANFİL ve Dr. Öğr. Üyesi Kerim SELVİ danışmanlığında yüksek lisans tezi kapsamında yürütülmektedir. Bu form sizi araştırma koşulları hakkında bilgilendirmek için hazırlanmıştır.

Araştırmanın Amacı Nedir?

Araştırmanın amacı ebeveyn çocuk etkileşiminde duygu deneyimlerinin rolünü incelemektir.

Sizden katılımcı olarak ne yapmanızı istiyoruz?

Yaklaşık 10 dakika süren ankete katılmanızı rica ediyoruz.

Katılımınızla ilgili bilmeniz gerekenler:

Araştırma, günlük yaşamınızı olumsuz yönde etkileyecek herhangi bir risk oluşturmamaktadır. Katılım sırasında sorulardan ya da herhangi başka bir nedenden ötürü kendinizi rahatsız hissederseniz cevaplama işini yarıda bırakıp çıkmakta serbestsiniz.

Sizden Topladığımız Bilgileri Nasıl Kullanacağız?

Sizden kimlik veya kurum belirleyici hiçbir bilgi **istenmemektedir**. Cevaplarınız tamamıyla gizli tutulacak olup bireysel olarak **değerlendirilmeyecektir**. Katılımcılardan elde edilecek bilgiler toplu halde değerlendirilecek ve bilimsel yayımlarda kullanılacaktır. Bu araştırmaya katıldığınız için şimdiden teşekkür ederiz.

Çalışmaya 11-18 yaş arasındaki gençlerin katılımı beklenmektedir. Araştırmaya katılımınız için öncelikli olarak annenizden ya da babanızdan onay alınmıştır.

Araştırma hakkında daha fazla bilgi almak için Rana Ezgi KALELİOĞLU (e-posta: ile iletişim kurabilirsiniz.

Yukarıdaki bilgileri okudum ve bu araştırmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum:

Evet () Hayır ()

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Rana Ezgi KALELİOĞLU
E-Posta	
Eğitim	
Lisans	2019, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji
Yüksek Lisans	2021, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aile Danışmanlığı, Psikoloji Anabilim Dalı
Doktora	
Yayın Listesi	
Makale	Kalelioğlu, R. E., Yalçın, M. ve Arkar, H. (2022). Denetimli serbestlik örneklemindeki suça sürüklenen ergenlerin yıkıcı davranışları üzerinde ebeveyn reddi, öz yeterlilik ve benlik saygısının rolünün incelenmesi. Turkish Journal of Child & Adolescent Mental Health, 29(1). 10.4274/tjcamh.galenos.2021.64935
Bildiri	Kalelioğlu, R. E., Karanfil D. ve Selvi K. (2024), Algılanan Anne Duygu Sosyalleştirmesi ile Ergenlerde Dışsallaştırma Problemleri Arasındaki İlişkide Psikolojik İhtiyaç Engellenmesinin Aracı Rolü. 6. Uluslararası Pozitif Psikoloji Kongresi, İstanbul
Bilimsel Faaliyetler	
Ödüller	

